

lubelskie *Smakuj życie!*

KAJAKIEM PO BUGU

przewodnik turystyczny

Wydawca:

Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego
Departament Promocji, Sportu i Turystyki
ul. A. Grottgera 4, 20-029 Lublin
tel. +48 81 44 16 786
e-mail: promocja@lubelskie.pl
www.promocja.lubelskie.pl

Tekst: Józef Tworek

Rysunki i mapy: Józef Tworek

Fotografie: Natalia Bartnicka, Olgierd Bielak, Artur Biliński, Krystian Dąbek, Marcin Dąbrowski, Franciszek Dmowski, Ryszard Domański, Lesław Flaga, Jacek Fuchs, Stanisław Gębski, Marta Gołębiowska, Tomasz Grodek, J. Gumowski, Andrzej Haranicz, Wiesław Jabłoński, Anna Jakubik, Agnieszka Jaroszyńska, Grzegorz Jaworski, Marzena Kalinowska, Aneta Kępowicz, Mateusz Kołodziejczyk, Radosław Kozik, Damian Kruk, M. Lelek, Robert Lesiuk, Paweł Łapiński, Kalina Łapińska (archiwum Zespołu Lubelskich Parków Krajobrazowych), Andrzej Łazeba, Ewa Marszałec, Joanna Modrzewska, M. Niemiec, Joanna Opiela-Basińska, Marek Pomietło, Leon Sapko, Krzysztof Sarzyński, Rafał Siek, K. Stolz, Karolina Tarasiuk, Marek Tokarzewski, Józef Tworek, A. Wąsik, Katarzyna Wereniewicz, Sławomir Wróbel, Maciek Zbarachewicz, Tadeusz Żaczek, Piotr Żydek,
oraz archiwa: Urzędu Marszałkowskiego Województwa Lubelskiego, Lubelskiej Regionalnej Organizacji Turystycznej, KajakowaPrzygoda.pl I Krzysztof Bielak, Urzędu Miasta Włodawa, UKS KIKO Zamość, Starostwo Powiatowe w Hrubieszowie, Urzędu Gminy Wola Uhruska, Państwowego Muzeum na Majdanku, Muzeum-Zespół Synagogalny we Włodawie

Skład i druk: Euro Pilot Sp. z o.o.
ul. Konarskiego 3, 01-355 Warszawa

Korekta mapy: Euro Pilot Sp. z o.o.
ul. Konarskiego 3, 01-355 Warszawa

Koncepcja graficzna: Krzysztof Hosaja (Amistad Sp. z o.o.)
ISBN: 978-83-65695-32-1

Wydanie trzecie zaktualizowane (2021 r.)

EGZEMPLARZ BEZPŁATNY

KAJAKIEM PO BUGU

Wydanie trzecie zaktualizowane

przewodnik turystyczny

Spis treści

Wprowadzenie	3
Rozdział 1 - Charakterystyka rzeki i szlaku	7
Mosty.....	16
Wodowskazy	17
Dopływy	17
Rozdział 2 - Na wodach granicznych	23
Regulacje prawne obszarów granicznych.....	24
Nadbużański Oddział Straży Granicznej	28
Informacje praktyczne dla organizatorów spływów	33
Rozdział 3 - Kilometraż szlaku	35
Kilometraż podstawowy.....	37
Kilometraż szczegółowy.....	39
Rozdział 4 - Mapy szlaku	57
Rozdział 5 - Historia, zabytki, przyroda	73
Walory historyczne i geograficzne	75
Walory przyrodnicze	103
Charakterystyka parków krajobrazowych i obszarów chronionego krajobrazu	108
Obszary objęte ochroną w woj. lubelskim	115
Rozdział 6 - Bug w Polsce i na Ukrainie	117
Kilometraż Bugu w granicach Polski	118
Kilometraż Bugu w granicach Ukrainy	122
Rozdział 7 - Polskie dopływy Bugu granicznego	125
Rozdział 8 - Bezpieczeństwo na spływach	137
Węzły.....	141
Znaki informacyjno-ostrzegawcze na szlakach krajowych.....	142
Rozdział 9 - Informacje praktyczne	143
Samorządy.....	144
Punkty informacji turystycznej.....	146
Stowarzyszenia agroturystyczne	147
Wypożyczalnie kajaków	147
Literatura	150
Indeks	152

Wprowadzenie

Przewodnik po granicznym odcinku Bugu i jego polskich dopływach jest konsekwentną kontynuacją wieloletnich zainteresowań autora aktywną turystyką oraz fascynacji pięknem rzeki.

Zawarte w przewodniku informacje i wnioski powstały przede wszystkim w oparciu o osobiście zebrane materiały w terenie, ale także w dużym stopniu dzięki pomocy wielu ludzi z grona: organizatorów spływów, samorządowców, funkcjonariuszy Straży Granicznej oraz pasjonatów i krajoznawców zakochanych w tej części naszego kraju.

Odkrywanie „egzotycznego” wschodu Polski staje się udziałem coraz większej liczby pasjonatów kajaków i miłośników obcowania ze specyficzną atmosferą nadbużańskich, poleskich i podlaskich klimatów, kontaktem z dziewiczą przyrodą i życzliwymi ludźmi. Przewodnik ma zarówno zachęcić do odkrywania tej niezwykłej części Polski, jak i ułatwić jej zwiedzanie oraz korzystanie z możliwości, które oferuje, w tym przede wszystkim wędrowkę tą wielką zieloną rzeką.

Ostatnie lata przyniosły ogromny postęp w rozwoju turystyki na przygranicznych obszarach Lubelszczyzny, co niewątpliwie wiąże się z dostrzeganiem wybitnych walorów przyrodniczo-krajobrazowych tego terenu, a także z coraz efektywniejszym procesem turystycznego zagospodarowania oraz tworzenia zróżnicowanych ofert.

Przewodnik adresowany jest do wszystkich miłośników turystyki kajakowej i zawiera niezbędne informacje oraz może być podstawą planowania pobytu na Bugu i jego dopływach zarówno dla klubów kajakowych, doświadczonych grup towarzysko-rodzinnych, jak i dla nowicjuszy, którzy mogą korzystać z oferty działających na tym terenie organizatorów spływów.

Zapraszamy do lektury, a przede wszystkim do pływania kajakiem po Bugu i jego dopływach.

Odpoczynek nad Bugiem, fot. archiwum LROT

Oda do rzeki Bugu

Napisana po łacinie przez ks. Macieja Kazimierza Sarbiewskiego w przekładzie polskim Władysława Syrokomli

Nie nęci mej pieśni Salmacyz zdradziecki,
Ni źródło święcone Wenerze:
Żaden zdroj łaciński lub grecki
Dziś ze mnie ofiary nie bierze.

Przebaczcie Paktolu i Cydnu zatoki
Że dla was strun moich nie trączę,
I ty, ojcze Tybrze głęboki,
Nie czekaj na pieśni gorące.

Ja będę opiewał Bug wrzący i skory,
Co Wisków od skwaru zasłania,
Co dżdżyste, jesienne wapory
Wyziewa lub nazad pochłania.

O Bugu! O czysty wód świętych kryształ!
Jakaż mi Pierys pozwoli
Bym konczę czerpnąwszy twą fałę,
Ugaślił pragnienie do woli?

O Bugu! Którego głębiny nie zmierza
Ni wiosło, ni śmiały bród ludzi,
Ni trzoda bliskiego pasterza
Swawolnem pływaniem się brudzi!

Nie pali twej wody od wierzchu do głębi
Spiekota w południa zacisze;
Mróz ciebie nie ściska, nie ziębi
Lecz wietrzyk ciepławy kołysz.

Gdy przecie na wiosnę szeroko rozlany
Wypłyniesz na środek zagonów,
I łąki wiskowskie i łąny
Użyzniasz do kwiatów i plonów,

Jak miło się wsłuchać w twój szelest i gwary!
O rzeki najczystsze, najzdrowsze!
O Bugu i Narwi! Do pary!
I w parze opłynię Mazowsze.

Gdy wieszczbom Febowym dać wiarę się godzi,
Zawierzcie, zawierzcie potomni!
Wkrótce się poeta narodzi
Co naszą piosenkę przypomni.

Spływ rzeką Bug, fot. KajakowaPrzygoda.pl | Krzysztof Bielek

On wodom ojczystym wywiąże się z długu
I odda należny dank cześci,
On i was, o Narwi i Bugu!
Na lirze głośniejszej obwieści

Wśród mieszkańców nadbużańskich miejscowości (również w repertuarze ludowych zespołów śpiewaczych) niezwykłą popularnością cieszy się napisany przez inż. Stanisława Dzierżanowskiego liryczny utwór pt. „Samotny stoję nad Bugiem”. Autor, pochodzący z Warszawy inżynier budownictwa, był zatrudniony przed wybuchem II wojny światowej przy budowie lotniska w Małaszewiczach i zamieszkał z żoną Emilią w Terespolu. We wrześniu 1939 roku żona ewakuowała się do Brześcia, inżynier natomiast po kampanii wrześniowej wrócił do Terespolu. Rozdzieliła ich granica na Bugu.

Okolce Sugrów, fot. www.kajakowaprzygoda.pl

Samotny stoję nad Bugiem

Stanisław Dierżanowski

Samotny stoję nad Bugiem
I patrzę na drugi brzeg.
Wiatr wieje chłodnym cugiem
I w oczy sypie mi śnieg.

Jak smutno stać nad tą rzeką
Co rozdzieliła kraj nasz.
Chociaż Ty tak niedaleko,
Do Ciebie nie puszcza straż.

Samotny stoję nad Bugiem
I patrzę na drugi brzeg,
Tam została moja ojczyzna
I mój kochany Brześć.

Z rozpaczą patrzę na rzekę
I serce ściska mi żal.
Jak ciężko przeżyć rozłąkę,
Kiedy zostanie ból.

Raz tylko w życiu kochałem,
Raz tylko mówiłaś mi,
Że zostaniemy razem
Do końca naszych dni.

Dziś stoję samotnie nad Bugiem
Tu ja, a tam Ty.
Wiatr wieje zimnym śniegiem
A w oczach kręcą się łzy.

Tak smutno jest nad rzeką
Co rozdzieliła kraj nasz.
Stoję samotnie nad Bugiem
Bo nie przepuszcza nas straż.

Nad rzeką Bug, fot. T. Żaczek

lubelskie *Smakuj życie!*

Charakterystyka rzeki i szlaku

Rozdział 1

Kajaki nad Bugiem w Sławatyczach, fot. KajakowaPrzygoda.pl | Krzysztof Blelak

Bug to jedna z najpiękniejszych i najdłuższych rzek europejskich, dzisiaj niestety nieco już zapomniana. Niedługo, jak podaje Jan Długosz, piąta pod względem wielkości w ówczesnej Rzeczypospolitej po Wiśle, Odrze, Warcie i Dniestrze. Pod względem gospodarczym, będąc w całości (podobnie jak Wisła) w granicach Polski, miała wówczas duże znaczenie. Rozwój nowoczesnego transportu w XIX w. osłabił rolę rzek jako tanich dróg przemieszczania towarów handlowych, ale jeszcze nie spowodował ich całkowitego wyeliminowania. W dobie II Rzeczypospolitej rzeka Bug była spławna od Buska, a żeglowna od ujścia Raty. Z zaskoczeniem i niedowierzaniem przyjmuje się informację, że w początkach II RP kursowały statki z pasażerami na trasie Dorohusk – Włodawa – Brześć. Była to „Bug Flotylla” powstała w XIX w. w Dorohusku. Jej kres przyniosła dopiero II wojna światowa.

Od niepamiętnych czasów Bug dostarczał pożywienia w postaci ryb, poruszał mechanizmy licznych młynów położonych wzdłuż jego biegu. Rzeką spławiano tratwy z drewnem, w tym słynne sosny matczańskie na budowę masztów okrętowych. Kursowały nią aż do Gdańska statki zwane skutami, pod dowództwem doświadczonych szyprow, głównie z ładunkiem zboża, miodu i innych płodów Podola i Wołynia. W drodze powrotnej przywożono wyroby tkackie, towary kolonialne, wyroby rzemieślnicze i zbytku. O znaczeniu rzeki Bug jako drogi żeglownej świadczy uchwała Sejmu z 1548 r., która stanowiła: „Bug, począwszy od Sokala, nie może być nigdzie żadnymi groblami hamowany pod karą 200 marek srebrem”. Uchwała sejmowa wyznaczała termin wyburzenia istniejących tam. Wyjątkiem była tama w Kryłowie służąca do zabezpieczenia zamku, którego właściciel, Mikołaj Ostroróg, musiał zapewnić żeglowność rzeki. Wzdłuż Bugu kwitł handel, rozwijały się miasta i miasteczka, budowano spichlerze i magazyny, powstawały przystanie i porty rzeczne, takie jak np. w Horodle, Dubience, Dorohusku, Uhrusku, Orchówku, Włodawie, Kuzawce, Sławatyczach, Kodniu, Brześciu i wielu, wielu innych aż do ujścia.

Od zarania dziejów przyjmowano, iż Bug uchodzi do Wisły (550,5 km Wisły). Jeszcze w 1961 r. Informator Centralnego Urzędu Gospodarki Wodnej podaje, iż pod Serockiem do Bugu uchodzi rzeka Narew, a na

koniec w odległości 1 km poniżej Twierdzy Modlin, Bug uchodzi do Wisły. Od 1962 r. Bug w swoim 772 kilometrze łączy się z Narwią, wpływając do Zalewu Zegrzyńskiego. Odcinek rzeki między Zalewem Zegrzyńskim a Wisłą określane jest najczęściej jako „Bug-Narew”. Bugiem można dopłynąć nie tylko do Morza Bałtyckiego, ale też do Morza Czarnego – poprzez Muchawiec i Kanał Królewski, rzekę Pinę i Prypeć, która uchodzi do Zbiornika Kijowskiego na Dnieprze, i dalej Dnieprem do jego ujścia poniżej miasta Chersoń na zachód od Półwyspu Krymskiego.

Bug wypływa na wysokości 311 m n.p.m. na północnym skraju krainy Podola, na wschód od Lwowa, w paśmie Woroniaków.

Współcześnie przyjmuje się na Ukrainie, że źródła Bugu znajdują się we wsi Werchobuż, w miejscu gdzie w dniu niewielkiej sadzawki, znajduje się silnie bijące wywierzysko, skąd wypływa dość duży, wartki strumień. Zarówno wywierzysko jak i początek strumienia posiadają kamienną obudowę i oznakowanie jako początek rzeki Bug. Ciekawostką jest również fakt otoczenia tego miejsca kultem religijnym. Przewodnik kajakowy z 1932 r. (A. Heinrich) podaje natomiast, iż rzeka Bug powstaje z połączenia koło Kołtowa strumieni Bużka Opackiego i Bużka Krychowskiego. Z kolei współczesne, ukraińskie mapy topograficzne podają, iż początek rzeki Bug znajduje się na stoku zalesionego wzgórza w kierunku północno-zachodnim od wsi Opaki (Bużek Opaki). Pod Kołtowem i Werchobużem znajduje się rozległa, bagnista kotlina otoczona wzgórzami. Kotlina ta została wyraźnie przekształcona pracami melioracyjnymi, w tym zmianą przebiegu strumienia Bużek Krychowski. W dolinie, wokół której położone są wsie: Werchobuż, Opaki, Krychów i Kołtów, zbierają się wody z licznych niewielkich strumieni i przed Rudą Kołtowską płynię już na zachód Bug wąską doliną, rozdzielającą pasma Woroniaków by pod Białym Kamieniem opuścić Wyżynę Podolską i wpłynąć na równinę Małego Polesia.

Odcinek Bugu znajdujący się w całości na terytorium Ukrainy, od źródła do miejscowości Pieseczno (Piaseczno), liczy 185 km. Od miejscowości Gołębie (znaku granicznego nr 820) do ujścia Kanału Mościckiego

Źródła Bugu na Ukrainie, fot. M. Lelek

stanowi granicę między Polską a Ukrainą i dalej do Niemirowa (z wyłączeniem niespełna 2 km w rejonie Terespol-Brześć) stanowi granicę między Polską a Białorusią. Odcinek graniczny według ogólnie dostępnych informacji geograficznych i encyklopedycznych liczy 363 km. Ostatni odcinek dolnego biegu rzeki o długości 224 km (od Niemirowa), znajduje się w całości na terytorium Polski. Geograficznie Bug łączy się z Narwią i uchodzi do Zalewu Zegrzyńskiego po przepłynięciu 772 km.

Bug stanowi część zlewni Morza Bałtyckiego. Powierzchnia dorzecza Bugu wynosi 39.420 km², z tego w Polsce 19.284 km². Średni przepływ w dolnym biegu wynosi 158 m³/s. Bug zbiera wody z kilku krain geograficznych. W biegu górnym odwadnia część Wyżyny Wołyńskiej i Małego Polesia wraz z przylegającymi strefami Podola i Rostocza. W tej części Bug zasilają głównie lewe dopływy: Pełtew, Rata, Sołokija, Wareżanka, Huczwa. Wchodzące w skład Wyżyny Wołyńskiej: Grzędą Sokalska, Kotlina Hrubieszowska, Grzędą Horodelska są utworzone ze

skał węglanowych (widoczne z rzeki na przełomie pod Ślipczami), które prawie w całości przykryte są lessami. Powstały, w wyniku intensywnej gospodarki rolnej mursz splywa do Bugu nadając jego wodom charakterystyczne, jasnobrązowe zabarwienie.

Od Horodła Bug wpływa w krainę Niżu Wschodniobałtycko-białoruskiego. Aż do ujścia Krzyny to Polesie, a dokładniej Obniżenie

Dubienki i Pagóry Chełmskie na Polesiu Wołyńskim oraz Polesie Zachodnie (na północ od Siedliszcza). Na tym terenie prawie dopływy to: Ługa, Topkij, Neretwa oraz lewe: Wełnianka, Udal, Uherka, Włodawka, Hanna, Krzna.

Dalej Bug, zasilany przez Muchawiec, wpływa na Niż Środkowo-europejski. Rzeka przepływa tu przez Podlaski Przełom Bugu i Dolinę Dolnego Bugu. Część wschodnia, od ujścia Krzyny do ujścia Nurca tworzy charakterystyczny, malowniczy przełom o stromych zboczach wysokich na 30 m w okolicach Nepli i aż do 55 m w okolicach Mielnika. Na tym odcinku Podlaskiego Przełomu Bugu, rzeka zasilana jest dopływami: Leśna, Pulwa, Silna, Nurzec (z prawej strony) oraz: Czyżówka, Myślna, Turna, Cetnia (z lewej).

Na odcinku Doliny Dolnego Bugu to krajobraz zmieniających się przemiennie: łągowych teras zalewowych, prostych odcinków z licznymi wyspami, piaszczystych teras wydmych. W tej części do Bugu wpadają z lewej: Buczynka, Kosówka, Ugoszcz, Liwiec a z prawej: Pukawka, Brok, Tuchełka. I wreszcie Bug łączy się z Narwią topiąc swe wody w rozlewiskach Zalewu Zegrzyńskiego.

W dobie I i II Rzeczypospolitej rzeka Bug w całości znajdowała się na terytorium Polski. Od 1944 roku jest rzeką związaną z terytorium: Polski, Ukrainy (Zachidnyj Buh) i Białorusi (Buh) – do 1992 r. w składzie ZSRR.

Górny Bug w całości znajduje się w Ukrainie (185 km), w Obwodzie Lwowskim (rejony: Złoczów, Busk, Kamionka Buska, Sokal i miasto

wydzielone Czerwonograd) a przed wpływieniem na granicę Polsko-Ukraińską oddziela też Obwód Lwowski od Obwodu Wołyńskiego. Graniczny odcinek z Polską to po stronie ukraińskiej Obwód Wołyński i jego rejony: Iwanicze, Włodzimierz Wołyński, Luboml, Szack. Ważniejszymi miejscowościami położonymi nad Bugiem w Ukrainie są: Busk, Kamionka Buska, Dobrotwór, Czerwonograd (d. Krystynopol), Sokal, Uściług.

Graniczny obszar Białorusi przylegający do Bugu to Obwód Brzeski, a najważniejszymi miejscowościami nad Bugiem w Białorusi są: Tomaszówka, Domaczewo, Stradecz, a przede wszystkim Brześć.

Podana przez szereg publikacji geograficznych i encyklopedycznych długość granicznego odcinka Bugu, pokrywającego się prawie dokładnie z jego środkowym biegiem wynosi 363 km, jednakże z wielu istotnych względów ten aspekt zagadnienia wymaga doprecyzowania. Długość 363 km szlaku żeglownego na tym odcinku potwierdza publikacja „Informator dróg wodnych śródlądowych żeglownych” Centralnego Urzędu Gospodarki Wodnej (Wyd. Komunikacji i Łączności, Warszawa 1961). Przedwojenny przewodnik „Szlaki wodne Polski” (A. Heinrich, 1932) podaje, iż odcinek Bugu między Gołębiem (zwanym wówczas Hołubiem) a Niemirowem wynosi 367 km.

Najnowsze pomiary długości granicy na rzece Bug z Ukrainą i Białorusią, oparte na nowoczesnej technice satelitarnej, uwzględniono w opracowaniu Wydziału Prezydialnego Nadbużańskiego Oddziału Straży Granicznej „Nadbużański Oddział Straży Granicznej im. 27 Wołyńskiej Dywizji Armii Krajowej”. Publikacja ta podaje, że długość granicy rzecznej na Bugu, która jest równocześnie od 1.05.2004 r. granicą Unii Europejskiej, wynosi 399 km 80 m, z czego z Ukrainą 227 km 770 m, a z Białorusią 171 km 310 m. Różnica jest więc niebagatelna i wynosi prawie 40 km, wystarczająca na jeden przyzwoity etap spływu. Ten fakt bezwzględnie powinni brać pod uwagę organizatorzy spływów na granicznym Bugu. Tak zaskakująco duża różnica w ocenie długości rzeki wynika przede wszystkim z niedokładności wcześniejszych pomiarów w połączeniu z faktem, iż tak duża naturalna rzeka jak Bug ulega ciągłym zmianom i przekształceniom. Początkowo z ciekawości i dla potrzeb organizacji spływów, a następnie w związku z pracą nad przewodnikiem autor dokonywał pomiarów z użyciem GPS i potwierdziły one jednoznacznie wielkości podane w publikacji Straży Granicznej.

Szerokość koryta i głębokość rzeki jest zmienna w różnych odcinkach jej biegu i jest bardzo uzależniona od warunków pogodowych (ilości opadów), ale również od terminu i tempa opróżniania zbiorników w Dobrotworze i Skomorochach na Ukrainie. Średni roczny przepływ wody przy ujściu wynosi 158 m³/s. Maksymalna rozpiętość stanów wody dochodzi nawet do 5 m.

Allegoria rzeki Bug dłuta Ludwika Kaufmanna z 1855 r., fot. J. Tworek

Ujście Huczwy do Bugu w Gródku, fot. J. Fuchs

Spadki na Bugu:

- w biegu źródłowym – 3,00 promile
- w biegu górnym – 0,55 promile
- w biegu środkowym – 0,19 promile
- w biegu dolnym – 0,10 promile

Pomiary stanu wody na Bugu prowadzone są systematycznie i podawane na stronie www.pogodynka.pl przez Instytut Meteorologii i Gospodarki Wodnej na wodowskazach znajdujących się w Strzyżowie, Wyszkanie i najbardziej znanym we Włodawie. Ponadto pomiarów można dokonywać na istniejących wodowskazach

Mosty są świetnymi punktami pozwalającymi odnaleźć się w terenie, fot. J. Tworek

w Kryłowie, Dorohusku, Krzyczewie i Frankopolu. Z wymienionych obiektów pięć (Kryłów, Strzyżów, Dorohusk, Włodawa, Krzyczew) znajduje się na odcinku Bugu granicznego. Dla kajakarzy wodowskazy są nie tylko ciekawym elementem technicznych budowli na rzekach, ale przede wszystkim doskonałym punktem nawigacyjnym i źródłem wiedzy o warunkach panujących na szlaku.

Pod względem administracyjnym, na terytorium Polski, rzeka Bug związana jest z trzema województwami: lubelskim, podlaskim i mazowieckim. Wschodnia, przygraniczna część województwa lubelskiego to powiaty: hrubieszowski (gm.: Dołhobyczów, Mirce, Hrubieszów, Horodło), chełmski (gm.: Dubienka, Dorohusk, Ruda-Huta), włodawski (gm. Wola Uhruska, gm. i m. Włodawa, gm. Hanna), bialski (gm.: Sławatycze, Kodeń, Terespol, m. Terespol, gm. Rokitno, Janów Podlaski, Konstanyńów). Południowa część woj. podlaskiego opiera się o Bug w powiatach: siemiatyckim (gm.: Mielnik, Siemiatycze, m. Drohiczyń, gm. Perlejewo) i wysokomazowieckim (gm. i m. Ciechanowiec). Na tym odcinku Bug stanowi naturalną granicę woj. podlaskiego z woj. mazowieckim i odtąd do ujścia płynie przez województwo mazowieckie. Bug, przepływając przez środkowo-wschodnią część woj. mazowieckiego, opływa lub przepływa przez powiaty:

Od poczyniek nad Bugiem, fot. KajakowaPrzygoda.pl | Krzysztof Bielek

łosicki (gm.: Sarnaki, Platerów), siedlecki (gm. Korczew), sokołowski (gm.: Repki, Jabłonna Lacka, Sterdyń, Ceranów, Kosów Lacki), węgrowski (gm.: Sadowne, Łochów), wołomiński (gm.: Dąbrówka, Radzymin), ostrowski (gm.: Nur, Zareby Kościelne, Małkinia Górna, m. i gm. Brok), wyszkowski (gm.: Brańszczyk, m. i gm. Wyszaków, gm. Somianka) oraz legionowski (gm.: Serock, Nieporęt). Bardzo ważną informacją dla organizatorów spływów środkowym

granicznym odcinkiem Bugu jest fakt, że ochrona granicy na tej rzece podlega komendzie jednego - Nadbużańskiego Oddziału Straży Granicznej z siedzibą w Chełmie.

Ze względu na uwarunkowania geopolityczne związane z przebiegiem wschodniej granicy Polski, ale także warunki geograficzne i przyrodnicze, rzekę Bug można podzielić na trzy, bardzo różniące się pod wieloma względami szlaki kajakowe:

1. Szlak Bugu w granicach RP: 224 km, z Niemirowa do ujścia.
2. Szlak Bugu granicznego: 400 km, Gołębie – Niemirow [P] (Gnojno [L]).
3. Szlak Bugu ukraińskiego: 135 km, Busk – Piaseczno.

Większość dotychczasowych opracowań przewodnikowych określa szlak Bugiem jako łatwy i nieuciążliwy. Z doświadczeń uprawiania turystyki kajakowej na tej rzece, a przede wszystkim na odcinku granicznym, należy jednak zalecać pewną ostrożność do tak jednoznacznej kwalifikacji. Wynika to z kilku powodów:

- Bug jest jedną z niewielu, nieregulowanych, tak dużych rzek europejskich, silnie meandrującą, o zmiennej szerokości i głębokości, a tym samym o zmiennym nurcie;
- na odcinku Gołębie – Dorohusk mogą okresowo występować tak zwane „przerwańce” i zatory na całej szerokości rzeki;
- w nurcie, szczególnie w pobliżu brzegów występują konary lub całe zwalone do rzeki drzewa, które znalazły się w niej w wyniku podmywania brzegów lub w wyniku pracy bobrów, stanowiąc niebezpieczną pułapkę;
- przy niższym stanie wody liczne są zwary informujące przede wszystkim o zalegających pod powierzchnią zatopionych drzewach i konarach oraz pozostałości starych grobli i mostów (drewniane pale);
- długie odcinki szlaku posiadają niedostępne lub bardzo trudno dostępne brzegi z powodu wysokości lub zakrzaczenia, a i te wydawałoby się łatwe do wysiadania, są często nieprzyjemnie błotniste i grząskie;
- na Bugu musimy się liczyć z bardzo szybkimi i znaczącymi zmianami stanu wody (wyjątkowo nawet do 5 m) w wyniku intensywnych opadów, wiosennych roztopów bądź opróżniania zbiorników w Dobrotworze i Skomorochach na Ukrainie bez uprzedzenia odpowiednich władz polskich;
- dla kajakarzy, niekonięcznie nowicjuszy, którzy po raz pierwszy znaleźli się na szlaku granicznego Bugu, dużą trudność sprawia planowanie długości etapów i nawigacja, gdyż wszystkie dotychczasowe publikacje przewodnikowe nie są wiarygodne w określaniu odległości, a rozbieżność między stanem faktycznym - 399 km granicy, a publikacjami - 363 km wynosi aż 36 km. Ponadto publikowane dotychczas mapy w skali 1:100 000 nie

Starorzecze Doliny Bugu w pobliżu Woli Uhruskiej, fot. R. Lesluk

uwzględniają przenumerowania słupów granicznych. Wszystko to w połączeniu z niewielką ilością stałych punktów orientacyjnych w postaci mostów i charakterystycznych budowli (na prawym brzegu prawie wcale) oraz sporadycznym kontaktem z ludnością (wędkarze), podnosi trudność w pokonywaniu szlaku;

- ostatnim, ale wcale nie marginalnym utrudnieniem dla kajakarzy jest graniczny charakter rzeki i wynikające z tego utrudnienia jak chociażby obowiązek trzymania się na lewo od środka rzeki (gdy tymczasem np. nurt przechodzi pod prawy brzeg), wybór właściwej drogi przy wyspach, ograniczenia czasowe (zakaz pływania na pół godziny przed zachodem słońca), zakaz przebywania na łądzie w rejonie mostów (przejsć granicznych) i inne.

Stosując pewną asekurację możemy zatem przyjąć, że podstawowe kryteria szlaku kajakowego na odcinku granicznym są następujące:

Od Gołębi do mostu drogowego w Dorohusku:

- **Trudność – ZW B:** szlak nieco trudny, prąd słaby, sporadyczne przeszkody i zjawiska lekko podwyższające trudność. Wskazana obecność na spływie osoby posiadającej doświadczenie.
- **Uciążliwość – U 1:** szlak nieco uciążliwy, przeszkody łatwe do ominięcia poza okresowymi zatorami na całej szerokości rzeki.

Od mostu drogowego w Dorohusku do Niemirowa(P)/Gnojna (L):

- **Trudność – ZW A:** szlak łatwy, dostępny dla wszystkich. Wskazane by opiekun (pilot) posiadał doświadczenie.
- **Uciążliwość – U 1:** szlak nieuciążliwy, brak przeszkód i przenosek.

Malowniczość: (*)** szlak bardzo malowniczy na całej długości.

Szerokość rzeki:

- na odcinku Gołębie – Dorohusk: 25-40 m;
- na odcinku Dorohusk – Niemirow: 40-80 m.

Długość szlaku: 400 km (w praktyce minus przewóz w rejonie Terespoła).

Parametry stanu wody we Włodawie:

- strefa stanów niskich: do 128 cm;
- strefa stanów średnich: 128 – do 209 cm;
- strefa stanów wysokich: 209 – do 250 cm;
- stan ostrzegawczy: 250 cm;
- stan alarmowy: 350 cm;
- średni poziom wieloletni: 156 cm;

Przepływ:

- we Włodawie, w strefie stanów niskich około 50 m³/s, w górnej strefie stanów wysokich około 100 m³/s;
- przy ujściu, średnio roczny 158 m³/s.

Średni spadek: 0,19 (w biegu środkowym rzeki).

Szybkość nurtu: 0,3-0,5 m/s (średnio szybki).

Realne tempo: 5-6 km/h.

Szlak Bugu granicznego Gołębie – Niemirow to bardzo ważna i ciekawa, ale tylko część rzeki, która bierze swój początek w Ukrainie, w paśmie Woroniackim, we wsi Werchobuż koło Złoczowa (na północny-wschód od Lwowa). Długość Bugu na Ukrainie wynosi 185 km i w dobie I i II Rzeczypospolitej określano ją jako spławną od Buska i żeglowną od ujścia Raty. Obecnie organizowane spływy na ukraińskim odcinku rzeki rozpoczynają się zwykle pod Dobrotworem (poniżej zapory) i kończą w Starhorodzie (około 70 km).

Dolny bieg Bugu od Niemirowa do połączenia z Narwią jest dobrze znany, opisany i intensywnie użytkowany przez kajakarzy. Długość tej części szlaku, oznakowanego jako żeglowny, wynosi 224 km. Nieskrępowane spływanie poza granicą możemy rozpocząć z prawego brzegu w Niemirowie lub z lewego w Gnojnie.

Najmniej znany i wykorzystywany przez kajakarzy (ale też najciekawszy) jest Bug na odcinku Gołębie – Niemirow/Gnojno, liczący w zaokrągleniu 400 km.

Obecna granica rzeczna z Ukrainą i Białorusią jest pochodną jej przebiegu bezpośrednio przed rozpadem w 1991 roku ZSRR i powstaniem nowej, aktualnie istniejącej sytuacji. Warto jednak wiedzieć, że granica z ZSRR nie była tak stabilna. Od 1945 roku granica z ZSRR na odcinku ukraińskim przebiegała ujściowym odcinkiem Sołokiji i dalej Bugiem. W granicach Polski znajdowały się więc takie miejscowości jak: historyczny Bełż (dawna stolica ziemi i województwa bełżskiego), Waręż, Uhnów, Krystynopol, a także lewobrzeżna część Sokala (Żwirka) z kościołem p.w. Matki Boskiej Pocieszenia i klasztorem Bernardynów. Wymiana terytoriów pomiędzy Polską a ZSRR (umowa z 15.02.1951 r.) dotyczyła obszaru 480 km², w zamian Polacy otrzymali „teren roponośny” z Ustrzykami Dolnymi. Istnieją też nieporozumienia na temat wyspy z ruinami zamku w Kryłowie. Formalnie wyspa nie była nigdy w granicach ZSRR, a jedynie nie było do niej dostępu. Umowa graniczna z ZSRR była tak skonstruowana, że bez uzgodnienia z sąsiadem na polskim brzegu nie można było robić, np. umacniać brzeg, zbudować most na wyspę itp. Dopiero w 1987 r. uparte dążenie Polski zyskało aprobatę i w l. 1987-1988 wyspę z łądem połączono groblą od południa, a od północy zbudowano most, ponadto polski brzeg został umocniony granitowymi blokami.

Znacznie trudniejsza sytuacja dla kajakarzy ma miejsce do dzisiaj w rejonie Terespoła. Tam umowa graniczna z ZSRR stanowiła, że granicę za mostem drogowym wcale nie stanowi rzeka Bug, ale płytki kanał (fosa) dawnej twierdzy brzeskiej i częściowo starorzecze. Rzeka Bug w całości, na odcinku prawie 2 km znajduje się na terytorium Białorusi (w tym ujście Muchawca oraz Wyspa Lotnicza Twierdzy). Ponieważ kanał jest niedrożny, a strefa lądowa w rejonie kompleksu przejść granicznych jest niedostępna, do czasu rozwiązania tego problemu należy pogodzić się z faktem, że ze szlaku wypada 16 km pomiędzy Michalkowem, a Kuzawką Trespolską od znaku nr 132 do znaku nr 158.

Do 2002 r. poniżej Wyspy Lotniczej (za drugim mostem kolejowym) funkcjonował jaz szandorowy i niezbędna była niezbyt

kłopotliwa przenoska. Jaz, który utrzymywał w wyniku piętrzenia Bugu szlak żeglugowy od ujścia Muchawca do Kanału Królewskiego, chyba zostaje powoli zapomniany, ale wszystko rozstrzygnie umowa graniczna z Białorusią, której do tej pory nie ma i na słowo obowiązuje stara umowa graniczna ZSRR-PRL.

Z powodu granicznego (od 1944 roku) charakteru środkowego Bugu, na prawym jego brzegu zniknęły zabudowania położonych nad nim od wieków miejscowości, a w to miejsce pojawiły się topole, wierzby i gęste łązy oraz charakterystyczne dla upadłego imperium zasieki z kolczastych drutów, które do dzisiaj zadziwiają wszystkich nowicjuszy na białoruskim odcinku tego szlaku. Również na lewym, polskim brzegu zaszły ogromne zmiany. Ludność ukraińska została przesiedlona, a położenie względem innych części kraju powoduje masowy odpływ młodszej części społeczeństwa, w ich miejsce pojawiają się natomiast działki rekreacyjne i obiekty letniskowe. Zatarciu i zapomnieniu ulegają miejsca gdzie funkcjonowały młyny, porty, bindugi, regularnie kursowały promy i użytkowano brody. W ich miejscu pojawiły się numerowane graniczne słupy (znaki), które według zgodnej opinii kajakarzy są obecnie podstawą nawigacji od Gołębi do Niemirowa. Nim szczegółowo zajmiemy się granicznymi słupami (znakami) warto przypomnieć inne powszechnie rozpoznawalne i widoczne z wody obiekty, do których zaliczamy mosty, wodowskazy, ujścia dopływów, charakterystyczne budowle (szczególnie kościoły i cerkwie).

Mosty

Na całym 400 km odcinku granicznej rzeki jest zaledwie 9 mostów, z tego 5 drogowych i 4 kolejowe:

Km 354,4 most kolejowy linii LHS, kolejowe przejście graniczne Hrubieszów z Ukrainą, znak nr 972,

Km 326,1 most drogowy, drogowe przejście graniczne Zosin z Ukrainą, znak nr 901,

Km 253,3 most kolejowy, kolejowe przejście graniczne Dorohusk z Ukrainą, znak nr 988, **UWAGA!** Pod mostem rumowisko starego mostu (ostre bloki i elementy metalowe). Bezpieczne przepływanie przy stanie minimum 180 cm na wodowskazie w Dorohusku (górną granicą podstawy prawego filaru mostu).

Km 252,6 podwójny most drogowy (dwa pasma ruchu), drogowe przejście graniczne

Dorohusk z Ukrainą, znak nr 989,

Km 122,8 most drogowy, drogowe przejście graniczne Sławatycze z Białorusią, znak nr 064,

Km 71,2 – 55,0 (Michalków – Kuzawka), na tym 16 kilometrowym odcinku rzeki, niedostępnym dla kajakarzy znajdują się cztery mosty i przejścia graniczne z Białorusią, kolejno: most drogowy (drogowe przejście osobowe Terespol) km 64,1 – znak nr 138, dwa mosty kolejowe: km 61,6 i km 60,6 – znak nr 145 i nr 146, most drogowy (dwupasmowy – drogowe przejście towarowe Kukuryki, km 55,6 – znak nr 154).

To na tym odcinku Bugu (poniżej drugiego mostu kolejowego) znajduje się nieczynny (po uszkodzeniu barką w 2002 roku) jaz szandorowy – km 60,7.

Wodowskazy

Warto wiedzieć, że wodowskazy są nie tylko elementem ułatwiającym nawigację, ale także ciekawymi obiektami budowli hydrotechnicznych oraz źródłem wiedzy o stanie wody w rzece. Od Gołębi do Niemirowa zbudowano pięć wodowskazów, z których najciekawszy i najbardziej znany jest ukośny, o ponad 100-letniej historii wodowskaz włodawski, a którego wskazania podawane są w codziennych komunikatach radiowych. Wskazania wodowskazów we Włodawie i Strzyżowie są dostępne na oficjalnej stronie internetowej Instytutu Meteorologii i Gospodarki Wodnej (www.pogodynka.pl), zaś pozostałych na stronie Lubelskiego Urzędu Wojewódzkiego (www.lublin.uw.gov.pl);

Wodowskaz na Bugu we Włodawie.
 fot. KajakowaPrzygoda.pl | Krzysztof Bielek

Km 389,7 – wodowskaz łatowy w Kryłowie (przed groblą na wyspę).

Pozycja wodowskazu:
 E: 50° 40' 38", N: 24° 03' 64"

Km 339,9 – wodowskaz łatowy w Strzyżowie (przy ujęciu wody ciekrowni i betonowych schodkach).

Pozycja wodowskazu:
 E: 50° 50' 22", N: 24° 02' 09"

Km 252,6 – wodowskaz łatowy w Dorohusku (pomiędzy filarami podwójnego mostu drogowego).

Pozycja wodowskazu:
 E: 51° 11' 04", N: 23° 48' 25"

Km 162,2 – wodowskaz ukośny (schodkowy) we Włodawie (300 m poniżej ujścia Włodawki – znak nr 015).

Pozycja wodowskazu:
 E: 51° 33' 05", N: 23° 33' 59"

Km 45,4 – wodowskaz łatowy w Krzyczewie (60 m poniżej kościoła – dawnej cerkwi).

Pozycja wodowskazu:
 E: 52° 08' 49", N: 23° 29' 57"

Dopływy

Polskie dopływy Bugu stanowią, oprócz nośnika informacji nawigacyjnej, doskonałe miejsce odkrywania nowych, ciekawych szlaków tej części kraju. Z powodu trudnego dostępu do Bugu, na niektórych odcinkach mogą one także ułatwić rozpoczynanie lub kończenie odcinków etapowych spływów szlakiem granicznego Bugu. Wszystkie cztery główne lewe dopływy: Huczwa, Uherka, Włodawka i Krzna są już dość powszechnie wykorzystywane przez kajakarzy

nawet na trzydniowych wędrówkach. Dla mało doświadczonych kajakarzy ujścia dopływów są zawsze słabo rozpoznawalne z powodu wpływania pod kątem ostrym, zakrzaczenia, a przede wszystkim występowania licznych starorzeczy, których bliska obecność przy ujściu dopływu może zmylić nawet doświadczonych turystów. Podanie lokalizacji dopływów w tym przypadku ma przede wszystkim ułatwić planowane lub wymuszone kończenie (przerwanie) wędrówki w bezpiecznych i łatwo dostępnych z brzegu warunkach.

Km 352,4 – ujście Huczwy (znak nr 875). Huczwą możemy rozpocząć wędrówkę w Hrubieszowie (6 km) lub Gródku (1 km). Dla krajoznawców zalecane wpływanie do Gródka – bezpośrednie sąsiedztwo grodziska (przed drewnianym mostkiem) – bardzo błotnisty brzeg. Huczwa jest wykorzystywana z Łaszczowa jako szlak o długości 55 km.

Km 278,9 – ujście Wełnianki (znak nr 962). Wełnianką możemy rozpocząć wędrówkę z Dubienki w dwóch miejscach; od mostu drogi wojewódzkiej nr 816, od mostu w pobliżu kościoła. Ujściowy odcinek Wełnianki wraz ze starorzeczem i Jez. Deusze może stanowić atrakcyjny choć bardzo uciążliwy etap spływu na 1 dzień.

Km 256,7 – ujście Udału. Udał daje możliwość rozpoczęcia wędrówki przy moście drogi nr 816 (poniżej zbiornika

rekreacyjnego). Odległość do ujścia 3 km (Dorohusk przy buchcie).

Km 221,0 – ujście Uherki (znak nr 1027). Dobrze czytelne ujście i widok wsi Siedliszcze. W górę rzeki 800 m do mostu skąd dobry dojazd z drogi nr 816. Dobre warunki startu na Bug również przy moście drogi 816 w Rudce – 3 km do ujścia. Uherka jest wykorzystywana ze Stańkowa jako oznakowany szlak o długości 28 km.

Km 162,5 – ujście Włodawki. Włodawką można wpływać (lub rozpocząć spływ) od mostu na Grobli (700 m – pomosty) lub 1,5 km od mostu drogi nr 816 (ul. Okunińska). Przy ujściu Włodawki poniżej drewnianego mostu, pływające pomosty i wydzielony teren dla kajakarzy. Włodawka jest wykorzystywana z Wytyczna jako szlak o długości 30 km.

Km 93,1 – ujście Kałamanki, słabo czytelne (za trzecią wyspą).

Wpływanie Kałamanką daje możliwość łatwego dostępu do kempingu 350 m (jeden mostek) i centrum Kodnia (drugi mostek i konieczność przenoski przez próg),

Km 48,1 – ujście Krzyny. Do mostu drogi nr 698 w Neplach 2 km.

Stąd dobre warunki startowe na Bug. Krzyna jest wykorzystywana z Międzyrzecza Podlaskiego jako szlak o długości 70 km.

Każdą wędrówkę kajakiem urozmaicają ciekawe, często historyczne i zabytkowe budowle architektoniczne. Do niedawna takim atrakcyjnym elementem były przede wszystkim wieże kościołów, a na Bugu również cerkwi i to nie uległo zmianie, ale pojawiły się i w dalszym ciągu powstają, zaśmiecające krajobraz wysokie maszty przekaźnikowe telefonii komórkowej i sygnałów radiowych oraz telewizyjnych. Na marginesie warto wspomnieć ku przestrodze nowicjuszy na granicznym Bugu, aby zwrócili uwagę, na ustawienie operatora swoich telefonów komórkowych, gdyż może się okazać po kilku rozmowach, że limit impulsów został wyczerpany lub doznamy szoku po powrocie na widok kwoty rachunku z powodu wysokich kosztów łączenia via Ukraina lub Białoruś. Wszystkie charakterystyczne budowle przy szlaku (z wyłączeniem masztów) zostały opisane w części dotyczącej opisu technicznego z kilometrażem. Z powodu odległości od koryta rzeki oraz zadrzewień i zakrzaczeń wyjątkowo oczom wędrowca ukazują się całe miejscowości jak np. Uchańka, Włodawa, Sławatycze. Należy też zwrócić uwagę na informacje dotyczące przechodzących nad rzeką kabli telefonii przewodowej – są to bezpośrednie połączenia polskich placówek Straży Granicznej z ich odpowiednikami na prawym brzegu Bugu.

Na koniec omawiania problematyki nawigacji na granicznym Bugu szczegółowo zajmiemy się słupami granicznymi. Przede wszystkim trzeba wiedzieć, że słupy posadowione są parami na wprost siebie po obydwu stronach granicy (rzeki), a co najważniejsze mają te same numery ewidencyjne. Oznacza to, iż nie ma znaczenia czy jest słup, najważniejszy jest jego numer. Druga istotna uwaga dotyczy przenumerowania polskich słupów na granicy z Ukrainą o -39 jako skutek realizacji umowy granicznej pomiędzy Polską a Ukrainą z 1993 roku oraz z Białorusią od 2014 r. (od znaku 001 na trójstoku granic PL-UA-BL). Uwaga ta jest o tyle istotna, że dotychczas wydane mapy topograficzne w skali 1:100 000 nie uwzględniają tego niuanse i jeśli mamy mapę z tym felerem to trzeba szybko nauczyć się przeliczać (numeracja na mapach jest wyższa o 39 od faktycznej na granicy z Ukrainą i o 1122 wyższa na granicy z Białorusią).

Spływ Włodawką

Spływ kajakowy Krzną, fot. F. Dmowski

Polskie oznakowanie trójstyku, fot. K. Stolz

W niniejszym opracowaniu znaki podane w tekście i na mapie mają aktualne numery. Kolejna uwaga dotyczy odległości między słupami (znakami granicznymi). Niektórzy wyobrażają sobie, że słupy graniczne są tożsame ze słupkami kilometrowymi i to jest oczywiście błąd. Na odcinku granicy z Ukrainą pierwszy znak nad Bugiem posiada nr 820 a końcowy nr 1082 – średnia odległość (rzeką) między słupkami wynosi około 0,87 km. Na odcinku z Białorusią pierwszy znak posiada nr 001 a ostatni nad Bugiem nr 224 – średnia odległość (rzeką) między słupkami wynosi około 0,78 km. Oczywiście podkreślić trzeba, że są to odległości średnie. Przy omawianiu numeracji słupów granicznych trzeba

wrócić do tak zwanego „Trójstyku” granic Polski, Ukrainy i Białorusi. Punkt zbiegu tych granic znajduje się pośrodku Bugu przed ujściem Kanału Mościckiego na granicy ukraińsko-białoruskiej. Do listopada 2015 r. miejsce trójstyku granic było w zasadzie nieczytelne i koczujące wyłącznie z położonym 300 m poniżej, niskim okrągłym budynkiem dawnego ujęcia i pompowni wody do byłej garbarni w Orchówku. W latach 2015-2017, w wyniku działań trójstronnej komisji granicznej miejsce trójstyku zostało solidnie i atrakcyjnie oznakowane. W każdym państwie postawione zostały wg jednolitego wzoru z czerwonego granitu o wysokości 2 m słupy z godłami i nazwami państw oraz napisem BUG. Pierwsi i najsolidniej swoją pracę wykonali Białorusini, którzy dodatkowo splantowali teren, oczyścili i wyłożyli kamienną kostką ujście Kanału Mościckiego oraz postawili nowe słupy graniczne. Oczywiście przy trójstyku następuje przeskok numeracji słupów granicznych: nr 1083 ostatni z Ukrainą i nr 001 pierwszy z Białorusią.

Przy nawigacji na podstawie numeracji słupów (znaków) granicznych należy brać pod uwagę ich lokalizację. Najczęściej słupy są niewidoczne z rzeki, szczególnie przy niskich stanach wody w Bugu, a nawet jeśli słup jest widoczny to trudno odczytać numer. Najbardziej czytelne są numery na słupach białoruskich, najmniej na ukraińskich. Można oczywiście posiłkować się lornetką lub aparatem fotograficznym z dużym zoomem. Numeracja słupów granicznych odgrywa na granicznym Bugu jeszcze jedną, bardzo ważną, praktyczną rolę – jest ona niezbędna często do efektywnego określania swojego położenia w kontaktach ze Strażą Graniczną.

Ponieważ coraz bardziej zdobywcze cywilizacyjne wkraczają w nasze życie, dla ułatwienia nawigacji, dla fanów GPS podane zostały w opisie technicznym współrzędne ważniejszych punktów trasy z dużą dokładnością (stopnie – minuty – sekundy).

Spływowe pamiątki, fot. K. Kowalczyk

GEOGRAFIA DORZECZA BUGU

Wyżyna Wołyńsko-Podolska	granice prowincji
Północne Podkarpackie	granice podprovincji
Wyżyna Wschodniomazowiecka	granice makroregionów
Polesie	granice mezoregionów
Niziny Środkowopolskie	stolice regionów (województw, obwodów)
Wyszczyzny Podlasko-Białoruskie	siedziby powiatów i rejonów, inne miejscowości

W ostatnich 20 latach powstały i częściowo zostały zrealizowane różne projekty zagospodarowania turystycznego szlaku kajakowego w województwie lubelskim od Gołębi do Gnojna. W 2011 roku podjęta została realizacja tych planów i w powiecie białskim powstało oznakowanie szlaku (informacja o lokalizacji tablic informacyjnych w szczegółowym opisie szlaku).

Inicjatywy te radykalnie poprawiają warunki nawigacji i umożliwią bezpieczniejsze spływanie, a także zwiększają dostępność szlaku nawet dla mniej doświadczonym kajakarzy.

lubelskie Smakuj życie!

Na wodach granicznych

Rozdział 2

Splyw Buglem, fot. archiwum LR0T

Dla zdecydowanej większości mieszkańców Polski, nie mówiąc o obywatelach innych państw Unii Europejskiej, nasza wschodnia granica kojarzona jest z niedostępnością lub zgoła egzotyką cywilizacyjną.

W środowisku aktywnych turystycznie kajakarzy znajomość tematu przedstawia się nieco korzystniej m.in. dzięki omawianiu go na ogólnopolskich zlotach i naradach oraz poprzez wymianę doświadczeń. Jednak znajomość samej rzeki oraz uwarunkowań uprawiania turystyki na granicznym odcinku Bugu pozostawia wiele do życzenia.

Warto na wstępie zaznaczyć, że graniczny odcinek Bugu to nie tylko granica Polski z powstałymi w 1992 r. Ukrainą i Białorusią, ale od 1 V 2004 r. zachodnia granica Unii Europejskiej. Ważnym elementem określającym swobodny dostęp do uprawiania turystyki kajakowej na rzece Bug przez obcokrajowców było wejście naszego kraju 21 XII 2007 r. do strefy Schengen.

Organizacja spływów na granicznym, środkowym biegu Bugu wymaga znajomości i przestrzegania przepisów związanych z ochroną granicy państwa. Przepisy te powinni znać zarówno organizatorzy, jak i uczestnicy spływu, gdyż udział w takiej imprezie odbiega znacznie, z powodu ograniczeń, od spływania rzekami w głębi kraju czy na wodach granicznych z innymi sąsiadami jak: Niemcy, Czechy, Słowacja, Litwa. Zmiana tego stanu rzeczy może nastąpić w przyszłości, pod warunkiem wstąpienia Ukrainy i Białorusi do Unii Europejskiej oraz objęcia tych państw układem z Schengen.

Regulacje prawne obszarów granicznych

Podstawowymi dokumentami zawierającymi regulacje prawne obszarów granicznych są umowy między graniczącymi ze sobą państwami. Dotyczą one przebiegu, oznakowania i utrzymania granicy, a także działalność między państwowych Komisji Granicznych, pełnomocników granicznych, sposobu użytkowania wód granicznych i wszystkich urządzeń przecinających linię granicy (linie kolejowe, drogi, zapory, jazy itp.), działalności gospodarczej i ochrony środowiska. Ponieważ Polska poprzez Bug graniczy z dwoma państwami, wymienione wyżej

Funkcjonariusze SG to widok codzienny na Bugu granicznym, fot. arch. UKS KIKO Zamość

sprawy powinny regulować oddzielne umowy. Umowę między RP a Ukrainą sporządzono w Kijowie 12 I 1993 r., a jej treść opublikowana została w Dz.U.94.63.267. Bardziej skomplikowana jest sprawa umowy granicznej z Białorusią. Do dzisiaj Polska takiej umowy z Białorusią nie podpisała. W tej sytuacji obie strony honorują i stosują w praktyce postanowienia umowy między PRL, a ZSRR zawartej w Moskwie 15 II 1961 r. (Dz.U.61.47.253).

Dla kajakarzy znajdujących się na wodach granicznych istotne jest określenie linii granicznej. Umowy stanowią, iż na granicznych wodach płynących linia granicy przebiega ich środkiem albo środkiem głównego nurtu odnogi. Główną odnogą jest ta, która przy średnim stanie wody wskazuje większy przepływ. W przypadkach występowania zatok stosuje się tzw. linię wyrównaną, jednakowo oddaloną od odpowiednio wyrównanych linii brzegów. Wyspy na rzekach granicznych należą do terytorium jednej lub drugiej strony w zależności od ich położenia w stosunku do linii granicy (głównego nurtu rzeki) i są ujęte w dokumentacji granicznej. Nie jest to więc wiedza dostępna turystyce, dlatego w praktyce opływamy wyspy, trzymając się odnogi głównego nurtu jako linii granicznej, natomiast w przypadku wątpliwości płyniemy lewą odnogą rzeki. W przypadku rzek niezeglownych (a takim jest Bug na odcinku granicznym) obiekty pływające nie mogą przekraczać linii granicy.

Ważną informacją, wynikającą z umów między państwowych, jest zagadnienie przybijania (dopływania) do brzegu sąsiedniego państwa. W świetle zawartych umów taka sytuacja jest dopuszczalna wyłącznie w przypadku wyższej konieczności (sytuacje zagrożenia życia i zdrowia). Trzeba o tym pamiętać, szczególnie że władze graniczne powinny w myśl przepisów okazać poszkodowanym pomoc. Niedopuszczalne jest natomiast nadużywanie tej możliwości. Wówczas przybicie do zagranicznego brzegu może zostać potraktowane jako nielegalne (umyślne lub nieumyślne) przekroczenie granicy państwowej, a to podlega już sankcjom karnym.

Dla właściwego planowania etapów spływu konieczna jest znajomość przepisu mówiącego o tym, iż obiekty pływające nie mogą pływać na wodach granicznych w porze nocnej, zaczynającej się pół

godziny przed zachodem słońca, a kończącej się pół godziny po jego wschodzie. Organizatorzy spływu, planując jego etapy na granicznym Bugu, nie mogą więc dopuścić do sytuacji, w której uczestnicy dopłyną na metę etapu później niż pół godziny przed zachodem słońca.

Podstawowym aktem prawnym regulującym sprawy ochrony granicy państwa jest ustawa z 12 X 1990 r. o ochronie granicy państwowej (Dz.U. Nr 78, poz. 461 z późniejszymi zmianami: z 1997 r. Nr 6, poz. 31 i Nr 43, poz. 271, z 2000 r. Nr 12, poz. 136 i Nr 120, poz. 1268 oraz z 2001 r. Nr 45, poz. 498 – tekst jednolity Dz. U. z 2005 r. Nr 226, poz. 1944).

Bardzo ważnym uzupełnieniem przepisów, wynikających bezpośrednio z umów między państwowych i ustaw, są rozporządzenia wydane przez odpowiednie polskie organy. Są to:

- Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z 21 II 2008 r. w sprawie warunków uprawiania turystyki, sportu, polowań i połowu ryb w strefie nadgranicznej (Dz.U. z 2008 r. Nr 80, poz. 481)
- Rozporządzenie Nr 204 Wojewody Lubelskiego z 8 XI 2002 r. w sprawie przepisów porządkowych obowiązujących w pasie drogi granicznej i w strefie nadgranicznej na terenie województwa lubelskiego (Dz.Ur. Woj.Lub.02.143.3134)
- Rozporządzenie Nr 1 Wojewody Lubelskiego z dnia 27 czerwca 2013 r. w sprawie wprowadzenia zakazu przebywania na niektórych odcinkach pasa drogi granicznej. (Dz. Urz. Woj. Lub. 2013.3270).

Przywołane wyżej przepisy zawarte w umowach i ustawach są obligatoryjne i nie podlegają żadnym wyjątkom czy też uzgodnieniom. Do tego typu nakazów i zakazów traktowanych jako karalne wykroczenia należą również przepisy wprowadzające ograniczenia w pasie drogi granicznej i w strefie nadgranicznej (tym bardziej na obszarze wód granicznych). Przepisy te zabraniają:

- umieszczania napisów i rysunków na znakach i urządzeniach granicznych lub samowolnego ustawiania, niszczenia, uszkodzenia, usuwania, zmiany położenia lub czynienia ich niewidocznymi;
- fotografowania obiektów, znaków i urządzeń granicznych oraz terenów poza linią granicy państwowej;
- bezpośredniego komunikowania się przez granicę państwową oraz przerzucania lub przejmowania przez linię graniczną jakichkolwiek przedmiotów;
- ustawiania przeszkód, kopania dołów lub rowów w pasie drogi granicznej.

Do katalogu zakazów zaliczyć należy również te, które powinny być indywidualnie i szczegółowo uzgodnione przez organizatorów spływu granicznym Bugiem z Nadbużańskim Oddziałem SG. Mianowicie:

- zakaz przebywania w niektórych odcinkach pasa drogi granicznej, związanych przede wszystkim z istniejącą infrastrukturą i ochroną przejść granicznych;
- kąpiel w rzece granicznej Bug podczas etapu i w miejscach biwakowych;
- organizacja (co do miejsca i czasu) ognisk turystycznych uczestników imprezy;

- lokalizacja miejsc biwakowych oraz przekazywanie Straży Granicznej informacji o osobach, pojazdach itp. przebywających w porze nocnej w obozowisku;
- przekazywanie informacji dotyczących liczby kajaków i osób przebywających na wodach granicznych podczas spływania. Określony Rozporządzeniem Wojewody Lubelskiego z dnia 27 czerwca 2013 r. zakaz przebywania na niektórych odcinkach pasa drogi granicznej obejmuje:
 - Gminy: Lubicza Królewska, Ulhówek, Dołhobyczów; od znaku nr 638 do znaku 820 – granica lądowa do styku z granicą na Bugu (Gołbie) oraz do znaku 821 na granicy rzecznej. Placówki SG: Chłopotyn, Dołhobyczów, Kryłów – od znaku nr 820.
 - Gmina Hrubieszów – od znaku nr 862 do znaku nr 865 (Ślipcze – Placówka SG w Kryłowie) i od znaku nr 880 do znaku nr 882 (Husynne – Placówka SG w Hrubieszowie).
 - Gmina Horodło – od znaku nr 900 do znaku nr 902 (Zosin – Placówka SG w Horodle).
 - Gmina Dorohusk – od znaku nr 972 do znaku nr 974 (Husynne – Placówka SG w Dorohusku), od znaku nr 987 do znaku nr 990 (Okopy – Placówka SG w Dorohusku), od znaku nr 1003 do znaku nr 1005 (Świerże – Placówka SG w Dorohusku) oraz od znaku nr 1009 do znaku nr 1010 (Mielnik – Placówka SG w Dorohusku).
 - Gmina Sławatycze – od znaku nr 063 do znaku nr 065 (Sławatycze – Mościska; Placówka SG w Sławatyczach)
 - Gmina Terespol – od znaku nr 137 do znaku nr 147 (Terespol – Kozłowice; Placówka SG w Terespolu) oraz od znaku nr 154 do znaku nr 155 (Kukuryki – Placówka SG w Terespolu).

Praktyczne znaczenie dla kajakarzy na wyszczególnionych odcinkach sprowadza się przede wszystkim do braku możliwości rozpoczęcia i kończenia spływu, urządzania obozowisk i postojów. Nie dotyczy to oczywiście sytuacji nadzwyczajnych np. konieczności przenoszenia sprzętu, zagrożenia życia i zdrowia – w takich przypadkach kontaktujemy się oczywiście z właściwą Placówką Straży Granicznej.

Rozporządzenie MSWiA w sprawie warunków uprawiania turystyki nakłada na organizatorów (lub osoby fizyczne) obowiązek powiadamiania właściwego miejscowo komendanta placówki Straży Granicznej o planowanych czynnościach lub imprezach nie później niż 2 godziny przed ich rozpoczęciem. O ile przepis ten jest praktyczny i wygodny dla organizatorów i osób planujących w porze dziennej (wg wyżej podanej definicji) imprezę sportową, wędkowanie lub polowanie, o tyle w przypadku wieloetapowych spływów kajakowych jest niewygodny i niepraktyczny zarówno dla kajakarzy,

Patrol Straży Granicznej na Bugu, fot. J. Tworek

jaki Straży Granicznej. Przepisy dotyczące sposobu, a przede wszystkim czasu powiadamiania Straży Granicznej o spływach, nie bez powodów są kontestowane i mogą w najbliższym czasie ulec zmianie.

Dobre, odpowiedzialne przygotowanie wielodniowego spływu kajakowego wymaga znacznie bardziej wyprzedzającego w czasie uzgadniania niezbędnych spraw formalnych i organizacyjnych. Przede wszystkim trzeba o spływie powiadomić komendę Nadbużańskiego Oddziału SG w Chełmie, która przekaże informacje właściwej placówce SG, z której funkcjonariuszami spotkamy się już na trasie. Należy również uwzględnić fakt, iż polska Straż Graniczna powiadamia swoich odpowiedników na Ukrainie (Lwowski Oddział Państwowej Służby Granicznej: od znaku nr 638 do 950 oraz Łucki OPSG: od znaku nr 950 do 1084) i Białorusi (86 Grupa Państwowej Służby Granicznej w Brześciu – od znaku nr 001 do 224) nie tylko o samej imprezie, ale też o niektórych jej aspektach. Z tego powodu w swoich postępowaniach przygotowawczych organizatorzy spływów powinni być odpowiedzialnym i przewidywalnym partnerem. Podane wyżej uwarunkowania organizacji spływów kajakowych na granicznych wodach rzeki Bug wymagają też od organizatorów zapoznawania się z aktualnie obowiązującymi przepisami w tym zakresie. Ułatwia to strona internetowa Straży Granicznej www.strazgraniczna.pl.

Konieczna dla turysty jest znajomość zakresu uprawnień funkcjonariuszy SG, których m.in. uprawnienia policyjne nie ograniczają się tylko do samej granicy, ale rozciągają się w całej strefie nadgranicznej i dlatego nie powinien zaskakiwać nas widok patrolu drogowego SG.

Wśród „lewobrzeźnych” kajakarzy na granicznym Bugu dość popularne jest żartobliwe powiedzenie, że Straż Graniczna jest dla nich jak ojciec i matka - gdy zasłużymy, to skarci, ale gdy jesteśmy w potrzebie, to udzieli nam niezbędnej pomocy.

Nadbużański Oddział Straży Granicznej

Ochrona granicy jako jednej z podstawowych funkcji państwa uregulowana jest ustawą z 12 X 1990 r. o Straży Granicznej (Dz. U. 1990 r. Nr 78, poz. 462 z późniejszymi zmianami). Do realizacji zadań określonych ustawą powołano jednolitą, umundurowaną i uzbrojoną formację – Straż Graniczną. Na mocy ustawowej delegacji Zarządzeniem nr 6/91 z 14 II 1991 r. Komendant powołał 11 komend oddziałów Straży Granicznej, w tym Nadbużański Oddział Straży Granicznej im. 27 Wołyńskiej Dywizji Armii Krajowej w Chełmie. NOSG ochrania zewnętrzną granicę Unii Europejskiej o długości 467,570 km, z czego: granicę rzeczną na Bugu z Białorusią o długości 171,310 km, granicę rzeczną na Bugu z Ukrainą o długości 227,770 km oraz granicę lądową z Ukrainą o długości 68,490 km. Teren odpowiedzialności NOSG rozciąga się na północy do Placówki SG w Mielniku podlegającej Podlaskiemu Oddziałowi SG, a na południu do Placówki SG w Horyńcu

Logo Nadbużańskiego Oddziału Straży Granicznej

podlegającej Bieszczadzkiemu Oddziałowi SG. Komendzie NOSG podlega 18 Placówek SG. Należy wspomnieć, że powstanie w Chełmie formacji powołanej do ochrony granicy sięga 1945 r., kiedy utworzone zostały Wojska Ochrony Pogranicza (WOP). Przed ostatecznym zastąpieniem i rozwiązaniem formacji wojskowej, jakim był WOP, w Chełmie stacjonowały: Nadbużańska Brygada Wojsk Ochrony Pogranicza (31 V 1976 – 30 X 1989) i Nadbużański Batalion Bieszczadzkiej Brygady Wojsk Ochrony Pogranicza (31 X 1989 – 15 V 1991).

Nadbużański Oddział Straży Granicznej im. 27 Wołyńskiej Dywizji Armii Krajowej w Chełmie

22-100 Chełm, ul. Trubakowska 2

☎ centrala: 82 568 50 00

☎ Sekretariat Komendanta Oddziału:

☎ 82 568 50 02, fax: 82 568 57 00

☎ Całodobowa służba dyżurna: ☎ 82 568 50 11

🌐 www.nadbuzanski.strazgraniczna.pl

📧 nadbuzanski@strazgraniczna.pl

Placówka Straży Granicznej w Hrebennem

Hrebenne, 22-680 Lubyca Królewska,

☎ 84 667 45 00, hrebenne@strazgraniczna.pl

Placówka chroni granicę lądową z Ukrainą (od znaku nr 638 do znaku nr 658 włącznie).

Placówka styka się na południu z rejonem Placówki w Horyńcu (Placówka SG BiOSG w Przemyślu), a od północy z rejonem Placówki w Lubiczy Królewskiej.

Gminy w strefie nadgranicznej: Tomaszów Lubelski (m), Tomaszów Lubelski, Bełżec oraz część gminy Lubyca Królewska i Jarczów.

Placówka Straży Granicznej w Lubiczy Królewskiej

22-680 Lubyca Królewska, ul. Kolejowa 5

☎ 84 661 83 00, fax: 84 661 83 05,

🌐 lubyczakrolewska@strazgraniczna.pl

Placówka chroni granicę lądową z Ukrainą (od znaku nr 658 do znaku nr 700 włącznie).

Placówka styka się na południu z rejonem Placówki w Hrebennem, a od północy z rejonem Placówki w Chłopiatynie.

Gminy w strefie nadgranicznej: Jarczów, Łaszczów, Ulhówek, Rachanie i Lubyca Królewska.

Placówka Straży Granicznej w Chłopiatynie

22-540 Dołhobyczów, Chłopiatyn 41A

☎ 84 666 05 00

🌐 chlopiatyn@strazgraniczna.pl

Placówka chroni granicę lądową z Ukrainą (od znaku nr 700 do znaku nr 766 włącznie). Placówka styka się na południu z rejonem Placówki w Lubiczy Królewskiej, a od północy z rejonem Placówki w Dołhobyczowie.

Gminy w strefie nadgranicznej: Dołhobyczów, Telatyn, Ulhówek, Łaszczów.

Placówka Straży Granicznej w Dołhobyczowie

22-540 Dołhobyczów, ul. Partyzantów 15

☎ 84 653 14 00, fax: 84 653 14 05,

🌐 dolhobyczow@strazgraniczna.pl

Placówka chroni granicę na odcinku 15,79 km i jest to wyłącznie granica lądowa z Ukrainą (od znaku nr 766 do znaku nr 820 włącznie – styk z granicą na rzece Bug).

Placówka styka się na południu z rejonem Placówki w Chłopotynie, a od północy z rejonem Placówki w Kryłowie.

Gminy w strefie nadgranicznej: Dołhobyczów, Mircze.

Placówka Straży Granicznej w Kryłowie

22-530 Mircze, ul. Hrubieszowska 7

☎ 84 651 83 00, fax: 84 651 83 05

🌐 krylow@strazgraniczna.pl

Placówka chroni granicę na rzece Bug z Ukrainą (od znaku nr 820 do znaku nr 853 włącznie).

Placówka styka się na południu z rejonem Placówki w Dołhobyczowie, a na północy z rejonem Placówki w Hrubieszowie.

Gminy w strefie nadgranicznej: Dołhobyczów, Hrubieszów, Werbko-wice, Mircze.

Placówka Straży Granicznej w Hrubieszowie

22-500 Hrubieszów, ul. Wyzwolenia 56

☎ 84 697 56 00, fax: 84 697 56 05

🌐 hrubieszow@strazgraniczna.pl

Placówka chroni granicę na odcinku 26,65 km i jest to wyłącznie granica na rzece Bug z Ukrainą (od znaku nr 853 do znaku nr 882 włącznie).

Placówka styka się na południu z rejonem Placówki w Kryłowie, a od północy z rejonem Placówki w Horodle.

Na odcinku tej granicy znajdują się dwa przejścia graniczne: drogowe w Zosinie i kolejowe w Hrubieszowie.

Gminy w strefie nadgranicznej: Werbko-wice, Trzeszczany, Hrubieszów, Hrubieszów (m)

Placówka Straży Granicznej w Horodle

22-523 Horodło, ul. Piłsudskiego 112

☎ 84 651 75 00, fax: 84 651 75 05

🌐 horodlo@strazgraniczna.pl

Placówka chroni granicę na rzece Bug z Ukrainą (od znaku nr 882 do znaku nr 931 włącznie)

Placówka styka się na południu z rejonem Placówki w Hrubieszowie, a na północy z rejonem Placówki w Skryhiczynie.

Gminy w strefie nadgranicznej: Uchanie, Hrubieszów, Horodło.

Placówka Straży Granicznej w Skryhiczynie

22-145 Dubienka, Skryhiczyn 69

☎ 82 566 74 00, fax: 82 566 74 05

🌐 skryhiczyn@strazgraniczna.pl

Placówka chroni granicę na rzece Bug z Ukrainą (od znaku nr 931 do znaku nr 966 włącznie).

Placówka styka się na południu z rejonem Placówki w Horodle, a od północy z rejonem Placówki Dorohusku.

Gminy w strefie nadgranicznej: Dubienka, Białopole, Żmudź, Horodło

Placówka Straży Granicznej w Dorohusku

22-175 Dorohusk

☎ 82 566 62 00, fax: 82 566 62 05

🌐 dorohusk@strazgraniczna.pl

Placówka chroni granicę na rzece Bug z Ukrainą (od znaku nr 966 do znaku nr 1012 włącznie).

Placówka styka się na południu z rejonem Placówki w Skryhiczynie, a od północy z rejonem placówki w Woli Uhruskiej.

Na odcinku tej granicy znajdują się dwa przejścia graniczne: drogowe i kolejowe w Dorohusku.

Gminy w strefie nadgranicznej: Dorohusk, Kamień, Chełm, Chełm miasto.

Placówka Straży Granicznej w Woli Uhruskiej

22-230 Wola Uhruska, ul. Turystyczna 10

☎ 82 591 72 00, fax: 82 591 72 05

🌐 wolauhruska@strazgraniczna.pl

Placówka chroni granicę na rzece Bug z Ukrainą (od znaku nr 1012 do znaku nr 1041 włącznie).

Placówka styka się na południu z rejonem Placówki w Dorohusku, a na północy z rejonem Placówki w Zbereżu.

Gminy w strefie nadgranicznej: Wola Uhruska, Ruda Huta, Sawin, Dorohusk.

Placówka Straży Granicznej w Zbereżu

22-320 Wola Uhruska, Zbereże 30

☎ 82 591 75 00, fax: 82 591 75 05

🌐 zbereze@strazgraniczna.pl

Placówka chroni granicę na odcinku 36,69 km i jest to wyłącznie granica na rzece Bug z Ukrainą (od znaku nr 1041 do znaku 1079 włącznie).

Placówka styka się na południu z rejonem Placówki w Woli Uhruskiej, a od północy z rejonem Placówki we Włodawie.

Gminy w strefie nadgranicznej: Hańsk, Włodawa, Wola Uhruska

Placówka Straży Granicznej we Włodawie

22-200 Włodawa, ul. Saperów 1

☎ 82 572 74 00, fax: 82 572 74 05

🌐 wlodawa@strazgraniczna.pl

Placówka chroni granicę na odcinku 16,95 km i jest to wyłącznie granica na rzece Bug z Ukrainą oraz Białorusią (od znaku nr 1079 do znaku 025 włącznie) - obejmuje trójstyk granic (między znakami 1083 a 001).

Placówka styka się na południu z rejonem Placówki w Zbereżu, a od północy z rejonem Placówki w Dołhobrodach.

Gminy w strefie nadgranicznej: Włodawa (m), Włodawa, Wyryki.

Placówka Straży Granicznej w Dołhobrodach

22-220 Hanna, Dołhobrody 58a

☎ 83 379 94 00, fax: 83 379 94 05

🌐 dolhobrody@strazgraniczna.pl

Placówka chroni granicę na rzece Bug z Białorusią (od znaku nr 025 do znaku nr 054 włącznie).

Placówka styka się na południu z rejonem Placówki we Włodawie, a od północy z rejonem Placówki w Sławatyczach.

Gminy w strefie nadgranicznej: Sosnówka, Hanna, Włodawa

Placówka Straży Granicznej w Sławatyczach

21-515 Sławatycze, ul. Włodawska 12

☎ 83 376 82 00, fax: 83 376 82 05

🌐 slawatycze@strazgraniczna.pl

Placówka chroni granicę na odcinku 27,79 km i jest to wyłącznie granica na rzece Bug z Białorusią (od znaku nr 054 do znaku nr 089 włącznie).

Placówka styka się na południu z rejonem Placówki w Dołhobrodach, a od północy z rejonem Placówki w Kodniu.

Na odcinku tej granicy znajduje się drogowe przejście graniczne w Sławatyczach.

Gminy w strefie nadgranicznej: Sławatycze, Tuczna, Sosnówka, Kodeń, Hanna.

Placówka Straży Granicznej w Kodniu

21-509 Kodeń, ul. 1 Maja 18

☎ 83 376 95 00, fax: 83 376 95 05

🌐 koden@strazgraniczna.pl

Placówka chroni granicę na rzece Bug z Białorusią (od znaku nr 089 do znaku nr 123 włącznie).

Placówka styka się na południu z rejonem Placówki w Sławatyczach, a od północy z rejonem Placówki w Terespolu.

Gminy w strefie nadgranicznej: Kodeń, Piszczac, Terespol

Placówka Straży Granicznej w Terespolu

21-550 Terespol, ul. Wojska Polskiego 164

☎ 83 377 23 00, fax: 83 377 23 05

🌐 terespol@strazgraniczna.pl

Placówka chroni granicę na rzece Bug z Białorusią (od znaku nr 123 do znaku nr 163 włącznie).

Placówka styka się na południu z rejonem Placówki w Kodniu, a od północy z rejonem Placówki w Bohukałach.

Na odcinku tej granicy znajdują się cztery przejścia graniczne: drogowe w Terespolu, kolejowe w Terespolu, drogowe połączone drogą celną o długości 5,2 km z nowoczesnym terminalem w Koroszczynie.

Gminy w strefie nadgranicznej: Terespol, Zalesie, Biała Podlaska.

Placówka Straży Granicznej w Bohukałach

21-550 Terespol, Bohukały 33

☎ 83 375 81 20, fax: 83 375 81 25

🌐 bohukaly@strazgraniczna.pl

Placówka chroni granicę na rzece Bug z Białorusią (od znaku nr 163 do znaku nr 189 włącznie).

Placówka styka się na południu z rejonem Placówki w Terespolu, a od północy z rejonem Placówki w Janowie Podlaskim.

Gminy w strefie nadgranicznej: Rokitno, Leśna Podlaska, Terespol, Zalesie, Biała Podlaska.

Placówka Straży Granicznej w Janowie Podlaskim

21-505 Janów Podlaski, ul. Brzeska 71

☎ 83 341 62 00, fax: 83 341 62 05,

🌐 janowpodlaski@strazgraniczna.pl

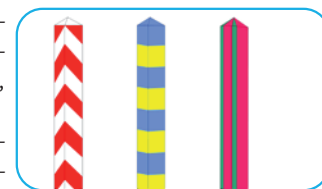
Placówka chroni granicę na rzece Bug z Białorusią (od znaku nr 189 do znaku nr 224 włącznie).

Placówka styka się na południu z rejonem Placówki w Bohukałach, a od północy z rejonem Placówki w Mielniku (Podlaski Oddział SG w Białymstoku).

Gminy w strefie nadgranicznej: Konstantynów, Janów Podlaski.

Wędrując kajakiem wzdłuż naszej wschodniej granicy, powinniśmy kierować się odpowiedzialnością i zdrowym rozsądkiem, pamiętając, że:

- spływ należy zgłosić Straży Granicznej, bezpośrednio przed wodowaniem wykonujemy telefon do Placówki SG, podając liczbę płynących osób i kajaków (w przypadku wpływania na Bug z dopływu, zatrzymujemy spływ przy ujściu i kontaktujemy się z Placówką SG),
- po zakończeniu etapu informujemy telefonicznie Placówkę SG, w przypadku biwakowania nad rzeką oprócz uzgodnień z właścicielem terenu informujemy o tym również Straż Graniczną (posiadamy listę uczestników oraz samochodów na miejscu biwakowania).

Stopy graniczne, od lewej polski, ukraiński, białoruski

Informacje praktyczne dla organizatorów spływów

Punkty etapowe – Placówki SG (zgłaszanie spływów)

Lp.	Km szlaku	Miejscowość	Placówka Straży Granicznej NOSG	Uwagi
1.	400,0	Gołbie – styk granicy lądowej i na rzece	Dołhobyczów Kryłów	84 653 14 00 84 651 83 00
2.	398,5	Gołbie gm. Dołhobyczów	Kryłów	84 651 83 00
3.	388,7	Kryłów gm. Mircze	Kryłów	84 651 83 00
4.	378,6	Kosmów gm. Hrubieszów	Kryłów	84 651 83 00
5.	358,6	Czumów gm. Hrubieszów	Hrubieszów	84 697 56 00
6.	352,5	Gródek –ujście Huczwy Gm. Hrubieszów	Hrubieszów	84 697 56 00
7.	346,9	Husynne gm. Hrubieszów	Hrubieszów	84 697 56 00
8.	324,9	Zosin-Komora gm. Horodlo	Horodlo	84 651 75 00

9.	321,5	Łuszków gm. Horodło	Horodło	84 651 75 00
10.	315,4	HORODŁO	Horodło	84 651 75 00
11.	306,4	Matcze gm. Horodło	Horodło	84 651 75 00
12.	291,6	Starosiele gm. Dubienka	Skryhiczyn	82 566 74 00
13.	288,5	DUBIENKA	Skryhiczyn	82 566 74 00
14.	276,9	Uchańka gm. Dubienka	Skryhiczyn	82 566 74 00
15.	270,3	Husynne gm. Dorohusk	Dorohusk	82 566 62 00
16.	256,7	DOROHUSK	Dorohusk	82 566 62 00
17.	250,6	Okopy gm. Dorohusk	Dorohusk	82 566 62 00
18.	240,5	Świerże gm. Dorohusk	Dorohusk	82 566 62 00
19.	237,5	Hniszów gm. Ruda-Huta	Wola Uhruska	82 591 72 00
20.	221,0	Siedliszcze – ujście Uherki gm. Wola Uhruska	Wola Uhruska	82 591 72 00
21.	218,5	WOLA UHRUSKA	Wola Uhruska	82 591 72 00
22.	213,0	Bytyń – starorzecze gm. Wola Uhruska	Wola Uhruska	82 591 72 00
23.	198,5	Zbereże gm. Wola Uhruska	Zbereże	82 591 75 00
24.	185,5	Wolczyny gm. Włodawa	Zbereże	82 572 74 00
25.	175,8	Sobibór (dwór) gm. Włodawa	Włodawa	82 591 75 00
26.	172,2	Dubnik – Trójstyk gm. Włodawa	Włodawa	82 572 74 00
27.	162,2	Włodawa – wodowskaz M. WŁODAWA	Włodawa	82 572 74 00
28.	152,4	Różanka gm. Włodawa	Dołhobrody	83 379 94 00
29.	145,2	Pawłuki gm. Włodawa	Dołhobrody	83 379 94 00
30.	130,1	Kuzawka gm. Hanna	Śławatycze	83 376 82 00
31.	126,3	ŚLAWATYCZE	Śławatycze	83 376 82 00
32.	114,3	Jableczna gm. Śławatycze	Śławatycze	83 376 82 00
33.	107,5	Szostaki gm. Kodeń	Śławatycze	83 376 82 00
34.	104,5	Zalewsze gm. Kodeń	Śławatycze	83 376 82 00
35.	103,0	Sugry gm. Kodeń	Kodeń	83 376 95 00
36.	96,0	KODEN – zamek	Kodeń	83 376 95 00
37.	93,1	KODEN – ujście Kałamanki	Kodeń	83 376 95 00
38.	85,5	Okczyń gm. Kodeń	KODEN	83 376 95 00
39.	84,0	Kostomłoty gm. Kodeń	KODEN	83 376 95 00
40.	75,0	Żuki gm. Terespol	KODEN	83 376 95 00
41.	72,5	Michalków gm. Terespol	KODEN TERESPOL	83 376 95 00 83 377 23 00
42.		Terespol-odcinek wyłączony 16,360 km	TERESPOL	83 377 23 00
43.	52,5	Kuzawka gm. Terespol	BOHUKAŁY	83 375 81 20
44.	49,0	Nepłe – ujście Krzny gm. Terespol	BOHUKAŁY	83 375 81 20
45.	45,0	Krzyczew gm. Terespol	BOHUKAŁY	83 375 81 20
46.	34,0	Pratulín, gm. Rokitno	BOHUKAŁY	83 375 81 20
47.	16,0	Wygoda gm. Janów Podlaski	JANÓW PODLASKI	83 341 62 00
48.	9,0	Buczycze Stare gm. Janów Podlaski	JANÓW PODLASKI	83 341 62 00
49.	1,0	Bubel Stary gm. Janów Podlaski	JANÓW PODLASKI	83 341 62 00
50.	0,0	Gnojno – Niemirów gm. Konstanyńów	JANÓW PODLASKI	83 341 62 00

Kilometraż szlaku

Rozdział 3

lubelskie Smakuj życie!

Szwajcaria Podlaska, fot. S. Gębski

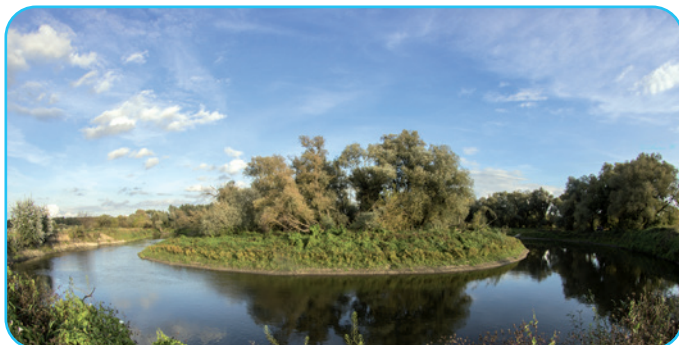
W praktyce kajakowej, według ustalonych standardów, opis szlaku dotyczy całej dostępnej jego długości oraz podawanie kilometrażu malejąco do ujścia rzeki. Biorąc pod uwagę wielokrotnie podkreślaną wyjątkowość odcinka granicznego Bugu, w niniejszym opracowaniu odstąpiono od tej zasady, przyjmując kryterium, iż szlak „Bug graniczny” rozpoczyna się w miejscowości Gołębie (od styku granicy lądowej i rzecznej z Ukrainą), a kończy w Niemirowie (pierwszej miejscowości po wpłynięciu rzeki na terytorium Polski za stykiem granicy rzecznej i lądowej z Białorusią). Z Niemirowa do połączenia z Narwią, Bug jest rzeką żeglowną i stosownie do tego faktu oznakowaną.

Sposób przedstawienia w tej publikacji kilometrażu szlaku jest również podyktowany względami praktycznymi. Po pierwsze, podkreśla faktyczną jego długość opublikowaną po raz pierwszy w wydawnictwie Nadbużańskiego Oddziału Straży Granicznej, a sprawdzonej przez autora w terenie poprzez pływanie z GPS. Po drugie, zawiera wszystkie elementy do nawigacji i planowania etapów bez dodatków w postaci opisów historycznych, przyrodniczych, informacji, które zawarte zostały w innych częściach przewodnika, a podawany kilometraż skupia się na faktycznie użytecznych (i sprawdzonych) do wodowania lub przybijania miejscach, a nie np. na początku miejscowości. Podane w przewodniku miejsca wodowania (przybijania) są również brane w pierwszej kolejności do zagospodarowania i oznakowania w ramach powstającego planu zagospodarowania szlaku. Nowością, mogącą ułatwić nawigację, jest podanie współrzędnych geograficznych wybranych miejsc szlaku w formacie DMS. Dodatkowo, w związku z podawaniem numerów słupów (znaków) granicznych (czytanych przez autora z rzeki), w trakcie spływu przydaje się dobry wzrok, lornetka lub aparat fotograficzny z opcją przybliżania.

Kilometraż podstawowy

Odległość do punktu końcowego szlaku	Brzeg	Miejscowości, budowle wodne, urządzenia, dopływy i inne	Kilometraż od punktu początkowego szlaku
400,0		Styk granicy lądowej i rzecznej – znak 820	0,0
398,5	L	Gołębie	1,5
389,5	L	Kryłów – wodowskaz	10,5
388,5	L	Kryłów – most na wyspę	11,5
382,0	P	Leżnica – cerkiew	18,0
378,5	L	Kosmów – znak 847	21,5
358,5	L	Czumów – pałac	41,5
354,5		Most kolejowy	45,5
352,5	L	Ujście rz. Huczwa – znak 875	47,5
347,0	L	Husynne – starorzecze, ujście rz. Huska	53,0
343,5	L	Łukaszówka	56,5
340,0	L	Strzyżów – cukrownia, wodowskaz	60,0
326,0		Zosin – most drogowy	74,0
321,5	L	Łuszków	78,5
315,5	L	Horodło – poniżej wyspy	84,5
310,0	L	Bereźnica – znak 923	90,0
306,5	L	Matcze – znak 928	93,5
291,5	L	Starosiele – 2 km	108,5
288,5	L	Dubienka – 2 km	111,5
279,0	L	Ujście rz. Welnianka	121,0
277,0	L	Ucharńka – starorzecze	123,0
270,5	L	Husynne- znak 972	129,5
256,5	L	Dorohusk – ujście rz. Udał, buchta	143,5
253,5		Dorohusk – most kolejowy	146,5
252,5		Dorohusk – most drogowy, wodowskaz	147,5
250,5	L	Okopy – znak 993	149,5
240,5	L	Świerże – młyn, znak 1008	159,5
237,5	L	Hniszów – 1,5 km, znak 1013	162,5
221,0	L	Siedliszcze, ujście rz. Uherka	179,0
215,0	L	Wola Uhruska – pochylnia SG	185,0
213,0	L	Bytyń – ośrodek rekreacyjny	187,0
205,5	P	Zabuże (UA)	194,5
198,0	L	Zbereże – znak nr 1049	202,0
194,0	L	Zbereże – znak nr 1054	206,0
191,5	P	Grabowa (UA)	208,5
185,5	L	Wolczyny – łąka za wsią	214,5
176,0	L	Sobibór – dwór, znak 1079	224,0
172,2		Trójstyk, ujście kanału Mościckiego (P)	227,8
171,5	L	Dubnik – ujście wody, zadaszanie, znak 001	228,5
167,7	L	Pozostałość mostu kolejowego z XIX w.	232,3

166,5	L	Orchówek – znak 011	233,5
162,5	L	Ujście rz. Włodawka	237,5
162,2	L	Włodawa – wodowskaz, znak 015	237,8
152,5	L	Różanka – zadaszenie, znak 026	247,5
145,0	L	Pawłuki – znak 034	255,0
132,4	L	Kuzawka – ujście rz. Hanna	267,6
130,0	L	Kuzawka – dawny port, zadaszenie	270,0
126,5	L	Sławatycze – znak 060	274,0
123,0		Most drogowy	277,0
120,0	L	Mościce	280,0
114,5	L	Jablęczna – zespół cerkiewny	285,5
107,5	L	Szostaki	292,5
104,5	L	Zalesze – znak 088	295,5
103,0	L	Sugry	297,0
96,0	L	Kodeń – zamek	304,0
93,0	L	Kodeń – ujście rz. Kałamanka	307,0
85,5	L	Okczyn – znak 112	314,5
82,5	L	Kostomłoty – znak 118	318,5
75,0	L	Żuki – znak 127	325,0
73,5	L	Murawiec	326,5
71,0	L	Michalków – nasyp, znak 132	329,0
Michalków – Terespol – Kuzawka			
55,0	L	Kuzawka – początek wsi – znak 158	345,0
48,0	L	Ujście rz. Krzna	352,0
44,5	L	Krzyszew – znak 169	355,5
35,0	L	Łęgi	365,0
32,0	L	Pratulín – znak 183	368,0
19,0	L	Wygoda – poniżej znaku 210	381,0
9,0	L	Buczyce Stare	391,0
7,0	L	Bubel Łukowiska	393,0
0,2		Styk granicy rzecznej i lądowej z Białorusią	399,8
0,0	P/L	Niemirów/Gnojno – za stykiem granicy lądowej i rzecznej oraz wyspą, prom, zadaszenie	400,0

Zakole na rzece Bug w Gołęblu, fot. A. Wąsik

Kilometraż szczegółowy

Km 400,0 (0,0)

Gołębie – początek granicy państwowej pomiędzy Polską a Ukrainą na Bugu od znaku granicznego Nr 820. Dojazd z drogi asfaltowej na końcu wsi (od południa) – wjazd przy budynku d. szkoły około 1000 m do pasa granicy lądowej i dalej w lewo wzdłuż pasa do styku granicy lądowej i rzecznej z Ukrainą. Wodowanie może być trudne lub wręcz niemożliwe przy wysokich stanach wody. Miejsce znajduje się na styku odpowiedzialności i nadzoru Placówki SG w Kryłowie (granica rzeczna) i Placówki SG w Dołhobyczowie (granica lądowa). Przy przemieszczaniu się na punkt startu w żadnym wypadku nie wchodzić na pas drogi granicznej.

Km 398,5 (1,5)

Gołębie. Najkorzystniejsze warunki wodowania pomiędzy znakami Nr 822 i 823 (1,5 km od punktu „0”), dojazd połąną drogą od przydrożnego krzyża.

☉ 024° 04' 936" E; 50° 38' 622" N

Km 398,1 (1,9)

Znak nr 823.

Km 396,2 (3,8)

Znak nr 825.

Km 395,2 (4,8)

Znak nr 826.

Km 394,5 (5,3)

Prehoryle - na wprost ceglana stodoła. Znak nr 827.

Km 393,9 (6,1)

Bużysko z lewej, główny nurt w prawo.

Km 393,3 (6,7)

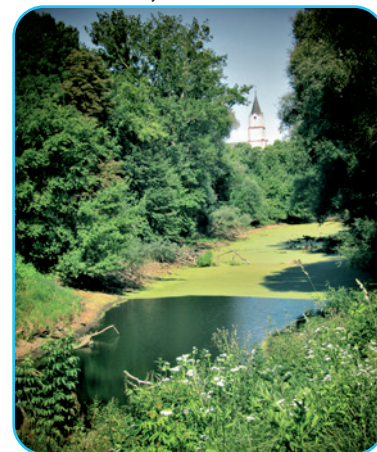
Znak nr 830, na wprost zabudowania wsi Prehoryle, maszt wieży przekaźnikowej.

Km 393,0 (7,0)

Znak nr 831, wysoki brzeg z gniazdami brzegówki.

Km 390,3 (9,7)

Znak nr 833, widoczna wieża kościoła w Kryłowie.

Kryłów, zakole rzeki Bug z widokiem na kościół, fot. A. Skib

Km 389,7 (10,3)

Kryłów – wodowskaz, brzeg opada pod kątek około 45 st.

☉ 024° 03' 64" E; 50° 40' 38" N

Km 388,7 (11,3)

Kryłów. Miejsce przybijania na lewym brzegu odnogi przed mostem (z rzeki w lewo). Od środka Bugu do miejsca lądowania 300 m.

☉ 024° 03' 698" E; 50° 40' 971" N

Most na wyspę w Kryłowie, fot. J. Tworek.

Km 386,8 (13,2)

Znak nr 837.

Km 385,6 (14,4)

Znak nr 839.

Km 384,8 (15,2)

Na wprost budowania ze stalowym kominem.

Km 384,5 (15,5)

Znak nr 840.

Km 381,8 (18,2)

Na wprost powyżej wierzchołków drzew, widok kopuły (kolor niebieski) cerkwi w Leżnicy (Ukraina).

Zwierzczenie cerkwi w ukraińskiej Leżnicy, fot. J. Tworek

Km 380,1 (19,9)

Znak nr 845.

Km 378,6 (21,4)

Kosmów, znak nr 847.

☉ 024° 02' 573" E; 50° 43' 019" N
Odległość od drogi asfaltowej Hrubieszów – Kryłów 1 km, od przystanku autobusowego drogą utwardzoną i dalej połą w dobrym stanie.

Km 377,8 (22,2)

Znak nr 848.

Km 376,3 (23,7)

Na lewym brzegu, blisko zabudowania z czerwonym dachem.

Km 373,1 (26,9)

Znak nr 853.

Km 371,1 (28,9)

Na lewym brzegu domostwo; biały dom z brązowym dachem.

Km 370,7 (29,3)

Miejsce na postój (wysokość **Ślipcza**), przed znakiem nr 855.

Bug pod Ślipczami, fot. J. Tworek

Km 368,5 (31,5)

Znak nr 857, wysoki lewy brzeg; początek przełomu pod Ślipczami – koniec przełomu po 2 km.

Km 366,5 (33,5)

Koniec wysokiego brzegu (przełomu Bugu).

Km 364,0 (36,0)

Znak nr 862, na prawym brzegu budowla z jasnego kamienia.

Km 359,7 (40,3)

Znak ukraiński nr 866.

Km 358,6 (41,4)

Czumów. Miejsce lądowania (wodowania) 500 m poniżej pałacu. Znak nr 869.

☉ 023° 58' 076" E; 50° 46' 530" N

Pałac w Czumowie, fot. K. Sarzyński

Km 354,7 (45,3)

Widok na most kolejowy.

Km 354,4 (45,6)

Most kolejowy (przejście graniczne kolejowe Hrubieszów).

Km 353,7 (46,3)

Dogodne miejsce postojowe. Znak nr 873.

Km 353,2 (46,8)

Znak nr 847.

Km 352,4 (47,6)

Ujście Huczwy, znak nr 875.

Km 350,5 (49,5)

Słup nr 877.

Km 349,2 (50,8)

Znak nr 878.

Km 347,9 (52,1)

Znak nr 879.

Km 347,4 (52,6)

Widok młyna w Husynnem.

Km 346,9 (53,1)

Husynne. Z lewej starorzecze, ujście rz. Huski. Możliwość wpływania i przybijania w zależności od stanu wody 200 lub 700 m (po prawej).

Km 346,2 (53,8)

Między znakami 880 i 881 dobre miejsce etapowe.

Km 344,2 (55,8)

Blisko maszt wieży telefonii.

Km 343,5 (56,5)

Łukaszówka, początek zabudowań. Dogodne miejsce przybijania.

Km 343,0 (57,0)

Widok komina cukrowni w Strzyżowie.

Km 342,2 (57,8)

Znak nr 885.

Km 340,5 (59,5)

Budynki cukrowni z kominem.

Km 339,9 (60,1)

Strzyżów – ujście wody

cukrowni, wodowskaz a przy nim betonowe schodki.

☉ 024° 02' 09" E; 50° 50' 22" N

Km 338,2 (61,8)

Dogodne miejsce postojowe przed znakiem nr 889 (niestety możliwe zapachy z cukrowni).

Km 336,3 (63,7)

Znak nr 891.

Km 333,4 (66,6)

Znak nr 892.

Km 332,9 (67,1)

Znak nr 893.

Km 331,8 (68,2)

Znak nr 894.

Km 331,2 (68,8)

Ładny, wysoki, prawy brzeg z brzegówkami.

Km 330,9 (69,1)

Znak nr 895.

Km 328,4 (71,6)

Znak nr 898.

Km 327,7 (72,3)

Znak nr 899. Widok mostu drogowego.

Km 326,1 (73,1)

Most na Bugu w Zosinie, fot. J. Tworek

Most drogowy - przejście Zosin-Uściług.

Km 326,5 (73,5)

Znak nr 902.

Km 324,9 (75,1)

Zosin-Komora. Najdalej położony na wschód punkt granicy Polski.

Po 200 m ujście prawobrzeżnej Ługi.

Km 323,9 (76,1)

Znak nr 905.

Budynki cukrowni w Strzyżowie, fot. J. Tworek

Km 322,9 (77,1)

Lewy wysoki brzeg z gniazdami brzegówki.

Km 321,5 (78,5)

Łuszków, zabudowania za znakiem nr 907.

Km 321,2 (78,8)

Znak Nr 908.

Km 319,2 (80,8)

Napowietrzna linia telefoniczna nad rzeką. Znak nr 911.

Km 318,9 (81,1)

Widok zabudowań Horodła.

Km 318,0 (82,0)

Znak nr 912.

Km 317,1 (82,9)

Znak Nr 913.

Km 315,9 (84,1)

Początek wyspy. Główny nurt prawą odnogą. Zabudowania Horodła.

Km 315,4 (84,6)

Horodło. Miejsce przybijania za wyspą i znakiem nr 905.

☉ 024° 02' 984" E; 50° 53' 870" N

Km 313,0 (87,0)

Znak nr 919.

Km 310,9 (89,1)

Znak nr 922.

Km 310,3 (89,7)

Bereźnica. Zabudowania, maszt wieży przekaźnikowej. Dobry punkt lądowania przed znakiem nr 923.

Km 308,0 (92,0)

Napowietrzna linia telefoniczna nad rzeką i wzdłuż polskiego brzegu z biegiem Bugu.

Km 307,0 (93,0)

Początek wsi Matcze. Charakterystyczne uprawy pięknego Jasia, maszt wieży przekaźnikowej.

Km 306,4 (93,6)

Matcze. W miarę wygodne miejsce etapowe, przed znakiem nr 928. Dogodny dojazd z centrum wsi (pomnik, krzyż, remiza OSP) drogą zwirową 800 m.

Km 303,5 (96,5)

Znak nr 932.

Km 302,4 (97,6)

Znak nr 934.

Km 301,8 (98,2)

Koniec napowietrznej linii telefonicznej wzdłuż lewego brzegu. Znak nr 935.

Km 301,0 (99,00)

Znak nr 936.

Km 297,7 (102,3)

Znak nr 940.

Km 296,9 (103,1)

Widoczny kompleks Lasów Strzeleckich.

Km 291,6 (108,4)

Możliwość przybijania z dojazdem do **Starosiela** połąką drogą około 2 km (wskazana asekuracja z brzegu).

Km 290,3 (109,7)

Wysokość niewidocznej z wody ośrodka rekreacyjnego w Starosielu.

Km 288,5 (111,5)

Wysokość wsi **Dubienka**. Do Dubienki 2 km połąką drogą. Starorzecze i jez. Deusze (miejsce słabo czytelne, wskazana asekuracja z brzegu).

Km 284,8 (115,2)

Znak nr 955.

Km 282,8 (117,2)

Z lewej bużysko.

Km 280,3 (119,7)

Znak nr 960.

Km 278,9 (121,1)

Ujście rzeki Wełnianka.

Km 276,9 (123,1)

Uchańka. Wieś doskonale widoczna z Bugu. Komfortowe lądowanie na prawym brzegu po wpłynięciu do bużyska.

☉ 023° 51' 993" E; 51° 05' 529" N

Rozległe wysokie łąki pomiędzy końcem wsi, Bugiem od wschodu i starorzeczem od północy. Wygodny, łagodnie schodzący brzeg starorzecza. Do początku wsi

Uchańka - Starorzecze, fot. M. Kalinowski

(od strony rzeki) drogą gruntową przez łąki 500 m. Dojazd do miejsca przybijania może być utrudniony lub wręcz niemożliwy po obfitych lub długotrwałych opadach, pozostaje wówczas noszenie kajaków lub wcześniejszy zjazd przez teren prywatny po uzyskaniu zgody właściciela. Najbliższy znak graniczny nr 966, poniżej miejsca przybijania.

Km 274,9 (125,1)

Kolemczyce. Z rzeki widoczne zabudowania.

Km 272,1 (127,9)

Graniczny znak ukraiński nr 970.

Km 271,2 (128,8)

Znak ukraiński nr 971.

Km 270,3 (129,7)

Husynne. Możliwe miejsce wodowania, okolice znaku nr 972.

Km 264,8 (135,2)

Nad rzeką, po stronie ukraińskiej, przewody linii elektryczne niskiego napięcia widoczne na długości około 200 m.

Km 263,7 (136,3)

Ukraiński znak nr 978.

Km 262,5 (137,5)

Wysoki, opadający pod kątem około 60 stopni, piaszczysty prawy brzeg, przy brzegu linia elektryczna, widoczna na długości około 100 m, a za nią sosnowy las.

Km 261,5 (138,5)

Polski znak nr 980.

Km 256,7 (143,3)

Dorohusk. Ujście rzeki Udal. Wpływanie do starorzecza czyli tak zwanej bucht, bezpośrednio za ujściem Udal i przed wysokim brzegiem nad zakolu Bugu. Wygodny dojazd z Dorohuska. ☉ 023° 49' 465" E; 51° 09' 694" N

Km 255,1 (144,9)

Ukraiński znak nr 986.

Km 254,4 (145,6)

Widok masztu radiostacji SG w Dorohusku.

Km 253,3 (146,7)

Dorohusk – most kolejowy. Na prawym brzegu charakterystyczna pomnikowa rzeźba w jasnym kolorze. Uwaga – przy średnich i niskich stanach wody przepływanie pod mostem jest niebezpieczne lub niemożliwe ze względu na pozostałości w dnie rzeki elementów starego, zburzonego w czasie II wojny światowej mostu.

Przed mostem kolejowym w Dorohusku, fot. J. Tworek

Km 252,6 (147,4)

Dorohusk – most drogowy, dwujezdniowy. Pomiędzy filarami i jezdniami podwójnego mostu wodowskaz łatowy w Dorohusku.

📍 023° 48' 25" E; 51° 11' 04" N

Km 250,6 (149,4)

Okopy – znak graniczny nr 993. Ewentualne miejsce przybijania.

📍 023° 46' 951"E; 51° 11' 456" N

Km 249,5 (150,5)

Bardzo wysoki prawy brzeg o długości 300 m z sosnowym lasem, wyspa – płynąć prawą odnogą.

Km 244,9 (155,1)

Znak nr 1001. Między znakiem 1001 a następnym 1002 wygodne piaszczyste miejsca na postój.

Km 243,9 9 (156,1)

Widok zabudowań w Świerżach, znak nr 1003.

Km 243,1 (156,9)

Widok wieży neogotyckiego kościoła w Świerżach (dach koloru ceglanego), za chwilę po minięciu kościoła początek parku.

Wieża kościoła w Świerżach, fot. M. Kallinowska

Km 240,5 (159,5)

Świerże. Bezpośrednio nad rzeką, na końcu parku. piętrowy budynek dawnego młyna, tuż za nim znak nr 1008, miejsce lądowania 100 m niżej. Do drogi wojewódzkiej 816 z miejsca przybijania 750 m (od młyna 600 m ul. Młyńska). Możliwość

(po rozeznaniu aktualnych warunków dojazdu) przybijanie przed parkiem w okolicy znaku nr 1007.

📍 023° 44' 369" E; 51° 13' 800" N

Km 240,0 (160,0)

Blisko rzeki na lewym brzegu zabudowania – dach z czerwonej dachówki.

Km 238,5 (161,5)

Znak ukraiński nr 1011.

Km 237,5 (162,5)

Hniszów. Miejsce przybijania poniżej lub powyżej znaku granicznego nr 1013 w zależności od stanu wody i dogodności brzegu (wskazana asekuracja z brzegu).

📍 023° 43' 462" E; 51° 15' 144" N

Do **dębu Bolko** 1,6 km początkowo polna droga przez łąki, dalej utwardzona przez wieś, na skrzyżowaniu w lewo.

Km 234,0 (166,0)

Z przodu na prawym brzegu nad koronami drzew niebieska kopuła cerkwi we wsi **Guszcza** (Huszczka), po 0,5 km stalowy komin.

Km 231,9 (168,1)

Z prawej odnoga starorzecza opływającego dużą wyspę ukraińską. Główny nurt lewą odnogą (prosto).

Km 230,6 (169,4)

Na prawym brzegu obok słupa granicznego, turystyczne zadaszanie.

Km 227,5 (172,5)

Bużysko na prawo.

Km 222,5 (177,5)

Na wprost widok wsi Siedliszcze.

Km 221,0 (179,0)

Siedliszcze, ujście Uherki, Poniżej ujścia Uherki znak graniczny nr 1027. Na lewym brzegu Uherki (bezpośrednio przed ujściem) znak szlaku kajakowego

Ujście Uherki w Siedliszczach, fot. M. Kallinowska

„Uherka – 0,0 km” i graniczna tablica ostrzegawcza.

📍 023° 38' 789" E; 51° 17' 466" N

Możliwy dojazd do ujścia Uherki z drogi nr 816 w Siedliszczu (naprzeciw kapliczki) niezbyt wygodną, polną drogą. Po wpłynięciu w górę Uherki 800 m do mostu w Siedliszczu – dobre warunki przybijania oraz dojazd do drogi nr 816 obok remizy OSP.

Km 218,0 (182,0)

Na prawym brzegu ukraińska wieża murowana w kolorze biało-żółtym.

Km 216,5 (183,5)

Widoczna wieża kościoła i masztu radiostacji w Woli Uhruskiej.

Km 215,0 (185,0)

Wola Uhruska. Widok bryły kościoła i z prawej masztu radiostacji. Po 200 m słabo czytelna, niewielka pochylnia SG. Możliwość przybijania i wodowania. Dojazd do miejsca przybijania

Starorzecze Dolny Bugu w pobliżu Woli Uhruskiej, fot. R. Lesiuk

z drogi nr 816 ul. Ogrodową (za kościołem od strony południowej), drogą utwardzoną do mostu-przepustu na starorzeczu 300 m i dalej 500 m połą do tablicy informacyjnej skąd 100 m w prawo.

📍 023° 38' 138" E; 51° 19' 116" N

Km 213,0 (187)

Bytyń – wysokość ośrodka rekreacyjnego na starorzeczu. Obecnie możliwość wpływania tylko przy bardzo wysokich stanach wody. Wjazd na teren kompleksu z drogi nr 816 ul. Turystyczną w Woli Uhruskiej (obok Placówki SG).

📍 023° 38' 223" E; 51° 19' 598" N

Wola Uhruska, miejsce wypoczynku nad starorzeczem Bugu, fot. M. Dąbrowski

Km 210,0 (190,0)

Polski znak graniczny nr 1037.

Km 203,0 (197)

W oddali, po prawej stalowy komin i zabudowania ukraińskiej wsi Zabuże.

Km 202,0 (198,0)

Zabuże. Na prawym brzegu stalowy komin, ujście kanału (wysokie ogrodzenie), szary budynek pompowni i dalej umocniony brzeg.

Km 198,0 202,0)

Zbereże. Poniżej znaku nr 1049 na wysokim brzegu, stanowisko wędkarskie z wyciętymi schodkami. Możliwość przybijania i wodowania w trudnych warunkach – pojedynczo. Dojazd z drogi nr 816 połączy drogą 300 m – wjazd naprzeciw dawnej remizy OSP.

☉ 023° 40' 650" E; 51° 23' 698" N
Bardzo wygodne, na piaszczystej plaży miejsce wodowania i lądowania w odległości 800 m w dół rzeki, za znakiem nr 1050 (niewidoczny z rzeki). Dojazd połączy drogą wzdłuż Bugu.

Km 194,5 (205,5)

Widoczne maszty telefonii komórkowej i radiostacji Placówki SG w Zbereżu.

Km 194,0 (206,0)

Zbereże. Nieco poniżej znaku nr 1055 docelowe (planowane do zagospodarowania) miejsce wodowania i przybijania w Zbereżu. Dojazd z drogi nr 816 (obok budynku nr 17 – za Placówką Straży Granicznej) częściowo utwardzona

drogą gruntową 1300 m. Miejsce postulowanej budowy mostu i przejścia granicznego.

☉ 023° 42' 417" E; 51° 24' 417" N

Km 191,5 (208,5)

Z prawej widoczna, ukraińska wieś **Grabowo**, lewy wysoki brzeg z gniazdami brzegówki, sosnowy las, znak nr 1060.

Km 190,0 (210,0)

Bużysko – ujście strumienia z prawej, widoczne zabudowania Grabowej (Ukraina).

Km 185,5 (214,5)

Wołczyny – rozległa łąka na pn. skraju wsi. Znak graniczny nr 1066, niewidoczny z rzeki. Tablica na betonowym słupku „Ujęcie wody do celów p.poż.” Do pierwszych zabudowań wsi 500 m połączy drogą przez łąkę. Dojazd do miejsca przybijania z drogi nr 816 od południowej strony Wołczyn przy śródlęsnym parkingu, drogą przez wieś i dalej połączy 500.

☉ 023° 39' 108" E; 51° 26' 709" N

Km 181,0 (219,0)

Ładny, wysoki, piaszczysty, długi około 200 m brzeg. Gniazda brzegówki. Na lewym brzegu piaszczysta plaża na postój.

Km 176,5 (223,5)

Widok bloków d. PGR w **Sobiborze**. Maszty telefonii komórkowej.

Bug w okolicach Sobiboru, fot. M. Niemiec

Km 176,0 (224,0)

Sobibór – dwór dawnej szkoła. Znak graniczny nr 1079, 100 m na północ, niewidoczny z rzeki. W miarę wygodne, ale do pojedynczego wysiadania miejsce przybijania. Wygodniejszy, połączy drogą dojazd z drogi nr 816 na wprost zabudowań bloków d. PGR.

Km 172,2 (227,8)

Trójstyk granic Polska-Ukraina-Białoruś. Bardzo charakterystyczne, atrakcyjne oznakowanie 2 metrowej wysokości słupami z czerwonego granitu. Po prawej słup ukraiński przed ujściem, wyłożonego kamienną kostką, Kanału Mościckiego. Za kanałem słup białoruski i nowe słupki graniczne bez numerów. Polski słup na wysokim brzegu. Trójstyk znajduje się pomiędzy ostatnim znakiem granicznym

z Ukrainą o nr 1083, a pierwszym znakiem granicznym z Białorusią o nr 001.

Km 171,5 (228,5)

Dubnik. Zadaszenie turystyczne, pochylnia wodowania łodzi SG, niżej konstrukcja ujęcia wody - przepompownia – obok znak 001. Wygodne (pojedynczo) warunki przybijania (pochylnia z płyt betonowych). Dojazd w drogi 816 i dalej w kierunku stacji kolejowej.

☉ 023° 37' 005" E; 51° 30' 646" N

Km 170,9 (229,1)

Na wprost słabo widoczna (w konarach drzew) białoruska wieża strażnicza.

Km 169,9 (230,1)

Białoruski znak nr 003.

Km 169,4 (230,6)

Polski znak graniczny nr 004.

Km 168,8 (231,2)

Bardzo wysoki, wapienny prawy brzeg.

Km 167,7 (232,3)

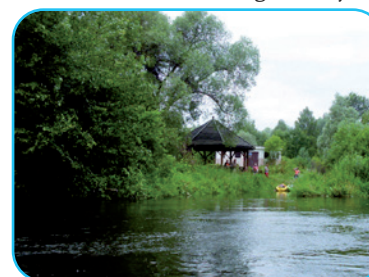
Pozostałość mostu kolejowego z XIX w. linii Chełm-Brześć. Na nasypie znak graniczny nr 008 (numer niewidoczny z rzeki).

Km 167,0 (233,0)

Z prawej ujście szerokiego, zakratowanego kanału. Przez kanał most drogowy. Za ujściem kanału słup graniczny nr 009.

Miejsce przybijania w Wołczynach, fot. J. Tworek

Bug poniżej trójstyku polsko-ukraińsko-białoruskiego, fot. J. Tworek

Zachód słońca na Bugu, Orchówek, fot. P. Żydek

Km 166,5 (233,5)

Orchówek. Wysokość znaku nr 011. W przecinkach widoczny słup białoruski i polski. Przybijanie w zależności od stanu wody na wysokości znaku lub nieco w górę rzeki. Z miejsca ustawienia znaku 500 m do zadaszienia. Widok kościoła nad starorzeczem.

📍 023° 34' 398" E; 51° 31' 899" N

Km 165,8 (234,2)

Widok kopuł cerkwi we **Włodawie**, a następnie cerkiew i kościół. W tle zabudowa miasta.

Km 162,5 (237,5)

Ujście Włodawki.

📍 0230 33' 880" E; 510 32' 950" N

Km 162,2 (237,8)

Włodawa – wodowskaz – znak graniczny RP nr 015
Wygodne miejsce lądowania i wodowania 100 m poniżej wodowskazu i nasypu po

Miejsce odpoczynkowe przy wodowskazie we Włodawie, fot. Archiwum UM Włodawa

zniszczonym, przedwojennym moście drogowym. Na końcu nasypu wygodne zadaszienie z widokiem na Bug. Z miejsca przybijania 100 m gruntowa droga do ul. Lubelskiej.

📍 023° 33' 59" E; 51° 33' 05" N

Km 159,1 (240,9)

Suszno – widok z rzeki ceglano-komina d. krochmalni.

Suszno - komin dawnej krochmalni

Km 157,4 (242,6)

Wyspa, płynąć lewą odnogą.

Km 156,0 (244,0)

Białoruski znak nr 023, po polskiej stronie ładna plaża na postój.

Km 154,6 (245,4)

Wyspa, płynąć lewą odnogą.

Km 154,2 (245,8)

Widok wieży kościoła w **Różance**.

Km 152,4 (247,6)

Różanka – zadaszienie turystyczne, znak graniczny RP nr 026. Doskonałe miejsce na

Miejsce przybijania w Różance, fot. J. Tworek

postój (miejsce przedwojennej przeprawy promowej) – szeroka półka u podnóża wysokiej skarpy z zabytkowym parkiem i pozostałościami zespołu pałacowego. Uwaga przy niskim stanie wody - na zakolu olbrzymie głazy narzutowe i pozostałość starej grobli w nurcie rzeki.

📍 023° 32' 510" E; 51° 36' 843" N

Km 151,4 (248,6)

Wyspa, płynąć lewą odnogą.

Km 151,2 (248,8)

Widoczne zabudowania wsi **Stawki**. Możliwość wpłynięcia do starorzeczca (gospodarstwo agroturystyczne).

Km 145,2 (254,8)

Zabudowania wsi **Pawłuki**.

Bardzo ładna, piaszczysta plaża na polskim brzegu.

Ogrodzone pastwisko. Znak nr 034.

Km 144,1 (255,9)

Z prawej zakratowane ujście kanału z mostem. Ogrodzenie graniczne po stronie białoruskiej – wysokość miejscowości **Charsy**.

Km 142,3 (257,7)

Duża wyspa, płynąć prawą odnogą.

Km 141,1 (258,9)

Dwie wyspy, po lewej i prawej głównego nurtu.

Km 140,4 (259,6)

Kabel linii telefonicznej nad rzeką (wysokość wsi **Dołhobrody**). Betonowa pochylnia SG.

Km 139,3 (260,7)

Piękny, wysoki, piaszczysty, porośnięty sosnowym lasem brzeg z prawej, na lewym brzegu duża, wygodna na postój piaszczysta plaża.

Km 132,4 (267,6)

Ujście rzeki Hanna, po 500 m początek wsi **Kuzawka** i wyspy Bąja z lewej. Dobrze, ze względu na wygodny dojazd i pochylnię Straży Granicznej, miejsce etapowe.

📍 023° 31' 629" E; 51° 43' 802" N

Km 130,1 (269,9)

Kuzawka. Stary port rzeczny. Przystań dla łodzi i kajaków. Zadaszienia i miejsce na ognisko. Trudny, szczególnie po opadach, (stromo i droga gruntowa) dojazd od asfaltowej drogi biegnącej przez wieś przy remizie OSP. Bezpośrednio przy wąskim miejscu przybijania znak graniczny nr 055 (białoruski widoczny, polski niewidoczny z rzeki).

📍 023° 31' 866" E; 51° 44' 167" N

Km 129,1 (270,9)

Kuzawka Kolonia. Z rzeki widoczna tablica drogowa szosy biegnącej równolegle kilka metrów od rzeki.

Km 126,3 (273,7) – tablica informacyjna szlaku **Sławatycze**. Rozległa łąka (nieużytki), widok na zabudowania, a przede wszystkim dominujące: kościół i cerkiew. Do centrum Sławatycz polna droga około 500 m. Miejsce przybijania przy znaku granicznym nr 060. Rozległy, teren trawisty z pojedynczymi drzewami z zadaszeniem turystycznym, bardzo atrakcyjne na biwak lub postój. Miejsce przybijania na wysokości tablicy informacyjnej szlaku „Bug-Krzna” – kamienne umocnienia brzegu (buty).
 ☉ 023° 33' 490" E; 51° 49' 680" N

Km 120,1 (279,9) **Mościce** – wieś niewidoczna z rzeki. Do miejscowości polna droga około 500 m. Przy brzegu piaszczysta łacha.

Bug w okolicach Mościc Dolnych, fot. KajakowaPrzygoda.pl | Krzysztof Bielek

Km 119,4 (280,6) Na lewym brzegu ładna, piaszczysta plaża.

Km 118,7 (281,3) Lewy brzeg niski z piaszczystą plażą, na prawym wyższym na długości około 50 m białoruskie ogrodzenie graniczne.

Km 117,3 (282,7) Wysepka, płynąć prawą odnogą.

Km 116,7 (283,3) Z prawej bużysko, za nim wysoki, urwisty, piaszczysty brzeg na długości około 300 m – na początku białoruski słup nr 073. Lewy brzeg niski, piaszczysty, wygodny na postój.

Tablica informacyjna na szlaku kajakowym Bug - Krzna w Sławatyczach, fot. K. Bielek

Km 124,1 (275,9) Widok masztu telefonii.
Km 122,8 (277,2) Most drogowy – przejście graniczne Sławatycze-Domaczewo.

Most graniczny łączący Sławatycze z Domaczewem, fot. J. Tworek

Km 115,3 (284,7) Na prawo wysoki, piaszczysty brzeg na długości około 200 m z sosnowym lasem.

Kaplica Św. Ducha w Jabłecznej, fot. D. Kruk

Km 114,7 (285,3) Pośród drzew widoczna kopuła kapliczki Św. Ducha i za chwilę złocona kopuła cerkwi zespołu obiektów prawosławnych w **Jabłecznej**.

Km 114,3 (285,7) – tablica informacyjna szlaku **Jabłeczna** – zespół obiektów cerkiewnych. Miejsce lądowania niezbyt wygodne. Do cerkwi i klasztoru polna droga 450 m.
 ☉ 023° 38' 221" E; 51° 48' 491" N

Km 114,0 (286,0) Wyspa, płynąć lewą odnogą.

Km 110,8 (289,2) Dobrze widoczny białoruski znak nr 080.

Km 110,5 (289,5) Wyspa, płynąć lewą odnogą.

Km 109,7 (290,3) Wyspa, płynąć lewą odnogą.

Km 108,6 (291,4) Początek wsi **Szostaki**, wyssepka – płynąć prawą odnogą.

Nieco dalej dogodna plaża na postój.

Km 107,8 (292,2) Wyspa, główny nurt prawą odnogą.

Km 107,4 (292,6) – tablica informacyjna szlaku **Szostaki** – widoczne zabudowania, polna droga do wsi. Wjazd do miejsca wodowania przy tablicy szlaku z drogi 816 przed tablicą drogową z nazwą, 100 m od strony północnej wsi przy słupku drogowym 25,6 km polną drogą, miejscami bardzo piaszczystą nad rzekę około 1,5 km.

☉ 023° 38' 118" E; 51° 57' 310" N

Km 106,9 (293,1) Wyspa, główny nurt prawą odnogą, spokojnie można płynąć lewą

Km 105,4 (294,6) Mała wysępka bez drzew, płynąć prawą odnogą

Km 104,4 (295,6) **Zalewsze** – znak nr 088. Pochylnia SG przed wyspą, za słupem.

Km 103,1 (296,9) Większa wyspa o długości około 100 m.

Km 102,8 (297,2) – tablica informacyjna szlaku **Sugry**. Na wprost polski, piaszczysty brzeg opadający do wody pod kątem 45 st. z sosnowym laskiem. Przed wyspą piaszczysty lecz nieco trudny brzeg do przybijania. Na wysokim brzegu dobrze widoczna tablica informacyjna. Jedno z piękniejszych na tym odcinku rzeki, godnych zatrzymania się, miejsc widokowych.

☉ 023° 36' 408" E; 51° 52' 589" N

Km 102,2 (297,8) Wyspa, płynąć prawą odnogą, przed wyspą polski słup.

Km 100,6 (299,4)

Prawy brzeg wyższy, piaszczysty z sosnowym zagajnikiem na długości około 300 m.

Km 99,6 (300,4)

Napowietrzna linia telefoniczna nad rzeką.

Km 98,7 (301,3)

Wyspa – płynąć prawą odnogą.

Km 98,2 (301,8)

Białoruski znak nr 096.

Km 95,9 (304,1)

Widok złoczonej kopuły cerkwi, a za chwilę także widoczna wieża bazyliki w **Kodniu**.

Km 95,7 (304,3)

Mała wysepka bez drzew, płynąć prawą odnogą – do ujścia Kałamanki w **Kodniu** kolejne dwie wyspy.

Okolice Kodnia, fot. J. Tworek

Km 95,9 (304,1) –

tablica informacyjna szlaku (słabo widoczna przy niskim poziomie wody)

Kodeń. Lewą, główną odnogą (po prawej wyspa) wąskie miejsce przybijania do niskiego podmokłego brzegu. Niewidoczne z wody zabudowania za krzakami i znak nr 102. Jeśli nie planujemy wpływać do Kodnia rz. Kałamanką jest to najlepsze miejsce dobicia w Kodniu – dopiero po wyjściu zza zakrzaczenia w odległości 500 m widoczne pozostałości zamku z kaplicą i dalej przez most na Kałamance

100 m do centrum miejscowości.

☉ 023° 37' 000" E; 51° 54' 785" N

Uwaga! Utrudnienia przed i za drugą wyspą przy niskim poziomie wody. Bezpośrednio przed wyspą pozostałość starej grobli dwa rzędy poprzecznie leżących głazów i kamieni a bezpośrednio za wyspą drewniane pale po starym moście. W zależności oceny trudności opływać wyspę lewą lub prawą odnogą.

Km 94,4 (305,6)

Kodeń. Trzecia, duża o długości 300 m wyspa przed ujściem Kałamanki na wysokości Kodnia.

Km 93,1 (306,9)

Kodeń. Ujście Kałamanki – oznakowane niestandardowo tablicą informacyjną. Można wpływać na zbiornik zalewu, po 300 m pierwszy niski mostek, po 50 m drugi i próg piętrzący. Przed drugim mostem po prawej kemping. Wygodne miejsce do przybijania i wodowania w zatoczce po prawej. ☉ 023° 38' 118" E; 51° 55' 420" N

Uwaga! niskiego stanu wody i braku możliwości wpływania do Kałamanki, około 500 m poniżej, wygodne miejsce do pojedynczego przybijania. Stąd około 1 km połączyć do centrum Kodnia.

Km 92,8 (307,2)

Z prawej szerokie starorzecze (odnoga) i początek wyspy o długości 600 m – płynąć na wprost głównym nurtem.

Km 90,9 (309,4)

Mała wyspa z lewej, za nią polski słup.

Km 89,2 (310,8)

Na prawym brzegu dobrze widoczny znak białoruski nr 108.

Km 88,6 (311,4)

Zabudowania przysiółka Łęgi.

Km 86,1 (313,9)

Nad brzegiem dom z poddaszem

Miejsce przybijania w Okczynie, fot. J. Tworek

(ciemnozielony dach) i budynek gospodarczy – początek wsi Okczyn.

Km 85,6 (314,4)

Okczyn. Miejsce przybijania na wysokości znaku Nr 112 (nie widoczny z rzeki). Do Okczyna 300 m połączyć drogą (na wprost budynku nr 22).

☉ 023° 38' 118" E; 51° 57' 310" N

Km 82,0 (318,0) –

tablica informacyjna szlaku

Kostomłoty. Wieś niewidoczna z rzeki. Możliwość przybijania na wysokości znaku Nr 118, w miarę wygodnie przy niskim stanie wody. Połączyć do wsi na wprost cerkwi 800 m.

☉ 23° 39' 995" E; 51° 58' 278" N

Km 78,3 (321,7)

Duża zadrzewiona wyspa.

Płynąć lewą odnogą.

Km 74,7 (325,3)

Duża wyspa. Płynąć lewą odnogą.

Km 75,0 (325,0)

Żuki. Początek wsi od strony południowej – widoczna tablica drogowa. Ostatnia przed Michalkowem możliwość wygodnego kończenia spływu na tym odcinku rzeki, na zakręcie w prawo zabudowania

wsi. Możliwość przybijania na wysokości znaku Nr 127 – łąka w pobliżu drogi. Z tego miejsca najbliższe do Lebedziewa (pozostałości twierdzy) i mizaru w Zastawku. Żuki są najdogodniejszą położonym miejscem dla kończących spływ przed Terespołem.

Km 73,5 (327,0)

Murawiec. Koniec wsi (za wyspą).

Km 71,2 (328,8)

Michalków – wysokość znaku nr 132 (nie widoczny z rzeki), bezpośrednio przed czołem nasypu drogowego (wał) ziemnego. Dojazd z drogi asfaltowej (naprzeciw wjazdu do Michalkowa) bezpośrednio od strony południowej przy wale nasypu połączyć drogą 700 m. Dojazd może być bardzo trudny, szczególnie po intensywnych opadach. Ostatecznie można jechać wałem nasypu (wyjazd tyłem!). **Uwaga!** Przy niskich stanach wody wał nasypu może być niewidoczny z rzeki – wskazana asekuracja z brzegu. Bez rozoznania możliwości podjęcia kajaków (dojazdu) i asekuracji z lądu spływ kończyć w Żukach. ☉ 23° 39' 272" E; 52° 03' 069" N

Michalków – Terespol - Kuzawka

Utrudnienia dla uprawiania turystyki kajakowej na Bugu w rejonie Terespolu wymagają odrębnego omówienia celem odpowiedniego zaplanowania spływu i uniknięcia kłopotów w trakcie imprezy. Problemy dla kajakarzy i niemożliwość swobodnego spływania na tym odcinku naszej granicy z Białorusią są dwojakiego rodzaju: Po pierwsze - nie jest powszechnie nawet wśród kajakarzy znany fakt, że w rejonie Terespolu Bug na krótkim odcinku nie jest rzeką graniczną i w całości przepływa przez terytorium Białorusi (w tym ujście Muchawca). Granica przebiega zaś niedrożnym, niemożliwym aktualnie do przepływania kanałem granicznym (dawna fosa Twierdzy Brzeskiej i starorzecze) oddzielającym Wyspę Lotniczą Twierdzy od terytorium Polski. Fakt takiego przebiegu granicy, mający początek w 1939 roku, nazywany jest często „oszustwem terespolskim”. Ten niespełna 1,5 km odcinek poniżej mostu drogowego w Terespole do końca wyspy oznaczony jest znakami (słupami) granicznymi od nr 139 do 143.

Po drugie - w celu ochrony kompleksu drogowych i kolejowych przejść granicznych, na podstawie Rozporządzenia Nr 1 Wojewody Lubelskiego z dnia 27 czerwca 2013 r. w sprawie wprowadzenia zakazu przebywania na niektórych odcinkach pasa drogi granicznej, wprowadzony został zakaz przebywania na odcinku pasa drogi granicznej na terenie miasta Terespolu od znaku granicznego nr 137 do znaku nr 147 oraz od znaku nr 154 do znaku nr 155.

W tej sytuacji, z powodu wymienionych ograniczeń, należy zaplanować lądowe przemieszczenie spływu praktycznie pomiędzy Michalkowem (znak nr 132) lub wcześniej z Żuków lub Murawca do Kuzawki Terespolskiej (znak nr 158) lub dalej do mostu na Krznie w Neplach. Teoretycznie możliwe jest wyłącznie przy specjalnej zgodzie i pod nadzorem Straży Granicznej:

- przemieszczenie się (przeniesienie kajaków) od mostu drogowego wzdłuż kanału i wodowanie za wyspą;
- przewóz kajaków od mostu do Terespolu i wodowanie na odprowadzalniku z oczyszczalni, który uchodzi do Bugu za Wyspą Lotniczą;
- przewóz kajaków od mostu drogowego za drugi most kolejowy (poniżej znaku nr 146).

Dotychczasowe starania o udrożnienie granicznego kanału i umożliwienie pokonania szlaku bez konieczności przewożenia kajaków, choć bez prawa wysiadania pomiędzy znakami 137 a 147 nie przyniosły pozytywnych rezultatów, ale warto warto znać przebieg szlaku na odcinku Michalków – Kuzawka: 16 km.

Km 66,7 (333,3)

Rozległa piaszczysta plaża na polskim brzegu

Km 64,7 (335,3)

Polski znak graniczny nr 137 – ostatni przed mostem drogowym w Terespole.

Km 64,1 (335,9)

Terespol. Most drogowy – droga nr 2. Przejście drogowe (osobowe) z Białorusią. Bezpośrednio za mostem betonowa pochylnia SG. Za mostem od znaku nr 139 do znaku nr 143

granica przebiega niedrożnym kanałem (dawna fosa i starorzecze). Wyspa Lotnicza Twierdzy i rzeka Bug na terytorium Białorusi.

Terespol- most drogowy, fot. J. Tworek.JPG

Km 62,7 (337,3)

Koniec Wyspy Lotniczej – Bug ponownie rzeką graniczną.

Km 62,6 (337,4)

Ujście odprowadzalnika z oczyszczalni w Terespole

Km 61,6 (338,4)

I Most kolejowy.

Km 60,6 (339,4)

II Most kolejowy – poniżej znaku nr 146

Km 60,7 (339,6)

Na brzegu betonowa budowla nieczynnego jazu szandorowego Kozłowice. Znak nr 147

Km 59,0 (341,0)

Zadrzewiona wyspa. Główna prawa odnoga.

Km 57,2 (342,8)

Widok na 3 maszty ze stalowych kratownic.

Km 55,6 (344,4)

Podwójny (dwujezdniowy) most drogowy towarowego przejścia granicznego z terminala Koroszczyn.

Km 54,1 (345,9)

Wyspa, główna odnoga lewa

Km 55,0 (345,0)

Kuzawka Terespolska. Widok na początek wsi: budynek świetlicy, cmentarzyk z 1920 r., znak

nr 158. Przystań małej, spacerowej żeglugi rzecznej.

Km 51,8 (348,2)

Nad rzeką linia energetyczna wysokiego napięcia.

Km 48,1 (351,9)

Ujście Krznie - lewego dopływu Bugu, bezpośrednio przed wysokim brzegiem Szwajcarii Podlaskiej. Po około 1000 m dogodne miejsce przybijania.

Km 45,4 (354,6)

Krzyszew. Drewniany kościółek (d. cerkiew) wśród zadrzewienia, obok znak nr 168. Poniżej wodowskaz łątowy.

Km 44,6 (355,4)

Krzyszew. Miejsce przybijania przed znakiem nr 169. Do wsi pełną drogą 500 m.

Krzyszew, dawna cerkiew unicka z XVII w., obecnie kościół rzymskokatolicki, fot. J. Oplela-Basłifska

Km 38,3 (361,7)

Napowietrzna linia telefoniczna nad rzeką.

Km 34,9 (365,1)

Białoruski znak nr 190

Km 32,4 (367,6)

Na wprost widok maszty przekątnikowego telefonii komórkowej. Zbliżamy się do Pratulina.

Km 31,9 (368,1)

Pratulin. Zatoczka i starorzecze poniżej niewidocznych z rzeki: znaku nr 183 i altany. Widoczne są zabudowania wsi. Przy wyższych stanach wody możliwość wpływania do starorzecza.

Km 30,5 (369,5)

Polski znak przy brzegu – numer niewidoczny.

Km 27,0 (373,0)

Białoruski znak nr 189

Km 24,9 (375,1)

Wyspa. Główny nurt prawy.

Km 23,7 (376,3)

Wyspa. Główny nurt lewy.

Km 19,7 (380,3)

Białoruski znak nr 200

Km 19,0 (381)

Tablica informacyjna szlaku.

Wygodą. Miejsce etapowe przy ujściu starorzecza. Schron turystyczny z kominkiem. Mały teren biwakowy. Do najbliższych zabudowań około 700m. Bardzo ładne, ustronne miejsce na postój i biwak, ale niestety, nie bez powodu nazywane „komarowem”. Do stadniny polną drogą w dół rzeki i dalej w lewo około 1100 m a następnie 5,3 km drogą z płytek betonowych.

📍 23° 18' 272" E; 52° 12' 424" N

Km 17,8 (382,2)

Białoruski znak nr 202

Km 16,8 (383,2)

Budka strażnicza na białoruskim brzegu.

Km 13,5 (386,5)

Umocnienia brzegu po białoruskiej stronie (kamienne główki). Kolejno trzy co 50 m, a potem kolejne.

Km 12,9 (387,1)

Polski znak nr 206.

Km 11,0 (389,0)

Napowietrzna linia telefoniczna. Pochylnia SG.

Km 9,0 (381,0) –

Tablica informacyjna szlaku

Stare Buczyce. Widok na zabudowania wsi.

📍 23° 12' 259" E; 52° 13' 554" N

Km 8,1 (391,9)

Wyspa. Główny nurt prawy.

Km 7,2 (392,8)

Bubel Łukowiska. Znak białoruski nr 215.

Km 5,3 (394,7)

Wyspa. Główny nurt prawa odnoga.

Km 2,5 (397,5)

Na prawym brzegu mały domek i białoruski słup graniczny (w przeszłości „mieszkał” tu słynny manekin).

Km 2,2 (397,8)

Początek wyspy. Nurt lewą odnogą. Na wprost widok polskiego znaku nr 223 w odległości 500 m.

Km 1,2 (398,8)

Wysokość białoruskiej wieży strażniczej nad koronami drzew. W prześwicie jasny obelisk zwieńczony gwiazdą.

Km 0,5 (399,5)

Początek wyspy, widoczne zabudowania Niemirowa.

Km 0,2 (399,8)

Styk granicy na Bugu i lądowej z Białorusią

Km 0,0 (400,0)

Niemirów (P), Gnojno (L). Koniec szlaku „Bug graniczny”. Przeprawa promowa Niemirów – Gnojno (samochody osobowe, rowery, piesi), pomosty dla kajakarzy. Na lewym brzegi zagospodarowany teren - zadaszanie turystyczne i tablica informacyjna szlaku – do ujścia Bugu (połączenia z Narwią) 224 km.

Widok na dolinę Bugu ze skarpy w okolicy wsi Gnojno, fot. R. Lesluk

lubelskie *Smakuj życie!*

Mapy szlaku

Rozdział 4

1. Gołębie – Krytów – Kosmów

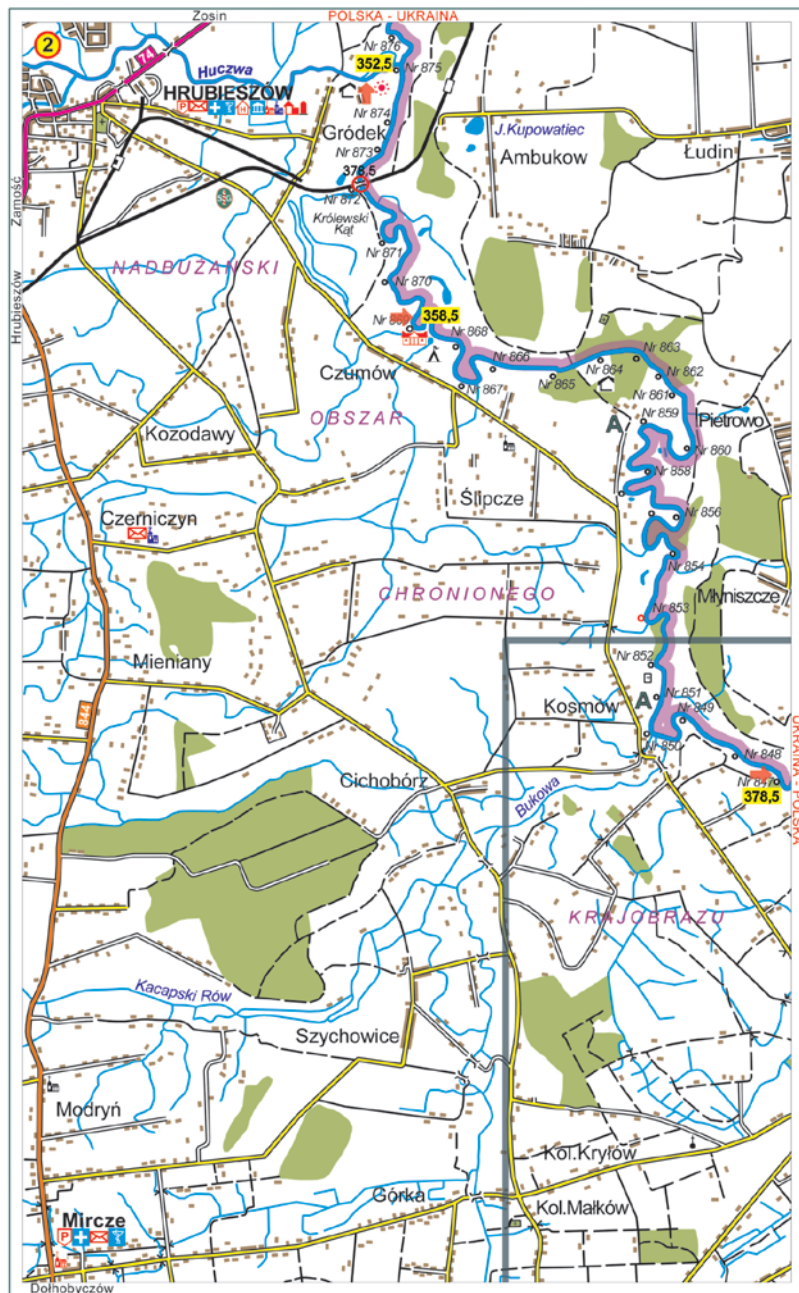
Szlak kajakowy "BUG GRANICZNY" mapa turystyczna

1000 m 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 km

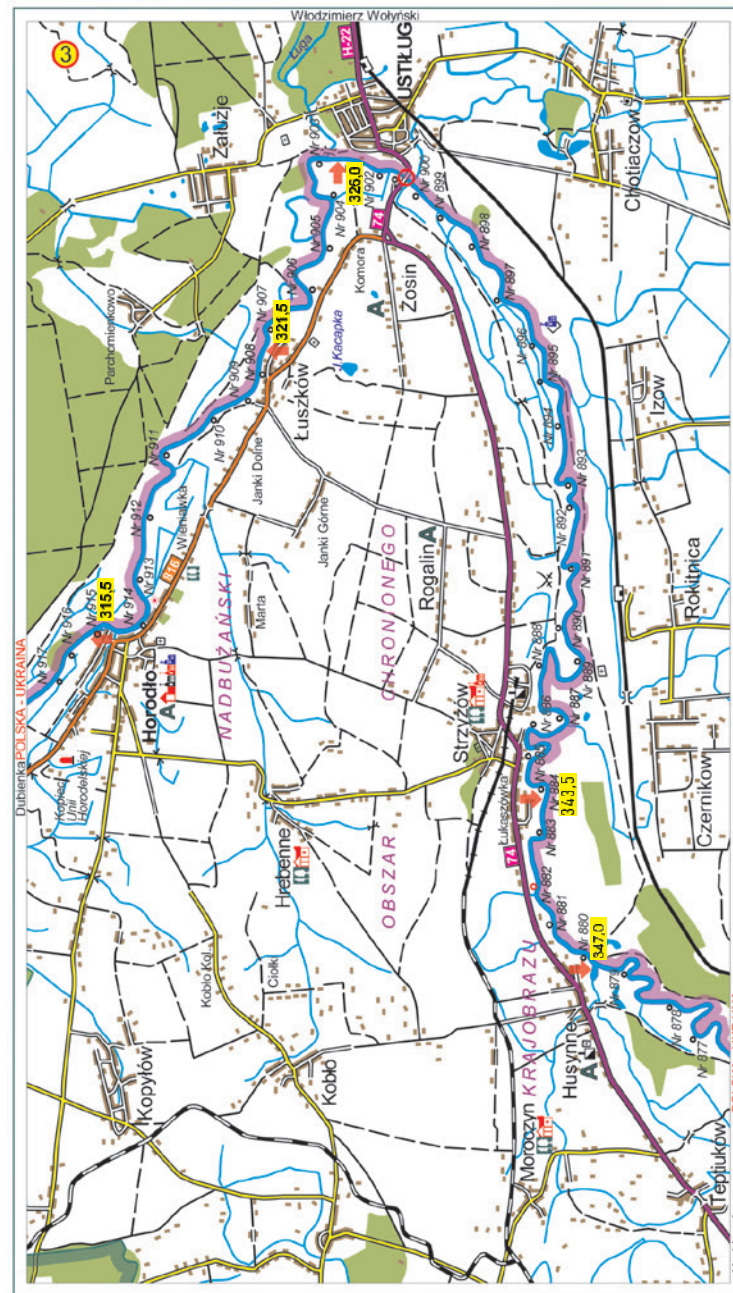
	granica państwa		wybrane miejsce wodowania, przybijania
	stłup graniczny (nr po aktualizacji)		wodowskaz
	przejście graniczne		muzeum, informacja turystyczna
	drogi krajowe		zabytkowy dwór
	drogi wojewódzkie		zabytkowy park, grodzisko
	drogi powiatowe, gminne lokalne, gruntowe, leśne		zamek (ruiny zamku), fort
	kolej		inny zabytek architektury, pomnik (kopiec)
	zabudowa		budownictwo drewniane, wiatrak
	lasy, parki		pole bitwy, miejsce pamięci (martyrologii)
	rzeki, jeziora, zbiorniki		punkt widokowy, wieża widokowa
	granica parków: narodowych, krajobrazowych		zakład przemysłowy z kominem
	rezerwat przyrody	WŁODAWA	miasto powiatowe
	Placówka Straży Granicznej	Dubienka	siedziba gminy
	Policja, Straż Pożarna	Kuzawka	wieś
	poczta, stacja paliw	Dubnik	mała wieś, przysiółek
	hotel, schronisko		numer arkusza mapy
	kemping, pole biwakowe	1	Gołębie - Krytów - Kosmów
	gospodarstwo agroturystyczne	2	Kosmów - Czumów - Gródek
	ośrodki wypoczynkowe, zadaszanie turystyczne	3	Husynne - Zosin - Horodlo
	ośrodek zdrowia, apteka	4	Matcze - Skryhiczyn - Starosiele
	zabytkowy kościół, cerkiew (d.cerkiew)	5	Dubienka - Dorohusk - Okopy
	kościół, kaplica	6	Świerże - Hniszów - Wola Uhruska
	cmentarz	7	Zbereże - Wolczyny - Sobibór
		8	Orchówek - Włodawa - Różanka
		9	Kuzawka - Sławatycze - Jabłeczna
		10	Szostaki - Kodeń - Kostomłoty
		11	Michałków - Terespol - Kozłowiec
		12	Kuzawka - Krzyczew - Pratulim
		13	Zączopki - Woroblin - Wygoda
		14	Niemirów - Gnojno - Serpelice
			znak graniczny
			znak na styku Placówek SG

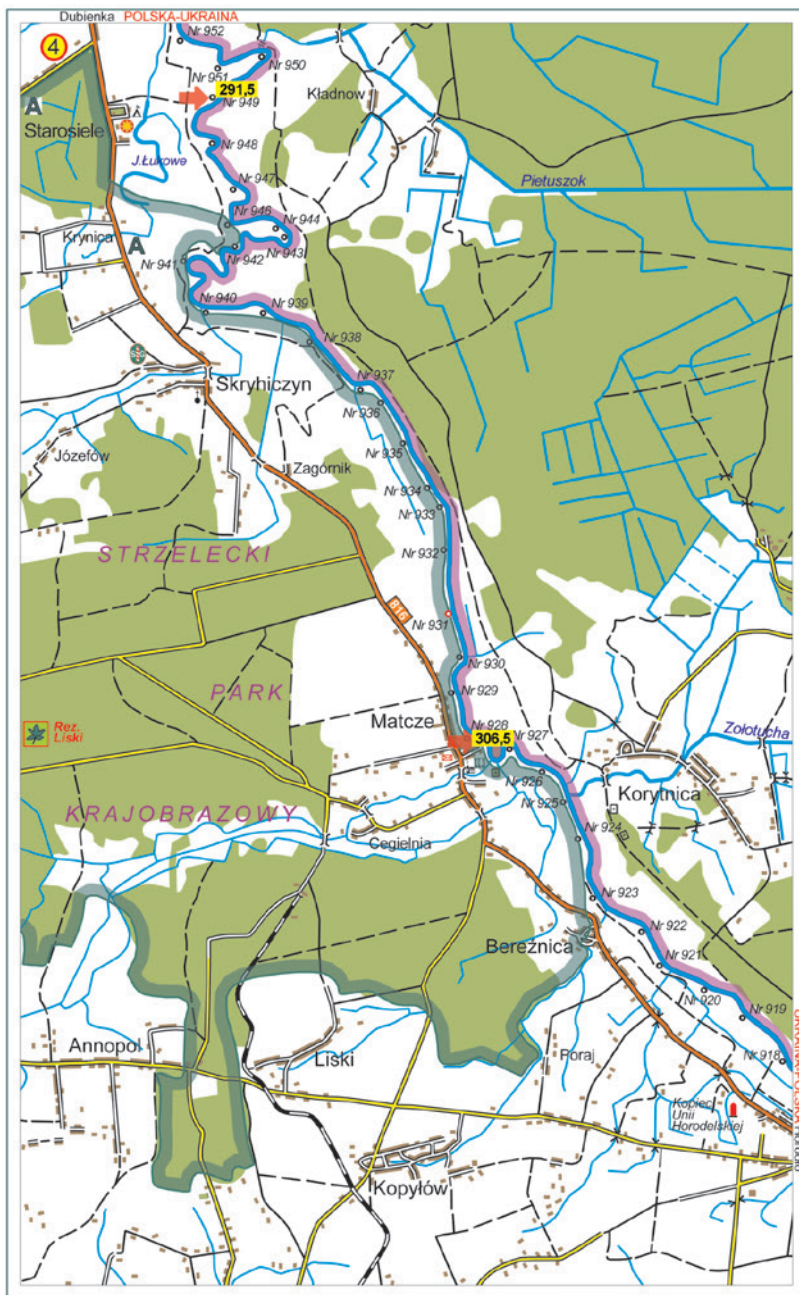
2. Kosmów – Czumów – Gródek

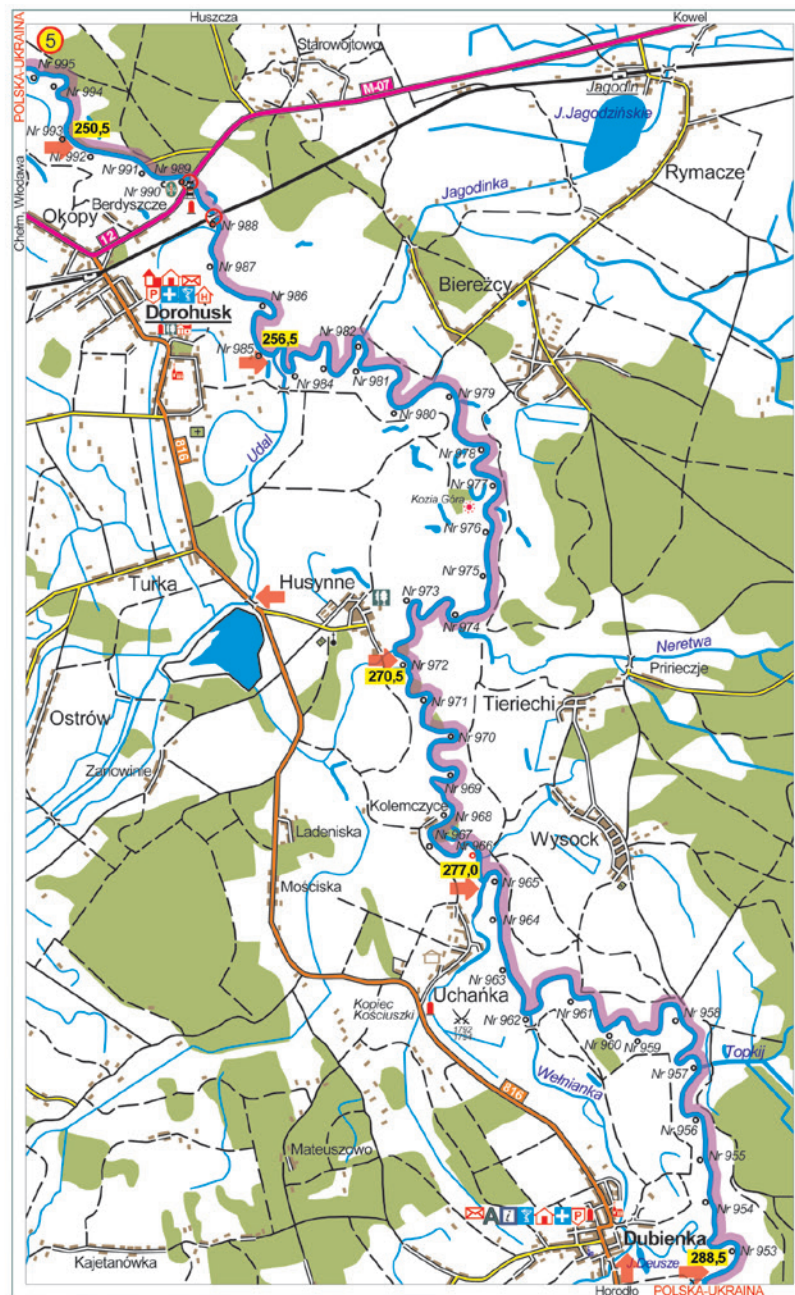
3. Husynne – Zosin – Horodło

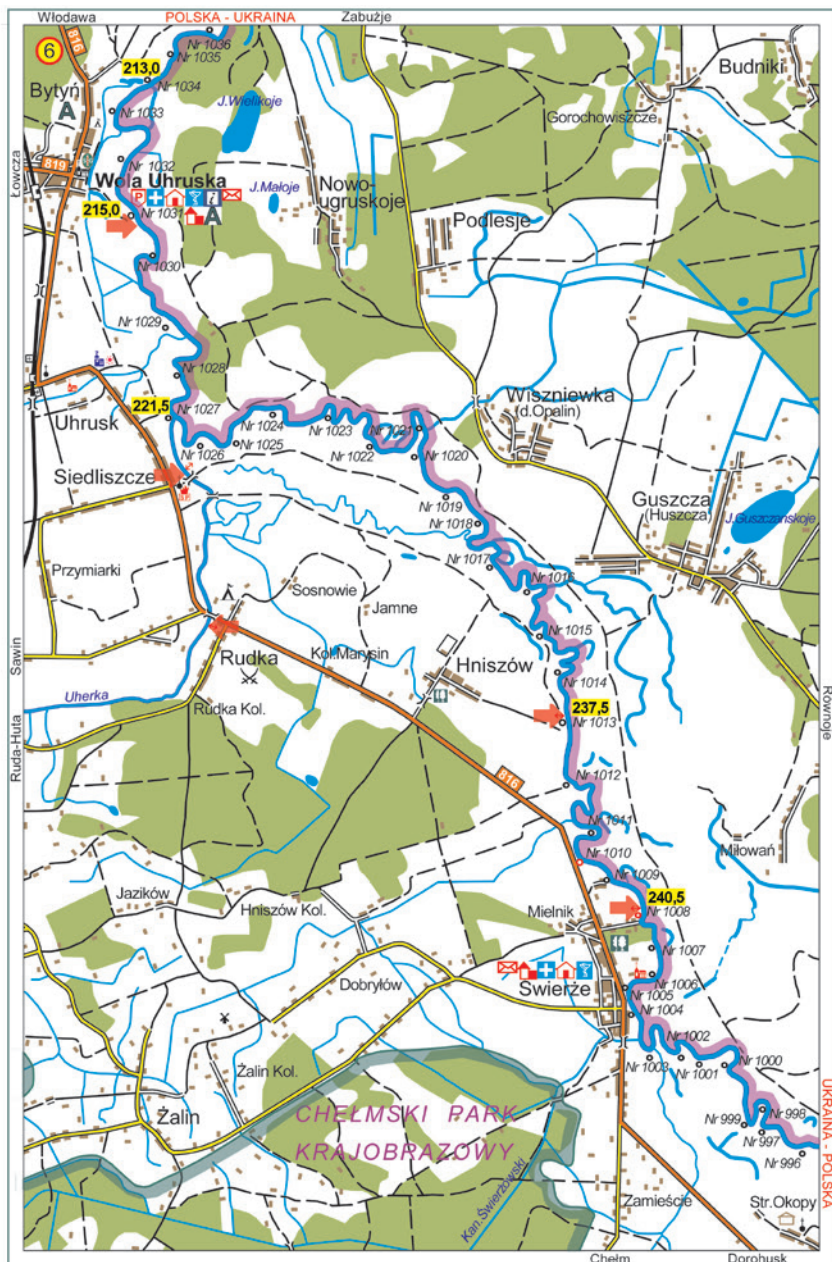
4. Matcze – Skryhiczyn – Starosiele

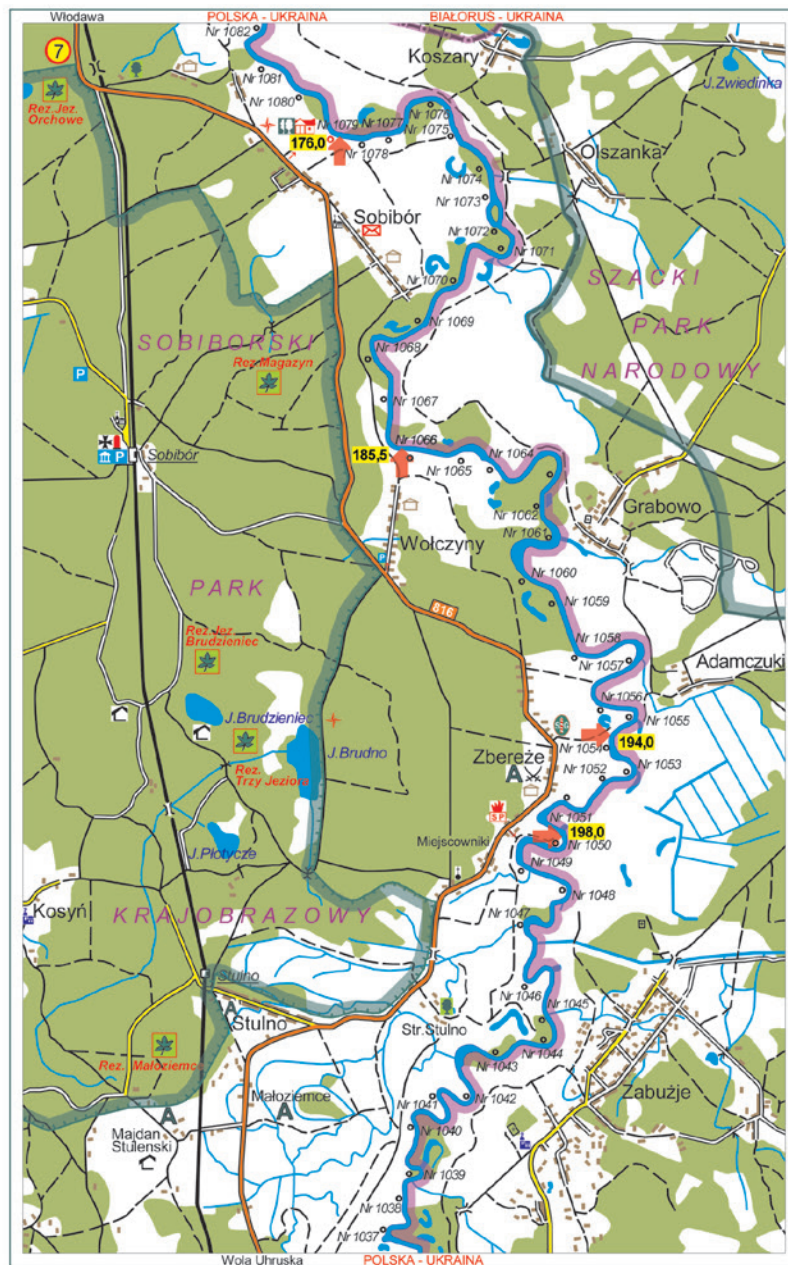
5. Dubienka – Dorohusk – Okopy

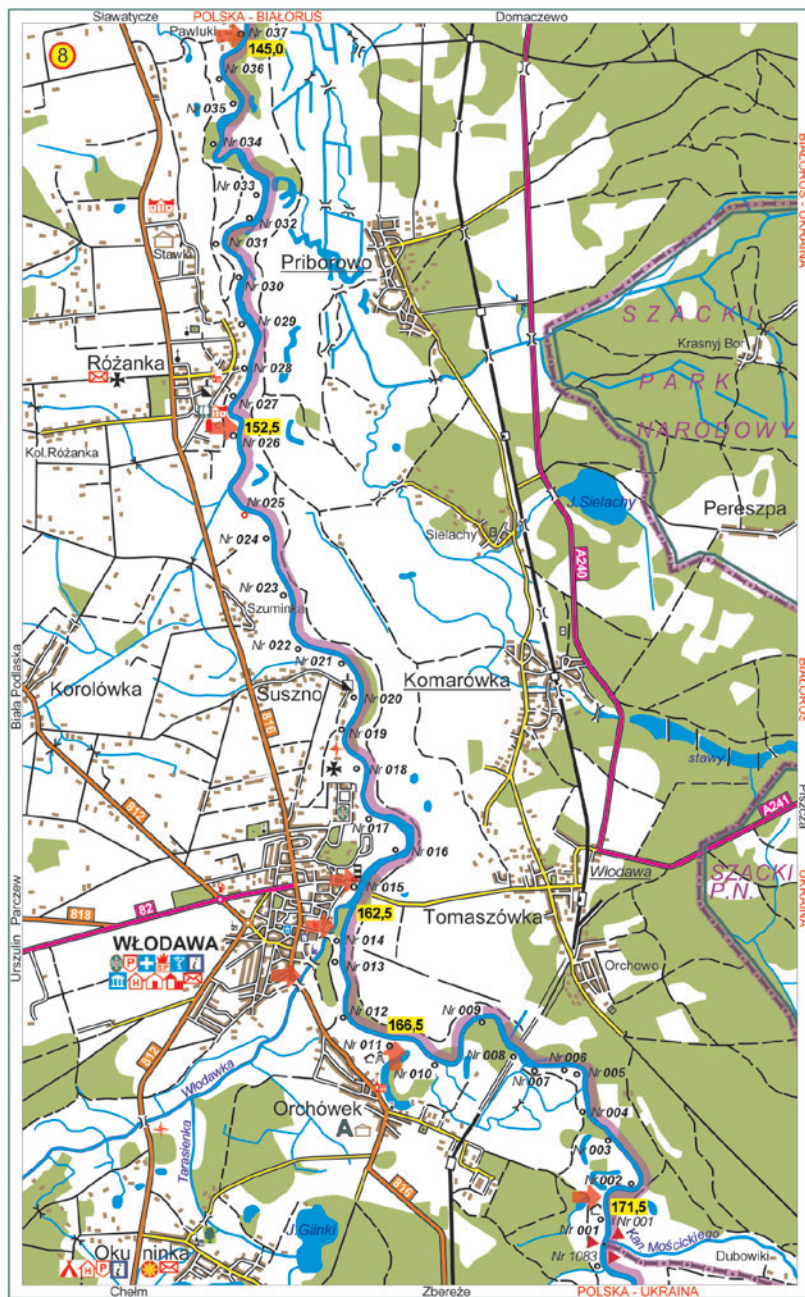
6. Świerże – Hniszów – Wola Uhruska

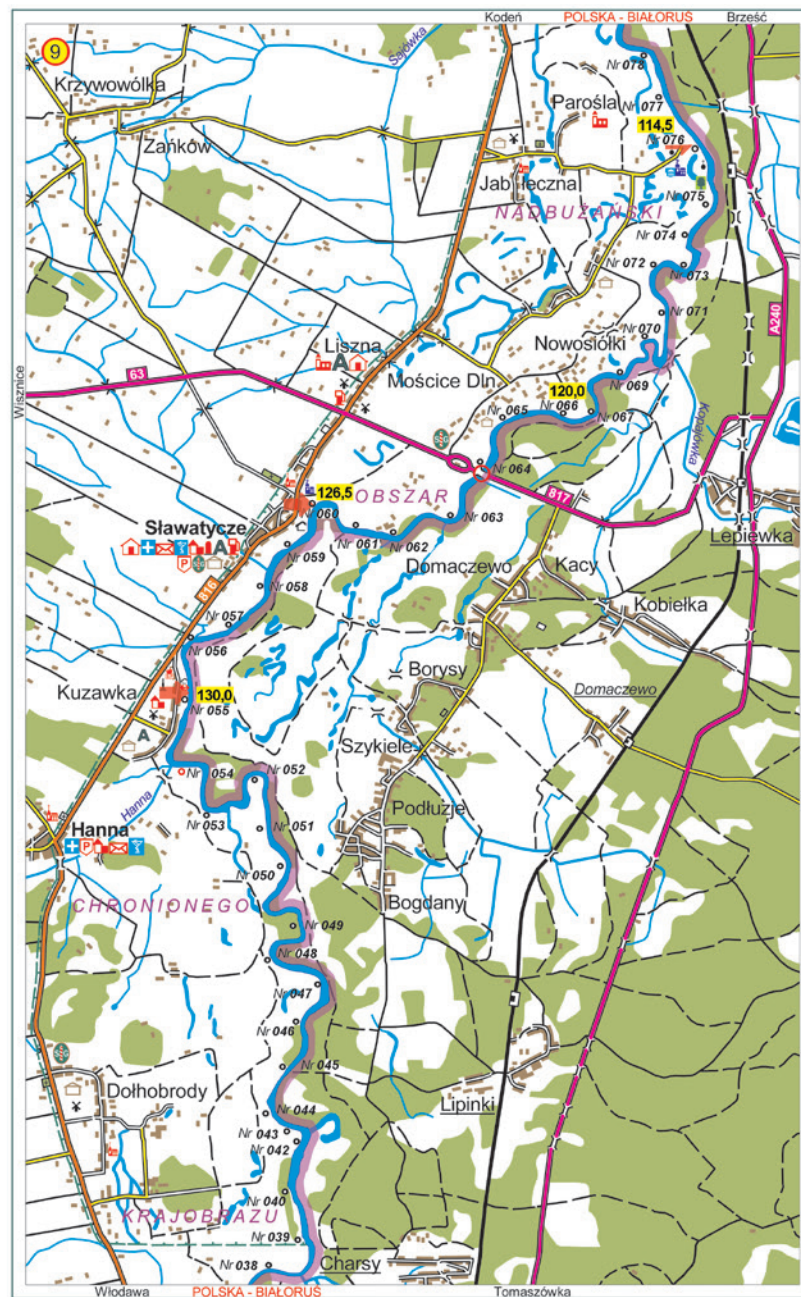
7. Zbereże – Wołczyny – Sobibór

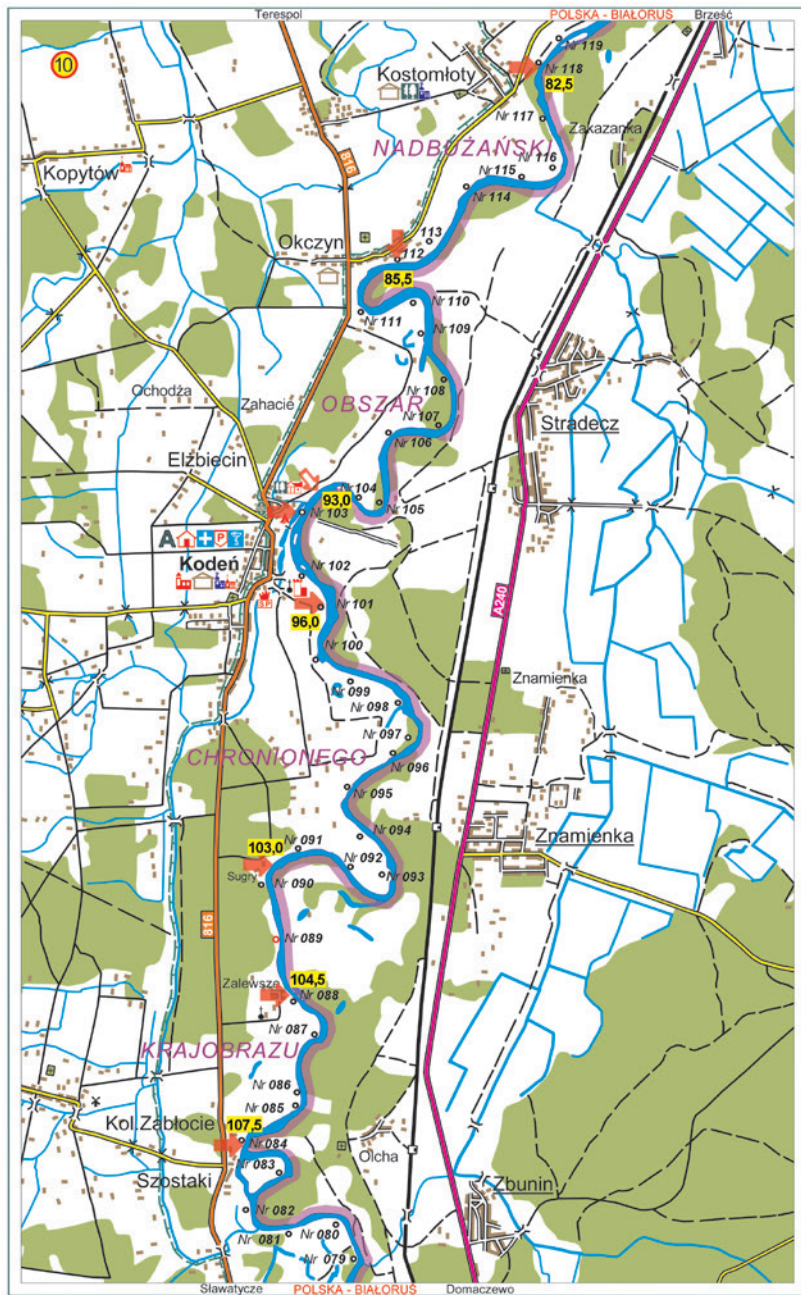
8. Orchówek – Włodawa – Różanka

9. Kuzawka – Sławatycze – Jabłeczna

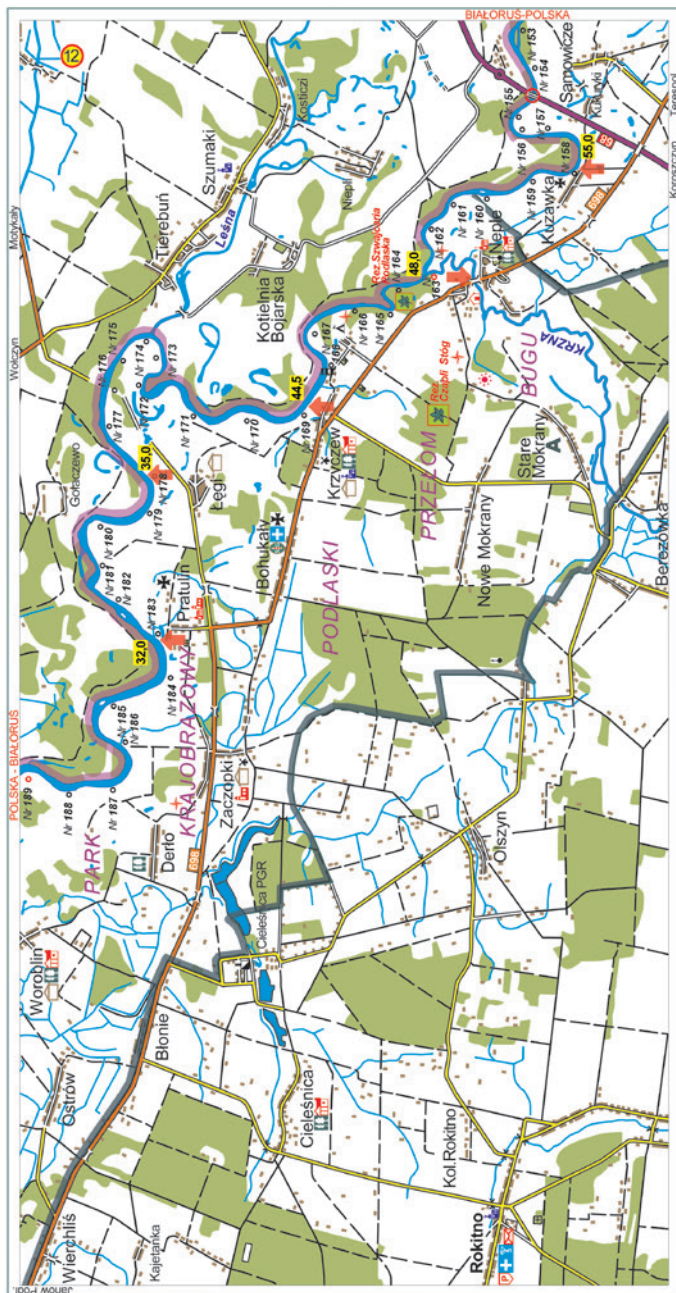
10. Szostaki – Kodeń – Kostomłoty

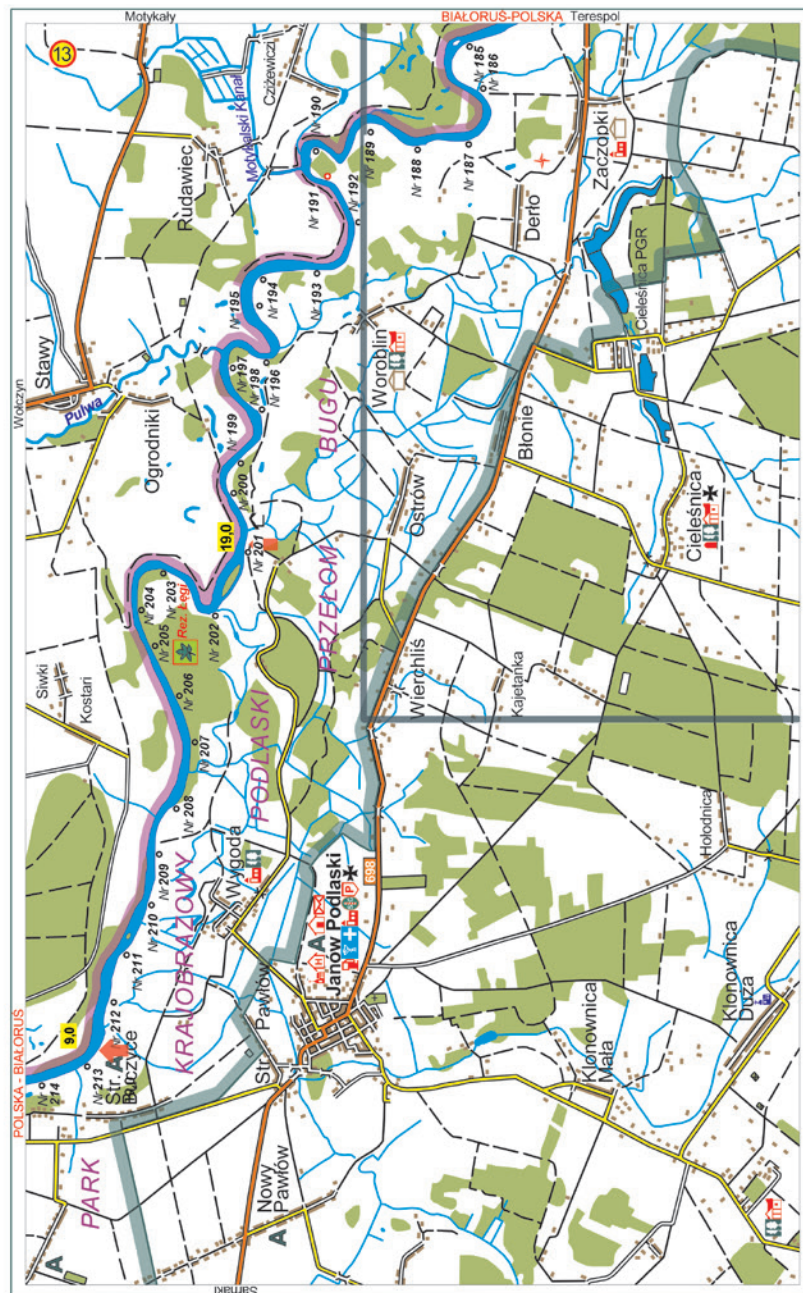
11. Michalków – Terespol – Kozłowice

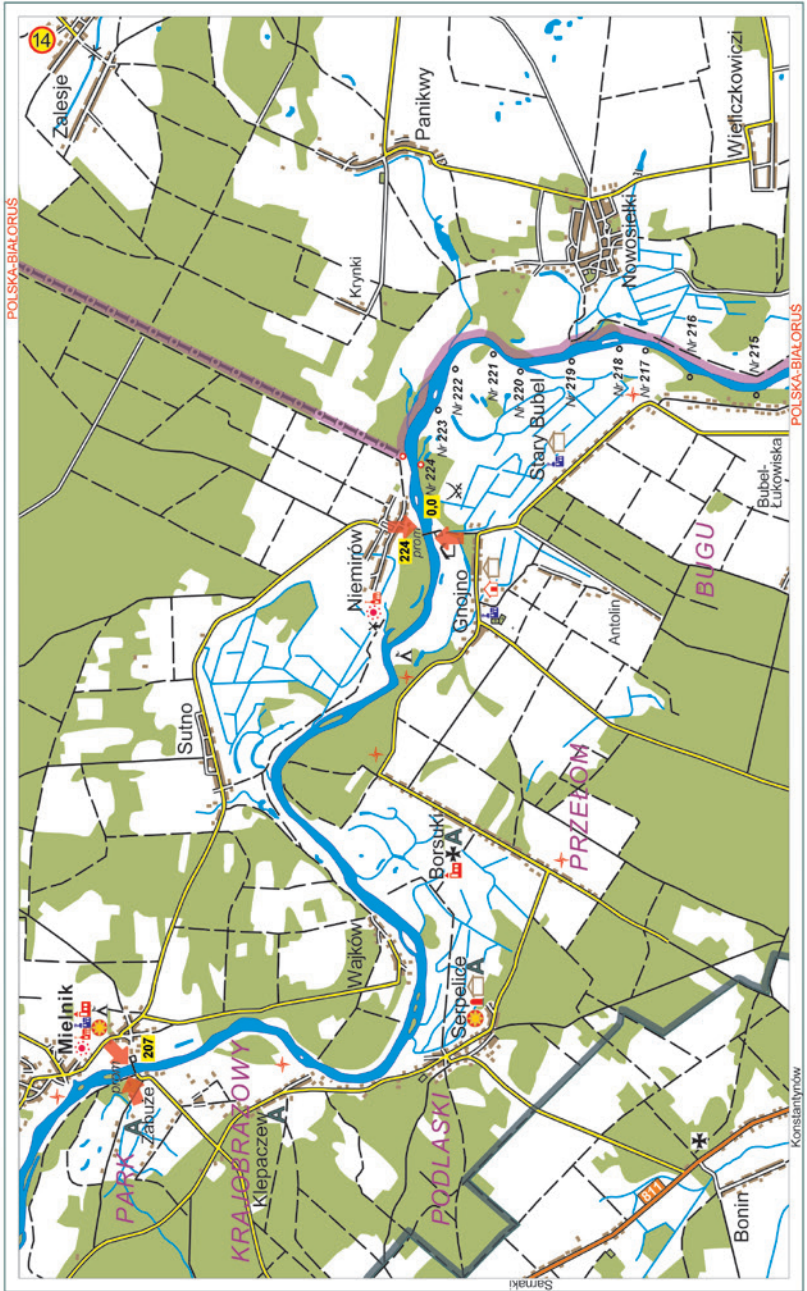
12. Kuzawka – Krzyczew – Pratulim

13. Zaczopki – Woroblin – Wygoda

14. Niemirów – Gnojno – Serpelice

lubelskie Smakuj życie!

Historia, zabytki, przyroda

Rozdział 5

Bug w okolicach Włodawy, fot. UM Włodawa

Bug to jedna z najpiękniejszych i najdłuższych rzek europejskich, dzisiaj niestety nieco już zapomniana. Niegdyś, jak podaje Jan Długosz, piąta pod względem wielkości w ówczesnej Rzeczypospolitej po Wiśle, Odrze, Warcie i Dniestrze. Pod względem gospodarczym, będąc w całości (podobnie jak Wisła) w granicach Polski, miała wówczas duże znaczenie. Rozwój nowoczesnego transportu w XIX w. osłabił rolę rzek jako tanich dróg przemieszczania towarów handlowych, ale jeszcze nie spowodował ich całkowitego wyeliminowania. W dobie II Rzeczypospolitej rzeka Bug była spławna od Buska, a żeglowna od ujścia Raty. Z zaskoczeniem i niedowierzaniem przyjmuje się informacje, że w początkach II RP kursowały statki z pasażerami na trasie Dorohusk – Włodawa – Brześć. Była to „Bug Flotylla” powstała w XIX w. w Dorohusku. Jej kres przyniosła dopiero II wojna światowa. Od niepamiętnych czasów Bug dostarczał pożywienia w postaci ryb, poruszał mechanizmy licznych młynów położonych wzdłuż jego biegu. Rzeką spławiano tratwy z drewnem, w tym słynne sosny matczańskie na budowę masztów okrętowych. Kursowały nią aż do Gdańska statki zwane skutami, pod dowództwem doświadczonych szyprów, głównie z ładunkiem zboża, miodu i innych płodów Podola i Wołynia. W drodze powrotnej przywożono wyroby tkackie, towary kolonialne, wyroby rzemiosła i zbytku. O znaczeniu rzeki Bug jako drogi żeglownej świadczy uchwała Sejmu z 1548 r., która stanowiła: „Bug, począwszy od Sokala, nie może być nigdzie żadnymi groblami hamowany pod karą 200 marek srebrem”. Uchwała sejmowa wyznaczała termin wyburzenia istniejących tam. Wyjątkiem była tama w Kryłowiu służąca do zabezpieczenia zamku, którego właściciel, Mikołaj Ostroróg, musiał zapewnić żeglowność rzeki. Wzdłuż Bugu kwitł handel, rozwijały się miasta i miasteczka, budowano spichlerze i magazyny, powstawały przystanie i porty rzeczne, takie jak np. w Horodle, Dubience, Dorohusku, Uhrusku, Orchówku, Włodawie, Kuzawce, Sławatyczach, Kodniu, Brześciu i wielu, wielu innych aż do ujścia.

Od zarania dziejów przyjmowano, iż Bug uchodzi do Wisły (550,5 km Wisły). Jeszcze w 1961 r. Informator Centralnego Urzędu Gospodarki Wodnej podaje, iż pod Serockiem do Bugu uchodzi rzeka Narew, a na koniec w odległości 1 km poniżej Twierdzy Modlin Bug uchodzi do Wisły. Od 1962 r. Bug w swoim 772 kilometrze łączy się z Narwią, wpływając do Zalewu Zegrzyńskiego. Odcinek rzeki między Zalewem Zegrzyńskim, a Wisłą określany jest najczęściej jako „Bug-Narew”. Bugiem można dopłynąć nie tylko do Morza Bałtyckiego, ale też do Morza Czarnego - poprzez Muchawiec i Kanał Królewski, rzekę Pinę i Prypeć, która uchodzi do Zbiornika Kijowskiego na Dnieprze, i dalej Dnieprem do jego ujścia poniżej miasta Chersoń na zachód od Półwyspu Krymskiego. Bardzo ważnym i mało znanym faktem, który musi być brany pod uwagę przez organizatorów spływów Bugiem granicznym, jest to, iż Bug poniżej mostu drogowego w Terespolu (w tym ujście Muchawca) na długości 2 km przepływa przez terytorium Białorusi. Granicę państwową zaś stanowi niedrożny kanał graniczny pomiędzy terytorium Polski a wyspą i głównym nurtem Bugu na terytorium Białorusi. Organizatorzy spływów muszą zaplanować przemieszczenie kajaków drogą lądową. W praktyce - z powodu przepisów administracyjnych o ochronie kompleksu przejść granicznych - w rejonie Terespolu z możliwości spływania Bugiem wyłączone jest 20 km szlaku pomiędzy Michalkowem i Kuzawką. Jedynie udrożnienie granicznego kanału może umożliwić udostępnienie tego odcinka dla turystyki kajakowej. Podobny problem występuje w rejonie przejść: kolejowego i drogowego w Dorohusku - na tym odcinku kajakarze mogą swobodnie przepływać, lecz bez prawa wychodzenia również na polski brzeg w tej strefie.

Walory historyczne i geograficzne

Tereny obecnego pogranicza polsko-ukraińskiego i polsko-białoruskiego to wyjątkowe bogactwo wydarzeń i miejsc związanych z dziejami państwa polskiego, a także Ukrainy, Białorusi, Litwy, Rosji. Tutaj wiedzę o swoich dziejach mogą również czerpać w różnym zakresie Żydzi, Węgrzy, Wołosi, Tatarzy, Ormianie czy Niemcy.

Z Bugiem związana jest historia Podola, Galicji, Wołynia, ziemi chełmskiej, Podlasia, Mazowsza i innych dzielnic dawnej Rzeczypospolitej. Nadbużański tygiel narodów pozostawił trwałe ślady ludzi związanych z wyznaniem katolickim, prawosławnym, unickim, protestanckim, judaizmem, islamem. Te niezwykle miejsca będziemy mieć w zasięgu ręki po wyjściu z kajaka, odwiedzając stary, zapomniany cmentarz, podziwiając zabytki architektury, leżące na uboczu ruiny, zabytkowe parki lub przyrodne figury czy pomniki. Historia to nie tylko wielkie wydarzenia, to życie konkretnych ludzi, często bardzo znanych i zasłużonych dla Polski. Szczególną uwagę warto zwrócić na tereny pogranicza polsko-ukraińskiego, gdzie ciągle

są widoczne w losach miejscowości i ludzi niezabliźnione rany tragicznych, nacechowanych niespotykanym okrucieństwem wydarzeń z czasów okupacji hitlerowskiej, która przyniosła zagładę ludności żydowskiej oraz wybuch okrutnego nacjonalizmu ukraińskiego.

Na każdym etapie wędrówki kajakiem granicznym Bugiem możemy poznać wiele interesujących miejsc i miejscowości.

GOŁĘBIE – wieś w gm. Dołhobyczów, na styku granicy lądowej Polski z Ukrainą, wzmiankowana w 1485 r. Geograficznie leży w Kotlinie Hrubieszowskiej. Właścicielem dóbr Hołubie był m.in. Franciszek Jeżewski, uczestnik powstania listopadowego. Po Jeżewskich dobra przejęli Świeżawscy i byli ich ostatnimi właścicielami, do II wojny światowej. We wsi zachował się zespół dworski z pozostałością zabytkowego parku. Stary dwór modrzewiowy, liczący według tradycji ponad 300 lat, z powodu zniszczenia został częściowo rozebrany i w 1902 r. do pozostałych zabudowań dobudowane zostało mурowane skrzydło (w części parterowe, a w części piętrowe). Autorstwo mурowanego dworu przypisuje się znanemu architektowi Władysławowi Marconiemu. Podczas I wojny światowej dwór spłonął. Ocalała mурowana część została odbudowana w okresie międzywojennym. Obecnie dwór ma prywatnego właściciela. Przed wojną większość mieszkańców wsi stanowili Ukraińcy, a w okresie okupacji hitlerowskiej była ona silnym ośrodkiem nacjonalistów. Pozostałym po wysiedlonych mieszkańcach śladem jest stary, pierwotnie unicki, a następnie prawosławny cmentarz.

PREHORYLE – wieś wzmiankowana w 1473 r. Niegdyś przedmieście Kryłowa i własność Andrzeja Tęczyńskiego. W dobie I Rzeczypospolitej w granicach województwa bełskiego. Przed II wojną światową w połowie zamieszkała przez ludność polską, a w połowie przez ukraińską. W latach 1943-44 teren krwawych starć polsko-ukraińskich. Dzisiejsza rozproszona zabudowa to efekt wojennych zniszczeń.

Wypas krów nad Bugiem. Prehoryle, fot. A. Jakubik

KRYŁÓW – od 1523 r. miasto-enklawa ziemi chełmskiej województwa ruskiego, wyspa z zamkiem w województwie wołyńskim, przedmieście Prehoryle w woj. bełskim. Pozostałości zamku Tęczyńskich i Ostrorogów na wyspie połączonej w 1987 r. z lądem od południa groblą, a od północy mostem. Pierwszy drewniany zamek zaczął wznosić Mikołaj Tęczyński. W 1498 r. zastąpiony mурowaną twierdzą. Po Ostrorogach jej właścicielem został osławiony Hieronim Radziejowski, skazany za konszachty z Kozakami na infamię, jeden z inicjatorów wyprawy Szwedów na Polskę. Miasto i zamek zostały zniszczone w 1655 r. przez Kozaków a następnie w 1656 r. przez Szwedów. Po kolejnym zniszczeniu w 1717 r. zamek nie został odbudowany. Kryłowska twierdza jest przykładem kresowej budowli obronnej na rzucie trójkąta. Do dzisiaj zachowały się potężne mury bastei (widocznej z Bugu), obszerne podziemia i pozostałości mурów oporowych.

W miejscowości z ciekawszych zabytków znajdują się jeszcze: neogotycki kościół katolicki z XIX w., cmentarz katolicki z kaplicą i mogiłami z XIX w. oraz mogiłami ofiar walk z UPA, ślady dawnego klasztoru reformatów z figurą św. Jana Nepomucena z XVIII w., pozostałości zespołu pałacowego Horodyskich z resztkami parku i neogotycką bramą, cmentarz unicki z XVIII-XIX w. znajdujący się przy drodze do Prehoryle. Kryłów prawa miejskie utracił w roku 1868. W pobliżu kościoła można zobaczyć pomnik zamordowanego w marcu 1945 r. przez UPA legendarnego por. Stanisława Basaja „Rysia”, nieustraszonego obrońcy polskiej ludności przed terrorem ukraińskim i niemieckim, żołnierza kampanii wrześniowej, dowódcy oddziału BCh, dowódcy oddziałów operacyjnych MO. Pomnik upamiętnia męczeńską śmierć „Rysia”, 18 młodych milicjantów i 25 cywilnych ofiar.

W pobliskiej wsi Kryłów-Kolonia, przy źródle mającym opinię cudownego, znajduje się figura św. Mikołaja i osobliwa, kamienna rzeźba siedzącego wilka.

Czapla biała pod Kryłowem, fot. M. Lelek

KOSMÓW – wieś wymieniana w kronikach ruskich już w 1376 r. W 1944 r. miejsce krwawych starć polsko-ukraińskich. 7 km na zachód, w niewielkiej wsi Masłomęcz, odkryto ślady osady i cmentarzyska Gotów z II-IV w. Nad Bugiem znajduje się stary, pierwotnie unicki, później prawosławny cmentarz. Po dawnym majątku pozostał jedynie kamienno-ceglany budynek i resztki parku.

ŚLIPCZE – wieś wymieniona w kronikach ruskich pod nazwą Slipecze w 1376 r. Na skraju wsi można podziwiać piękny przełom Bugu i jego kilkunastometrowej wysokości brzegi rozciągające się na długości 2 km. We wsi na uwagę zasługują pozostałości dawnego folwarku i pierwotnie unickiej cerkwi.

Ślipcze - zakola Bugu, fot. G. Jaworski

CZUMÓW – wymieniony jako folwark szlachecki w 1400 r. Powracający do świetności po wielokrotnej dewastacji eklektyczny pałac z 2 poł. XIX w. z powiewającą na szczycie wieżyczki biało-czerwoną flagą. Park, otaczający pierwotnie rezydencję został zlikwidowany po zainstalowaniu w pałacu placówki Grenzschutz na granicy niemiecko-radzieckiej w 1939 r. Od strony Bugu znajduje się w tym miejscu portyk z balkonem stanowiący taras widokowy na rzekę.

Pałac w Czumowie, fot. K. Dąbek

GRÓDEK – wieś w widłach Bugu i Huczwy wzmiankowana w 1400 r. Nad brzegiem Huczwy było niegdyś grodzisko zwane Zamczyskiem, utożsamiane z potężnym grodem Wołyn, znanym z latopisów od 990 r., a istniejącym co najmniej od VIII w. jako jeden z głównych ośrodków plemiennych Wołynian, a następnie Grodów Czerwieńskich. Owalny majdan grodziska o wymiarach 40x60 m wyniesiony jest ok. 20 m nad poziom Huczwy. Naprzeciw grodziska, po drugiej stronie rzeki, znajduje się datowany na XI w. kurhan zwany Księżycową Mogiłą. Między Gródkiem a Czumowem warto zwrócić uwagę na bagniste obniżenie terenu zwane „Królewskim Kątem”, które niegdyś pokonywał Bolesław Chrobry w wyprawie na Kijów.

Wieża widokowa w Gródku, fot. Paweł Łapiński

Rzeka Huczwa – lewy dopływ Bugu, płynie przez Grzędę Sokalską, Padół Zamojski i Roztocze. Długość 74 km, pow. dorzecza 563 km², wypływa w okolicy Tomaszowa Lubelskiego, gdzie w pobliżu znajdują się także źródła Sołokii i Wieprza. Ważniejsze miejscowości nad Huczwą: Werbkowice, Łaszczów, Tyszowce, Hrubieszów. Uchodzi do Bugu na wschód od Hrubieszowa (6 km do ujścia). Szlak kajakowy Huczwą od Łaszczowa do ujścia o długości 55 km.

HUSYNNIE (gm. Hrubieszów) – wieś wymieniona w 1400 r. 24 września 1939 r. największa na Zamojszczyźnie bitwa wojska polskiego z Armią Czerwoną. Istniejące we wsi zabudowania dworskie, a także cerkiewne (pierwotnie unickie, później prawosławne) uległy zniszczeniu bądź wyburzeniu. W odległym o 2 km od Husynnego Moroczynie znajdują się pozostałości zespołu dworskiego.

STRZYŻÓW – wzmiankowany w kronikach ruskich z 1376 r. Późnobarokowy pałac wzniesiony w latach 1762-86 z późniejszymi zmianami, użytkowany przez cukrownię założoną w 1899 r., obecnie własność prywatna. Po obu stronach piętrowego pałacu można podziwiać oryginalne, ośmioboczne pawilony z 2 poł. XIX w. z kopulastymi dachami. Na uwagę zasługują także zabytkowy zespół zabudowań

cukrowni z końca XIX w., dawna, drewniana cerkiew unicka z 1817 r. (od 1875 prawosławna, po 1947 r. przebudowana na kościół katolicki), drewniana dzwonnica z 1817 r. oraz drewniana plebania z 1925 r.

Pałac w Strzyżowie, fot. SP w Hrubieszowie

ZOSIN – zakole Bugu pod Zosinem stanowi najdalej wysunięty na wschód punkt terytorium Polski (24°8'42.44" długości geograficznej wschodniej). Położona najbliżej Bugu część Zosina nosi nazwę Komora – to pamiątka po dawnej komorze celnej pomiędzy Austrią i Rosją, a później pomiędzy Królestwem Polskim a cesarską Rosją. Na prawym, wyższym brzegu rzeki Uściług znajdują się ślady jednej z najstarszych osad na Wołyniu przy ujściu rzeki Ługa. W Chełmie, historycznej stolicy ziemi chełmskiej, zachowała się Brama Uściłuska. Obecnie Zosin – Uściług to międzynarodowe przejście drogowe pomiędzy Polską i Ukrainą.

ŁUSZKÓW – wymieniona w dokumentach z 1444 r. wieś o ciekawym układzie przestrzennym owalnicy, zachowanym od XVI w., położona na krawędzi Grzędy Horodelskiej. Przy drodze do Strzyżowa pozostałość pierwotnie unickiego, a następnie prawosławnego cmentarza.

HORODŁO – wieś gminna w pow. hrubieszowskim. Pierwsza wzmianka o Horodle powstałym w miejscu zniszczonego, wcześniejszego grodu pochodzi z 1287 r. W 1382 r. Horodło wymienia się jako jeden z najpotężniejszych zamków na Rusi. Horodło znane jest jako miejsce zawarcia unii polsko-litewskiej w dniu 2 października 1413 r. Już w 1396 r. miejscowość wymieniona jako miasto, aczkolwiek prawa miejskie magdeburskie otrzymała dopiero w 1454 r. Utraciła je natomiast w 1869 r. wskutek represji carskich po upadku powstania styczniowego. Nad brzegiem Bugu znajduje się grodzisko z X-XIII w. wraz z pozostałościami drewnianego zamku z XIV w., zwane Wałami Jagiellońskimi – miejsce zjazdu rycerstwa polskiego i litewskiego oraz podpisania aktu unii horodelskiej. Zamek, siedziba królewskich starostów, wielokrotnie niszczone i odbudowywany, po najeździe

Szwedów w 1702 r. popadł w całkowitą ruinę i pod koniec XVIII w. przestał istnieć. Do dzisiaj dobrze zachował się układ urbanistyczny dawnego miasta z czworobocznym rynkiem, pośrodku którego, w miejscu zniszczonego przez Szwedów ratusza, ustawiono kamienny stół z ławą i rzeźby lwów, pochodzące prawdopodobnie ze zniszczonego zamku. Późnobarokowy kościół i klasztor dominikanów (obecnie parafialny pw. św. Jacka i Matki Bożej Różańcowej) wzniesiono w poł. XVIII w. na miejscu wcześniejszych, drewnianych budowli. Przy rynku znajduje się drewniana cerkiew unicka z 1932 r., w latach 1937-39 mieszcząca parafię neounicką, obecnie użytkowana przez kościół katolicki. Kościół polskokatolicki zbudowany w 1933 r. jest siedzibą jednej z ośmiu parafii tego wyznania na Zamojszczyźnie. Przy drodze do Strzyżowa znajduje się cmentarz katolicki (niegdyś również unicki i prawosławny) z zachowanymi nagrobkami z pocz. XIX w. Przed Horodłem od strony północnej (po lewej stronie szosy na Dubienkę i Dorohusk) został usypany podczas patriotycznej manifestacji 10 października 1861 r. kopiec Unii Horodelskiej. Zniszczony wkrótce potem przez władze carskie, został odbudowany dopiero w 1924 r.

Kościół (dawna cerkiew unicka) w Horodle, fot. SP w Hrubieszowie

BEREŻNICA – niewielka nadbużańska wieś wzmiankowana w 1444 r. jako nadanie dominikanom z Horodła. Na uwagę zasługuje drewniana kapliczka z przełomu XIX-XX w., a po zachodniej stronie wsi lasy Strzeleckiego Parku Krajobrazowego.

MATCZE – wieś wymieniona w 1436 r., od 1581 r. własność Jana Zamoyskiego. Kościół zbudowano po wojnie na miejscu cerkwi unickiej. We wsi znajduje się stary cmentarz z zachowanymi nagrobkami prawosławnymi i unickimi, zbiorowa ziemna mogiła żołnierzy z I wojny światowej oraz mogiły żołnierzy poległych w wojnie

polsko-bolszewickiej 1920 r., a także drewniany budynek dawnej szkoły z 1880 r. Przyległy do wsi kompleks Lasów Strzeleckich, które stanowiły część ordynacji Zamoyskich, od 1983 r. objęty jest ochroną w ramach Strzeleckiego Parku Krajobrazowego. W kompleksie lasów znajduje się pałacyk myśliwski Zamoyskich w Maziarni Strzeleckiej.

Pałac myśliwski Zamoyskich w Maziarz Strzeleckiej, fot. K. Łapiriska (arch. ZLPK)

SKRYHICZYN – wieś wymieniona w dokumentach powiatu horodelskiego w 1472 r. Według legendy pierwsi mieszkańcy przyplynie tu na lodowej krze (kryha). Ze Skryhiczynem związane są tragiczne losy ostatnich właścicieli majątku, Niemca Wilhelma Bergemana i Żyda Mordka Rottenberga, jednego z nielicznych żydowskich ziemian. Po obiektach dworskich nie ma śladów. Przy drodze znajduje się kapliczka-pomnik postawiona przez Wilhelma Bergemana w miejscu, gdzie piorun śmiertelnie poraził jego córkę.

STAROSIELE – miejscowość wypoczynkowa nad starorzeczem Bugu. We wsi znajdują się pozostałości starego parku, natomiast po zabudowaniach folwarku należącego przed II wojną światową do Suchodolskich nie pozostał żaden ślad.

DUBIENKA – wieś gminna w pow. chełmskim. Stara osada w widłach Wełnianki i Bugu, nazywana Dębem lub Dubnem w księstwie, a następnie woj. bełskim z portem na Bugu (obecnie Dubienka położona jest nad starorzeczem, które wykorzystwała rzeka Wełnianka). Prawa miejskie i przywileje otrzymało Dębno w 1588 r. Nazwa Dubienka pojawia się na początku XVIII w. W 1776 r. Dubienka stała się stolicą szczytkowego woj. bełskiego, potocznie nazywanego powiatem dubnieckim. Dubienka jest znana w historii z bitew: w 1792 r. w wojnie polsko-rosyjskiej w obronie Konstytucji 3 Maja oraz w 1794 r. podczas insurekcji kościuszkowskiej. Faktycznie bitwy rozgrywały się na północ od Dubienki pod miejscowością Uchańka. Wielonarodowa i wielokulturowa społeczność Dubienki zasłynęła z przywiązania do Rzeczypospolitej w dobie zrywów niepodległościowych. Problematiczna

utrata praw miejskich Dubienki nastąpiła w 1939 r. z winy okupantów niemieckich, którzy spalili wszystkie dokumenty, w tym bezcenną kronikę miasta prowadzoną od XVIII w.

Dubienka zachowała częściowo charakter i układ XIX-wiecznego, kresowego miasteczka. Kościół katolicki pw. św. Trójcy wzniesiono w 1865 r. w stylu neobarokowym. Na uwagę zasługuje także nieczynna cerkiew prawosławna w stylu rusko-bizantyjskim wzniesiona w 1909 r., a także pomnik lekarza Rusina z Dubienki Mikołaja Nieczaja, inicjatora usypania kopca upamiętniającego bitwę z 1792 r., organizatora i dowódcy 400-osobowego oddziału, mianowanego na naczelnika powiatu w powstaniu styczniowym. Ciekawym obiektem jest czołg T-34 upamiętniający zwycięską ofensywę I Frontu Ukraińskiego, w tym I Armii WP w lipcu 1944 r. Przed miejscowym liceum znajduje się działło z tego okresu oraz izba tradycji walk w II wojnie światowej, w tym fragment poświęcony pochodzącemu z Dubienki, bohaterskiemu dowódcy ORP „Wilk” komandorowi Bogusławowi Krawczykowi.

Kościół pw. św. Trójcy w Dubience, fot. J. Tworek

Rzeka Wełnianka – lewy dopływ Bugu w Obniżeniu Dubienki. Uchodzi do Bugu poniżej Dubienki 2,5 km przed Uchańką (miejsce etapowe spływów Bugiem), wykorzystując stare koryto Bugu. Możliwy do spływania ujściowy odcinek 5 km – trudny, bardzo uciążliwy (2,5 – 3 godziny). Przed samym ujściem betonowa niska kładka

UCHAŃKA – duża wieś założona w XVI w. na gruntach należących do Dubienki. Charakterystyczna „ulica stodołna” z ciągiem drewnianych stodoł od strony pół. Podczas wojny polsko-rosyjskiej 1792 r. na polach i łąkach na południe od wsi rozegrała się bitwa znana jako bitwa pod Dubienką. 18 lipca generał major Tadeusz Kościuszko, dowodząc dywizją w sile 6 tys. żołnierzy, przez 6 godzin powstrzymywał 30-tysięczny korpus wojsk rosyjskich, zadając mu straty liczące około 2 tys. zabitych (straciwszy jednocześnie ok. 600 żołnierzy z własnej dywizji). W bitwie zginął rosyjski generał Palembach. 3 czerwca 1794 r.

podczas insurekcji kościuszkowskiej doszło prawie w tym samym miejscu, po rozbiciu rosyjskich placówek na przedpolu Dubienki, do starcia części korpusu gen. Zajączka w sile 6 tys. ludzi z dwukrotnie silniejszym, posiadającym ogromną przewagę artyleryjską przeciwnikiem. Podczas wielkiej manifestacji patriotycznej w 1861 r. na miejscu, z którego dowodził Kościuszko, usypano kopiec ku jego czci. Kopiec Kościuszki był dwukrotnie niszczone i rekonstruowany (w 1918 i 1964 r.). Znajduje się na początku wsi (w pobliżu drogi Dubienka – Dorohusk).

Kopiec Kościuszki w Uchańce, fot. J. Tworek

KOLEMCZYCE – niewielka wieś nadbużańska. Miejsce przeprawy i bitwy kilkusetosobowego oddziału partyzantów radzieckich, wspomaganego przez kompanię „Małego” 27 Wołyńskiej Dywizji AK z oddziałami SS-Galizien i Grenzschutzem w nocy z 4 na 5 kwietnia 1944 r. Brak śladów po pierwotnie unickiej, a później prawosławnej cerkwi zniszczonej w 1938 r. w ramach akcji rewindykacyjnej.

HUSYNNE (gm. Dorohusk) – w przeszłości ośrodek prywatnych dóbr ziemskich. Po dawnym majątku pozostały jedynie nieliczne zabudowania gospodarcze, gorzelnia i zaniedbany park ze starodrzewiem, w tym okazy egzotyczne (tulipanowce) i pomnikowe (dęby, lipa, topole białe). Na cmentarzu warto zwrócić uwagę na kaplicę grobową Rulikowskich z XIX w.

Rzeka Udal – lewy dopływ Bugu na Polesiu Wołyńskim (Pagóry Chełmskie i Obniżenie Dubienki). Długość 32,5 km, powierzchnia dorzecza 321 km². Atrakcyjny, łatwy odcinek ujściowy 4 km od mostu DW 816, poniżej Zalewu Turka. Uchodzi do Bugu pod Dorohuskim przy tzw. buchcie (punkt etapowy spływów Bugiem). Szlak wiosenny, od drugiej połowy czerwca bujna roślinność – trzcina, grąźle, żabiściek.

DOROHUSK – wieś gminna w pow. chełmskim. Międzynarodowe przejście graniczne drogowe i kolejowe Dorohusk – Jagodzin

między Polską i Ukrainą. Stara osada należąca do Grodów Czerwieńskich na nadbużańskim szlaku handlowym z przeprawą przez Bug i przystanią rzeczną. Od XIX w. istniała tu przystań pod nazwą „Bug Flotylla”, czynna jeszcze po I wojnie światowej, która w czasie II wojny światowej uległa całkowitemu zniszczeniu. W przeszłości osadę nazywano: Dorohowsk, Dorohusko, Dorous, Drohiczyn Chełmski. Do rangi miasta Dorohusk podniesiony został w 1750 r. staraniem Michała Maurycyego Suchodolskiego, praw tych formalnie Dorohusk nigdy nie utracił. Miejscowość składa się z dwóch części: wsi i osady przy stacji PKP. Na wysokiej, nadbużańskiej skarpie znajduje się pałac Suchodolskich z XVIII w. na terenie słabo czytelnych fortyfikacji dworu obronnego z XVI w. Warto zobaczyć także pozostałości parku angielskiego, grób rodziny Suchodolskich, posąg św. Barbary oraz neogotycki kościół katolicki wzniesiony w latach 1907-09 na miejscu rozebranej w 1818 r. kaplicy rodziny Suchodolskich z XVIII w. Nad Bugiem, pomiędzy mostami kolejowym i drogowym, postawiono pomnik w formie granitowego bloku upamiętniający miejsce sforsowania Bugu przez Armię Radziecką i I Armię WP 21 VII 1944 r.

ŚWIERŻE – osada, dawne miasto (przywilej lokacyjny w 1443 r.) z licznymi jarmarkami i przystanią rzeczną. Czytelny pierwotny układ przestrzenny miasta z prostokątnym rynkiem i w większości drewnianą zabudową. Na nadbużańskiej skarpie znajduje się neogotycki kościół katolicki wzniesiony w latach 1905-07. W wyposażeniu obiektu z XVIII w. Neogotycka plebania z poł. XIX w. W pobliżu pomnikowe dęby oraz grabowa aleja do zabytkowego parku (jednego z największych w regionie lubelskim), w którym można podziwiać liczne drzewa egzotyczne i pomnikowe oraz resztki budynków dawnego majątku (pałac Tarnowskich rozebrany po 1945 r.). Na terenie parku znajdują się także ślady wczesnośredniowiecznego grodziska.

Neogotycki kościół w Świerżach, fot. J. Tworek

HNISZÓW – położona w niewielkim oddaleniu (1,5 km) od Bugu wieś, w pobliżu której eksploatowano rudę darniową, słynie z pomnikowego dębu szypułkowego, którego sława sięga daleko poza region. Po zabudowaniach dawnego folwarku zachowały się jedynie resztki fundamentów, wokół których rozciąga się niewielki, zabytkowy park z lipową aleją i pomnikowymi drzewami. Najcenniejszym

Dąb Bolko w Hnieszowice, fot. T. Grodek

okazem jest 400-letni dąb 30-metrowej wysokości o obwodzie pierśnicy dochodzącej do 9 m. Dąb, pod koroną którego odpoczywał według legendy Bolesław Chrobry podczas wyprawy na Kijów, otrzymał imię „Bolko”. Corocznie w okolicach imienin Bolesława odbywa się pod dębem festyn kulturalno-rekreacyjny zwany „Bolkowaniem” (przygotowywany przez społeczność gminy Ruda Huta), w ramach którego organizowane są też spływy kajakowe Uherką i Bugiem.

SIEDLISZCZE – wieś położona przy ujściu Uherki do Bugu. W XVIII w. wchodziła w skład niegrodowego starostwa stuleńskiego w ziemi chełmskiej, związanego ze sławnym rodem Rzewuskich. Ich główna rezydencja znajdowała się właśnie w Siedliszczu pomimo posiadania wielu innych siedzib, w tym tak wspaniałej jak zamek w Podhorcach na Podolu.

Rzeka Uherka – lewy dopływ Bugu, płynie przez Pagóry Chełmskie i Obniżenie Dubienki. Długość 44 km, pow. dorzecza 575 km². Wyptywa spod wsi Zagroda na południe od Chełma. Dopływy prawe: Styszówka, Gdola, dopływy lewe: Janówka, Garka, Lepietucha. Ważniejsze miejscowości nad Uherką: Chełm, Stańków, Zarzeczce, Ruda, Rudka, Siedliszcze. Uchodzi do Bugu poniżej wsi Siedliszcze przed Uhruskim. Szlak kajakowy Uherką: Stańków – Zarzeczce – Siedliszcze o długości 28 km.

Cerkiew pw. Zaśnięcia Najświętszej Marii Panny w Uhrusku, fot. O. Bielak

UHRUSK – miejscowość wymieniona po raz pierwszy w latopisie w 1204 r. jako obronna pod nazwą Uhrowesk. W XII w. Uhrusk był jednym z najważniejszych grodów księstwa halicko-włodzimierskiego. Tutaj Daniel Romanowicz w latach 1219-20 wybudował gród obronny i założył diecezję obrządku wschodniego, przeniesioną następnie w latach 1237-40 do Chełma. Cerkiew unicką pw. Wniebowzięcia NMP w stylu klasycystyczno-bizantyjskim

z 1849 r. przekształcono w 1875 r. na prawosławną. Kościół pw. św. Jana Chrzciciela wzniesiono w latach 1675-78 jako renesansowy, po pożarze został przebudowany w duchu klasycyzmu. Przy kościele otoczonym murem o charakterze obronnym znajduje się kaplica Dłużewskich z 1728 r. oraz dzwonnica z 1 poł. XIX w. Stary cmentarz prawosławny, dawniej unicki, można zobaczyć w pobliżu przystanku PKP, natomiast cmentarz katolicki przy skrzyżowaniu dróg. W pobliżu, w parku, znajduje się pozbawiony cech stylowych dawny dwór ostatnich właścicieli Niemiryczów z przełomu XIX i XX w. W XIX w. dobra należały do Kamieńskich: Henryka Ignacego, generała w powstaniu listopadowym, i jego syna Henryka Michała, znanego i cenionego filozofa i pisarza politycznego.

WOLA UHRUSKA – wieś agroturystyczna w pow. włodawskim. Duża osada łącząca się od północy ze wsią Bytyń. Burzliwy rozwój wsi przeżywała w XIX w. z chwilą budowy nieczynnej już huty szkła „Nadbużanka”. Jako wieś letniskowa Wola Uhruska znana była już w dobie II Rzeczypospolitej. Nad bużyskiem, zasilanym niewielkim strumieniem, znajduje się miejsce rekreacyjno-wypoczynkowe. Z ciekawszych obiektów warto zwrócić uwagę na pozostałości drewnianego wiatraka-koźlaka z XIX w, a także na rzeźby miejscowego artysty ludowego Czesława Szczęcha i innych twórców – uczestników corocznych plenerów rzeźbiarskich, znajdujących się w plenerze oraz w kościele i w budynku Urzędu Gminy.

Gmina Wola Uhruska - panorama nadbużańskiej doliny, fot. archiwum UG Wola Uhruska

STULNO – wieś w XVII w. stanowiąca ośrodek niedużego, ale bardzo wpływowego starostwa niegrodowego ziemi chełmskiej. W 1771 r. starostą stuleńskim był wojewoda krakowski, hetman polny (później hetman wielki koronny) Waclaw Rzewuski. Po nim starostwo objął znany targowiczanie, jego syn Seweryn. Dawna rezydencja Rzewuskich, a po nich Kunickich, znajdowała się w niedalekim Siedliszczu. Po byłym folwarku w Stulnie pozostało jedynie rumowisko z ceglany-mi piwnicami.

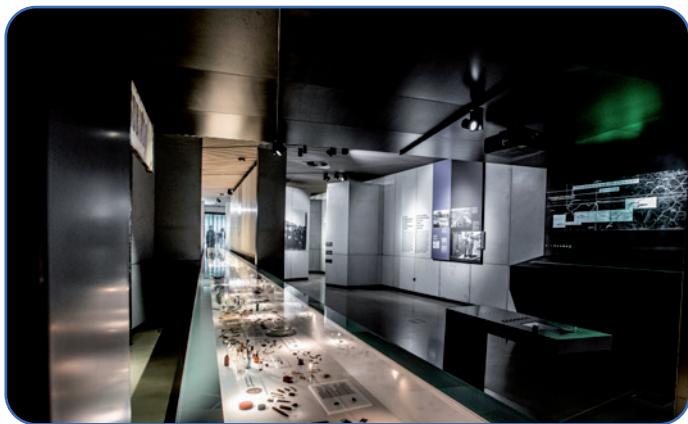
ZBEREŻE – wieś rozciągnięta wzdłuż drogi Wola Uhruska - Włodawa. Przed wojną duża wieś ukraińska. Na południowym skraju wsi tzw. Popówka z kaplicą rzymskokatolicką zbudowaną w miejscu wcześniejszej cerkwi, której część wyposażenia z XIX w. znajduje się w kaplicy. Od Zbereża na zachód i północ rozciąga się teren Sobiborskiego Parku Krajobrazowego z charakterystycznym krajobrazem i ekosystemami Polesia, największą w Europie populacją żółwia błotnego zagrożonego wyginięciem, bogactwem ornitofauny oraz ostoją łosia, bobra, wydry i wilka.

Zbereże to miejscowość, która posiada ogromną przyszłość w gospodarce turystycznej w związku z zaawansowanymi planami uruchomienia międzynarodowego, turystycznego przejścia granicznego Zbereże – Adamczuki (Ukraina). Umożliwi ono łatwy i szybki dostęp na tereny Szackiego Parku Narodowego, w tym nad słynne jezioro Świtaż.

WOŁCZYN – wyludniająca się wieś na skraju Lasów Sobiborskich, przed wojną zamieszkała przez ludność ukraińską. We wsi znajduje się kilka starych, drewnianych chat z okiennicami. Obecnie coraz częściej można zobaczyć tu domy letniskowe mieszkańców centralnej Polski.

SOBIBÓR – duża wieś malowniczo rozciągnięta w dolinie Bugu, którą przed wojną niemal w całości zamieszkiwała ludność ukraińska. Śladem po niej jest charakterystyczny zespół drewnianej zabudowy zdobionej wycinanymi nad- i podokiennikami, okiennicami, ganeczkami i zdobionymi szczytami. Na północnym krańcu Sobiboru (w najdogodniejszym miejscu na postój spływu) dawny folwark z zachowanym dworkiem z przełomu XIX i XX w.

Miejscowość kojarzona jest z hitlerowskim obozem zagłady, który usytuowany był ok. 5 km na zachód w bezpośrednim sąsiedztwie stacji kolejowej na linii Chełm – Brześć (Sobibór Stacja). W obozie od marca 1942 r. do października 1943 r. wymordowano ok. 180 tys.

Muzeum, Miejsce Pamięci w Sobiborze, fot. Państwowe Muzeum na Majdanku

Żydów z Polski, ZSRR, Czechosłowacji, Francji i Holandii, a także Polaków i Cyganów. Po udanym buncie więźniów w październiku 1943 r. (pod dowództwem Aleksandra Peczerskiego) obóz zlikwidowano i podjęto działania mające na celu zacieranie śladów zbrodni. Teren byłego obozu upamiętniono symbolicznym pomnikiem, kopcem usypanym z prochów ofiar oraz utworzono Muzeum i Miejsce Pamięci w Sobiborze.

DUBNIK – mała wieś między Bugiem a drogą do Włodawy. We wsi zachowało się kilka ładnych, drewnianych chałup z ozdobnymi nadokiennikami i okiennicami. Obecnie miejscowość kojarzona jest z tzw. „trójstykiem”, zbiegiem granic Polski, Ukrainy i Białorusi.

ORCHÓWEK – wieś w gm. Włodawa w widłach Włodawki i Bugu. Miejscowość założona w 1506 r. jako prywatne miasto w Ziemi Chełmskiej. Komora celna pomiędzy Koroną i Litwą (tworzącymi Rzeczpospolitą Obojga Narodów) z granicą na rzece Włodawka. Utrata praw miejskich nastąpiła w 1869 r. Rozwój Orchówka i przejściowe włączenie do miasta Włodawa odbyły się po wybudowaniu w 1972 r. Nadbużańskich Zakładów Garbarskich. W Orchówku znajduje się obecnie końcowa stacja linii kolejowej Chełm – Brześć, przerwanej obecną granicą na Bugu, kontynuowanej na linii Tomaszówka – Brześć na terytorium Białorusi. W pobliżu, przy ujściu Kanału Mościckiego do Bugu, zbiegają się granice Polski, Ukrainy i Białorusi. Najcenniejszym zabytkiem w Orchówku jest późnobarokowy, poaugustiański kościół kapucynów wzniesiony w latach 1770-80. W kościele na uwagę zasługuje obraz Matki Boskiej Orchowskiej z przełomu XVI i XVII w.

Sanktuarium Matki Bożej Pocieszenia w Orchówku nad rz. Bug, fot. R. Lesiuk

Rzeka Włodawka – lewy dopływ Bugu o długości 38,5 km. Płyynie przez Pojezierze Łęczyńsko-Włodawskie na Polesiu Zachodnim. Pierwotnie jej długość określano na 51,5 km z obszarem źródłiskowym na Bagnie Bubnów i przepływała też przez Jez. Wytyckie o pow. 270 ha.

W przeszłości (od 1387 r.) Włodawka była rzeką graniczną między Wielkim Księstwem Litewskim a Koroną. Szlak kajakowy Włodawka: Wytyczno - Kołacze - Suchawa - Adamki - Włodawa o długości 28 km.

WŁODAWA – miasto powiatowe z zachowanym dawnym klimatem współistnienia różnych religii i kultur: katolicyzmu, prawosławia i judaizmu. W przeszłości typowy gród pogranicza polsko-rusko-litewskiego, położony na Garbie Włodawskim przy ujściu Włodawki do Bugu, najpierw wchodził w skład Grodów Czerwieńskich, następnie w skład księstwa halicko-włodzimierskiego ze stolicą w Chełmie. W wyniku ekspansji litewskiej gród włodawski pozostał w Wielkim Księstwie i graniczył poprzez Włodawkę z Koroną. Prawa miejskie miejscowość uzyskała w 1534 r., potwierdzono je w 1540 r. Niegdyś miasto było znane z jarmarków i wielkich targów bydłem, dzisiaj słynie przede wszystkim jako ośrodek turystyczny i z komunikatów o stanie wody na Bugu. Włodawa zachowała niepowtarzalny urok kresowego, wielonarodowego, wielokulturowego i wielowyznaniowego miasteczka.

W mieście przetrwał późnobarokowy układ urbanistyczny z czworobocznym rynkiem. W miejscu dawnego ratusza stoi budynek zwany Czworobokiem – XVIII-wieczny, oryginalny zespół kramów i jatek z wewnętrznym dziedzińcem. Według miejscowej tradycji, na dziedzińcu Czworoboku odbył się słynny pojedynek Wołodajowskiego z Kmicicem. Na wschód od rynku znajduje się zespół dawnych żydowskich budowli sakralnych z piękną barokową synagogą z 2. poł. XVIII w. fundacji Czartoryskich, w której usytuowane jest Muzeum Pojezierza Łęczyńsko-Włodawskiego. Włodawska synagoga jest niezwykle cennym obiektem sakralnym judaizmu, jednym z nielicznych tak dobrze zachowanych w Polsce. Zespół pauliński to przede wszystkim cenny kościół pw. św. Ludwika, wzniesiony w latach 1780-86 według projektu Pawła Fontany. Nawa główna została zbudowana na rzucie elipsy według tzw. szkoły wiedeńskiej. Bardzo wartościowy rokokowy wystrój świątyni zdobi polichromia,

Kościół pw. św. Ludwika we Włodawie, fot. archiwum UM Włodawa

Synagoga we Włodawie, fot. archiwum Muzeum-Zespół Synagogałny we Włodawie

szczęść monumentalnych rzeźb Ojców Kościoła, XVIII-wieczne obrazy, intarsjowana stolarka. Pod kościołem rozległe podziemia z kryptami grobowymi. Obok budynku klasztoru paulinów zbudowany w latach 1711-17, a na jego tyłach nieduży budynek dawnej kuchni klasztornej. Cerkiew, pierwotnie unicka, wzniesiono w latach 1840-42, w 1875 przekształcono ją na prawosławną, a w 1888 r. przebudowano w stylu bizantyjsko-klasycystycznym. Obok niej znajduje się klasycystyczna plebania. Na północ od klasztoru paulinów warto zwrócić uwagę na Górę Zamkową, gdzie w XIII w. stał drewniano-ziemny gród księstwa halicko-włodzimierskiego. Na cmentarzu miejskim zwraca uwagę zbiorowa mogiła i pomnik powstańców z 1863 r. Z dwóch istniejących w przeszłości cmentarzy żydowskich zachowały się jedynie dwa nagrobki. Dawni żydowscy mieszkańcy Włodawy, zostali wymordowani w niedalekiej hitlerowskiej „fabryce śmierci” – Sobiborze.

Będąc we Włodawie, należy koniecznie zobaczyć słynny wodowskaz na Bugu, który znajduje się 300 m poniżej ujścia Włodawki na przedłużeniu ul. Lubelskiej przy polskim słupie granicznym nr 1137. Jest tu jednocześnie zadaszone miejsce trasy rowerowej oraz piaszczysty brzeg Bugu – doskonałe miejsce na kajakowy przystanek.

SUSZNO – niewielka wieś położona między drogą a Bugiem należąca w przeszłości wraz z majątkiem do Włodawy. W pobliżu Bugu znajdują się pozostałości dawnego folwarku. Z rzeki można zobaczyć doskonale widoczny ceglany komin dawnej krochmalni.

RÓŻANKA – duża wieś atrakcyjnie położona na wysokiej skarpie nadbużańskiej, lokowana w 1507 r. Utrata praw miejskich nastąpiła już w XVII w., pozostała jednak Różanka ośrodkiem rozległych dóbr ziemskich, m.in. Pocijów, Flemingów, Czartoryskich, Zamoy-skich. Po wspaniałej rezydencji magnackiej, zniszczonej doszczętnie w czasie I wojny światowej, pozostały jedynie zawalone ogromne piwnice, zniszczona kordegarda i pawilon pałacowy, resztki muru

Kościół w Różance, fot. M. Zbarachewicz

ogrodzeniowego oraz pozostałości zespołu zabudowań folwarcznych. Najcenniejszą pozostałością jest rozległy park (12 ha) powstały w XVIII w. jako ogród francuski, a na początku XIX w. powiększony i przekomponowany na krajobrazowy. W parku można zobaczyć wiele okazałych, także egzotycznych drzew (lipa, jesion, kasztanowiec, klon, wiąz, grab, akacja, świerk, sosna, modrzew, platan klonolistny, miłorząb dwuklapowy, trójgiglicznia ciernista, karagana syberyjska). W centrum wsi znajduje się neogotycki kościół fundacji Zamoyskich zbudowany w latach 1908-13. Miejsce

użytkowane przez kajakarzy położone jest poniżej wysokiej skarpy dawnej posiadłości magnackiej, gdzie przed ostatnią wojną kursował prom przez Bug.

STAWKI – niewielka wieś granicząca z Różanką. Na terenie dawnego folwarku znajduje się XIX-wieczny dworek, a w samej wsi wiele drewnianych zabudowań z przełomu XIX i XX w.

DOŁHOBRODY – duża wieś rozciągnięta południkowo wzdłuż starorzecza. W XVIII w. należała do Radziwiłłów. Warto zobaczyć kościół z 1929 r. (z częścią wyposażenia po kościele unickim), drewniane domy z końca XIX w., wiatrak-koźlak, izbę regionalną zlokalizowaną w szkole. Wieś słynie z bogatej kultury ludowej.

Rzeka Hanna – lewobrzeżny, niewielki dopływ Bugu. Ujściowy odcinek możliwy do splotowania przy wysokim stanie wody.

HANNA – poleska wieś w pow. włodawskim. Położona nad rzeką Hanną, w latach 1546-1821 posiadała prawa miejskie. Oddalona od Bugu o ok. 3 km. Przy dawnym rynku znajduje się zabytkowy, drewniany zespół dawnej cerkwi unickiej wzniesiony w latach 1739-42. Cenny wystrój z oryginalną polichromią malowaną na płótnie, a następnie naklejaną na ściany i strop. W 2019 r. w odrestaurowanym zespole cerkiewnym utworzono i udostępniono turystom Centrum Religijno-Zabytkowe. W odległości 8 km od wsi znajduje się Romanów, gdzie w okazałym, klasycystycznym dworze mieści się Muzeum Józefa Ignacego Kraszewskiego.

Kościół w Hannie, fot. archiwum UMWL

KUZAWKA (gm. Hanna) – stara wieś nadbużańska znana jako ośrodek tkactwa ludowego. Niegdyś przystań dla statków. Według tradycji właśnie stąd, drogą rzeczną, Tadeusz Kościuszko odpłynął do Gdańska, skąd udał się do Ameryki. We wsi znajdują się drewniane domy i wiatrak z 1870 r.

SŁAWATYCZE – letniskowa wieś w pow. bialskim. Tutaj znajduje się drogowe, międzynarodowe przejście graniczne Sławatycze – Domaczewo z Białorusią.

Od XV w. osada targowa nad Bugiem, prawa miejskie otrzymała jeszcze przed 1577 r., by w XIX w. je utracić. Dobrze zachował się układ miejski wraz z licznymi domami drewnianymi, głównie z pocz. XX w. W pobliżu rynku znajduje się cerkiew prawosławna i kościół katolicki. Cerkiew w stylu bizantyjskim wzniesiona została pod koniec XIX w. We wnętrzu warto zwrócić uwagę na elementy wystroju z XVIII w. Kościół o ciekawej bryle i detalach zbudowany został w latach 1913-19, we wnętrzu można podziwiać zabytki ruchome z wcześniejszej świątyni, w tym obrazy z XVII-XVIII w. W miejscowości są aż cztery

Sławatycze, fot. www.kajakowaprzygoda.pl

cmentarze: katolicki, żydowski, unicki i prawosławny. W Sławatyczach kultywowany jest jeden z najstarszych w regionie lubelskim zwyczaj żegnania starego roku przez brodaczy - przebierańców, którzy w ostatnich dniach grudnia w oryginalnych barwnych strojach paradują ulicami Sławatycz.

MOŚCICE DOLNE – wieś rozrzucona wśród nadbużańskich łągów, do 1928 r. nosiła nazwę Kolonia Nejbrof. Założona w XVIII w. przez sprowadzonych osadników z Maklenburgii, których zadaniem było osuszanie terenów nadbużańskich, czego m.in. efektem była zmiana koryta rzeki. Bardzo ciekawa, drewniana zabudowa, w tym obiekty z końca XIX w. oraz chaty zbudowane na palach.

JABŁĘCZNA – wieś wzmiankowana w XV w. z wymienioną enklawą (oddzieloną Bugiem) prawosławnego klasztoru. We wsi znajduje się drewniany kościół, zbudowany w 1750 r. jako cerkiew unicka, w XIX w. przebudowany i zamieniony na cerkiew prawosławną, a od I wojny światowej katolicki. Przy świątyni są dwa murowane budynki z końca XIX w. We wsi znajduje się także kilka drewnianych domów z pocz. XX w. oraz dwa drewniane wiatraki-koźlaki.

Jabłeczna znana jest przede wszystkim z zabytkowego zespołu cerkiewno-klasztornego, położonego nad Bugiem, oddalonego od wioski o 2 km. Klasztor – według legendy – powstał w miejscu, gdzie przyplęnęła Bugiem ikona z wizerunkiem św. Onufrego. Klasztor istnieje co najmniej od XV w. Mnisi z Jabłecznej nigdy nie przystąpili, mimo nacisków, do unii kościelnej zwanej brzeską. Warto wiedzieć, iż do 1821 r. klasztor położony był na prawym brzegu Bugu, a koryto rzeki przebiegało pomiędzy klasztorem a wsią Jabłeczna. Centralnym obiektem zespołu jest murowana cerkiew pw. św. Onufrego, zbudowana w latach 1839-40 na planie krzyża greckiego. Wewnątrz przepiękny ikonostas, w tym największa świętośćią - XV-wieczna ikona św. Onufrego. Na dziedziniec cerkwi wchodzi się przez dzwonicę-bramę. Obok znajduje się budynek klasztorny zbudowany wraz z cerkwią, cyklicznie rozbudowywany,

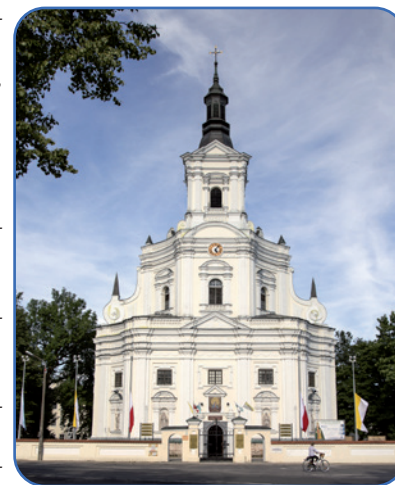
Monaster św. Onufrego w Jabłecznej, fot. R. Lesiuk

a także drewniany dom o architekturze charakterystycznej dla centralnej Rosji. Całość zabudowań otoczona jest murem z dwoma bramami z namalowanymi wyobrażeniami św. Onufrego. Na zewnątrz ogrodzenia są jeszcze dwie kaplice z lat 1905-1908 r. Bliżej klasztoru znajduje się kaplica pw. Zaśnięcia NMP, a dalej na wschód, na niewielkim kopcu, w sąsiedztwie urwistego brzegu Bugu wznosi się kaplica pw. Świętego Ducha. Ta mieniąca się w słońcu żywymi kolorami budowla jest wspaniałe widoczna z rzeki i to ona zaprasza kajakarzy do cennego sanktuarium w Jabłecznej.

SZOSTAKI – niewielka wieś przy drodze Włodawa – Terespol. We wsi kilka ciekawych przydrożnych, drewnianych krzyży.

ZALEWSZE – mała nadbużańska wioska, w której stoi drewniana kapliczka z końca XIX w.

KODENŃ – duża wieś położona w pow. białskim. Pierwsze wzmianki na temat Kodnia, który miał wcześniej nazywać się Todeń, pochodzą z XV w. Wtedy też powstała osada i młyny wodne. Pod koniec XV w. dobra nabył Iwan Sapieha. Ród możnych Sapiechów władał Kodniem przez trzy wieki. Lokacja miała miejsce w 1511 r., a utrata praw miejskich nastąpiła w ramach carskich represji popowstaniowych w 1869 r. Na południowy wschód od centrum, za rzeczką Kałamanką, znajdują się pozostałości zamku Sapiechów. Zamek wzniesiony na początku

Sanktuarium Matki Bożej Koderiskiej w Kodniu, fot. R. Lesiuk

XVI w. był obwiedziony fosą oraz chroniony przez Bug i jego dopływ Kałamankę. Po zamku pozostały zaledwie resztki parteru, natomiast w doskonałym stanie zachowała się dawna kaplica zamkowa (obecnie katolicki kościół filialny), wzniesiona ok. 1540 r. Dawna kaplica jest bardzo cennym zabytkiem, gdyż jest to jedyna w Polsce murowana cerkiew gotycka z wczesnorennesansowym portalem i elementami sakralnej architektury ormiańskiej. W bardzo skromnym wystroju świątyni znajduje się tablica nagrobna Iwana Sapiehy oraz XVII-wieczna ikona Chrystusa Pantokratora. Nieopodal, na piwnicach zamkowego arsenału wzniesiono XIX-wieczną kaplicę odpustową. Całość zespołu otacza park z cennym drzewostanem, a jego wyjątkowo oryginalnym elementem i ozdobą są drewniane rzeźby Tadeusza Niewiadomskiego, które tworzą Drogę Krzyżową.

Bezpośrednio przy rynku wznosi się najbardziej znany kodeński obiekt,

piękny kościół pw. św. Anny, wzniesiony w latach 1629-36 w stylu barokowym, według wzoru bazyliki św. Piotra w Rzymie. Od 1923 r. kościół posiada tytuł bazyliki mniejszej. Pierwotne wyposażenie kościoła uległo zniszczeniu, pozostało natomiast bogactwo renesansowej sztuki, a uwagę przykuwa owalna kopuła świątyni. Najcenniejszą ozdobą i magnesem przyciągającym pielgrzymów jest słynny obraz Królowej Podlasia, Matki Boskiej Kodeńskiej, czyli Madonny de Guadelupe, którą wykradł z Watykanu Mikołaj Sapieha. Parafię katolicką w Kodniu prowadzą ojcowie misjonarze, obłaci, oni także opiekują się obrazem. Z innych obiektów w Kodniu trzeba zobaczyć pałac Placencja, dawną oficynę pałacową, drewniany dworek z początku XX w., liczne drewniane domy i budynki gospodarcze z końca XIX i początku XX w., cmentarz z grobami powstańców 1863 r.

OKCZYN – mała wieś nad zakolem Bugu. W zabudowie przeważają obiekty drewniane i o ścianach plecionych z wikliny lub pokryte strzechą. Uzupełnieniem architektury są też gęsto plecione płoty, spotykane również w innych nadbużańskich wioskach regionu.

KOSTOMŁOTY – duża wieś wzmiankowana po raz pierwszy w 1412 r. Miejscowość znana z czynnej, jedynej w Polsce parafii neounickiej. Drewniana cerkiew, wzniesiona ok. 1631 r. jako unicka, po likwidacji unii przemianowana na prawosławną, a w 1927 r. erygowana jako katolicka obrządku bizantyjsko-słowiańskiego, czyli neounickiego. Najcenniejszym elementem wyposażenia jest ikonostas z ikoną patrona - św. Nikity. Ikona patrona, podobnie jak jeszcze trzy inne, namalowana została w roku wzniesienia cerkwi. Uwagę przykuwa też drewniana plebania z poł. XIX w. W Kostomłotach zachowało się także kilka drewnianych domów z przełomu XIX i XX w.

Cerkiew neounicka w Kostomłotach, fot. R. Lesiuk

ŻUKI, MURAWIEC, MICHALKÓW – kolejne położone wzdłuż Bugu małe wioski przed Terespołem. Najbardziej znaną jest Michalków jako doskonale miejsce rekreacyjne mieszkańców Terespoła oraz jako przystanek spływów kajakowych. Na wysokości końca nasypu od

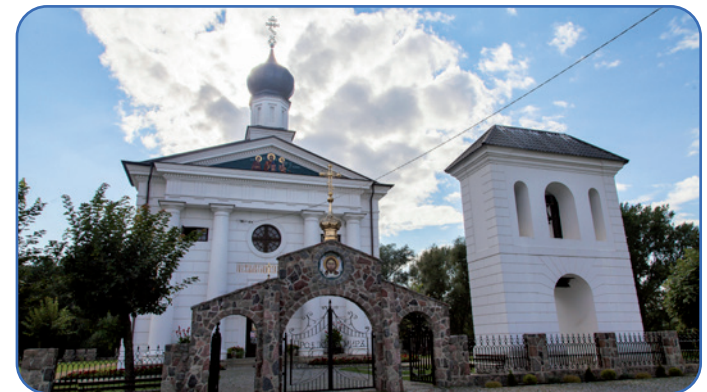
drogi do miejscowości znajduje się praktycznie ostatni punkt etapowy spływów przed Terespołem. Ponadto z Żuków i Michalkowa warto wybrać się do oddalonego o około 5 km Lebidziewa.

LEBIDZIEW – miejscowość znana z istniejącego tu cmentarza tatarskiego. W Lebidziewie Tatarzy polscy osiedleni zostali w 1679 r. Potomkowie osadzonych tu przez Jana III Sobieskiego Tatarów w czasie działań wojennych 1915 r. wyjechali w rejon Nowogródka. Nieliczni pozostali ulegli szybko asymilacji. Prawdopodobnie w 1915 r. spalony został przez Kozaków meczet istniejący tu od początku XVIII w. Na cmentarzu (mizarze) znajduje się kilkadziesiąt nagrobków, z których najstarszy pochodzi z 1704 r. i jak się sądzi, kryje prochy pułkownika Samuela Murzy Koryckiego, pierwszego tatarskiego osadnika w Lebidziewie. Mizar w Lebidziewie (a właściwie w nieopodal położonej wsi Zastawek) jest jednym z dwóch zachowanych na Podlasiu.

TERESPOL – nadbużańskie miasto, położone w pow. białskim. Znajduje się tutaj międzynarodowe drogowe i kolejowe przejście graniczne pomiędzy Polską i Białorusią z połączeniami do Moskwy:

- drogowe: Terespol – Brześć;
- drogowe (towarowe): Kukuryki – Kozłowice z nowoczesnym terminalem w Koroszczynie;
- kolejowe: Terespol – Brześć.

Terespol jest miastem, które do dzisiaj żyje w cieniu wielkiego sąsiada Brześcia. Pierwsza wzmianka o miejscu, w którym znajduje się Terespol, pojawia się w 1512 r. i był to wówczas teren wsi Błotków. Swą nazwę Terespol zawdzięcza Teresie, żonie właściciela dóbr Józefa Bogusława Słuszki, który uzyskał w 1597 r. przywilej lokacyjny oraz ufundował kościół oraz klasztor dominikanów. Rozkwit Terespoła nastąpił pod władzą Flemingów, którzy nabyli go od Pocięjów. Po Flemingach miasto przeszło na własność Czartoryskich, poczynając od sławnej Izabeli z Flemingów. Po upadku powstania listopadowego miasto przeszło na własność rządu carskiego, który rozpoczął budowę potężnej twierdzy brzeskiej, co

Cerkiew św. Apostoła Jana Teologa, fot. J. Gumowski

spowodowało odsunięcie miasta od Bugu. Pozostałościami Twierdzy są zachowane w różnym stanie forty w Łobaczewie, Koroszczynie, Kobylanach i Lebiedziewie. Najstarszym zabytkiem w Terespolu jest murowana cerkiew prawosławna (pierwotnie unicka), z końca XVIII w. Oryginalnym zabytkiem jest żeliwny obelisk z płaskorzeźbami z 1825 r., który upamiętnia budowę nowoczesnego traktu Brześć – Warszawa. Nazywany jest on pomnikiem pracy.

Dla kajakarzy zwiedzanie Terespolu jest utrudnione z powodu rozbudowanej infrastruktury wielkiego przejścia granicznego, dlatego wycieczkę do miasta najlepiej organizować z postoju w pobliskim Michalkowie.

KUZAWKA (gm. Terespol) – niewielka wieś nad zakolem Bugu. Na południowym skraju wsi niewielki cmentarz żołnierzy polskich z 66. Kaszubskiego Pułku Piechoty, poległych w walkach z bolszewikami na linii Bugu w dniach 2-7 VIII 1920 r.

Kamienna Baba w Neplach, fot. M. Zbarachewicz

NEPLE – wieś założona przed 1430 r., położona po obu brzegach Krzyny w jej ujściowym odcinku, obecnie znana jako wieś letniskowa o pięknym położeniu. Była m.in. własnością Niemcewiczów (Julian Ursyn był tu kilkakrotnie) oraz słynnego budowniczego mostów, inżyniera Stanisława Kierbedzia. Z dawnego zespołu pałacowego w Neplach, zniszczonego pożarami i wojnami, przetrwały: neogotycki lamus zwany Skarbem, pawilon Biwak, w którym rezydował odwiedzający kilkakrotnie to miejsce car Aleksander I, budynek dawnej kuchni dworskiej, pawilon – dawna biblioteka, Biały Dworek, neogotycka kaplica Niemcewiczów

z 1828 r. Po świetności dawnego majątku pozostał również 18-hektarowy park, w którym rośnie ponad 1000 drzew gatunków rodzimych (w wieku do 120 lat) oraz kilkanaście egzemplarzy sosny wejmutki. Na terenie parku znajduje się pomnikowy głaz narzutowy. Na północnym wschodzie od majątku, na szczycie pagórka, znajduje się słynna „kamienna baba” – wyciosany w kamieniu krzyż z prymitywnym rysunkiem twarzy.

Najkorzystniejszym dla kajakarzy wariantem zwiedzania Nepli jest wpłynięcie do Krzyny i dotarcie do mostu drogi Terespol – Janów. Neple są pierwszą miejscowością na terenie Parku Krajobrazowego Podlaski Przełom Bugu, który podziwiać możemy na lewym brzegu rzeki od ujścia Krzyny, aż do Mężenina. Park o wybitnych walorach krajobrazowych, uformowanych w okresie lodowcowym, naturalnym biegu dzikiej rzeki Bug z licznymi starorzeczami, dużymi

kompleksami leśnymi, cenną florą i miejscem bytowania wielu (często bardzo rzadkich) gatunków zwierząt, dostarcza wspaniałych wrażeń każdemu turyście.

Rzeka Krzna – lewy dopływ Bugu, płynie na Nizinie Południowopodlaskiej i Polesiu Podlaskim. Długość 119,9 km, powierzchnia dorzecza 3353,2 km². Początek Krzyny stanowią dwie strugi wypływające w podmokłych lasach na Równinie Łukowskiej (Krzyna Północna na wys. 165 m n.p.m. i Krzyna Południowa na wys. 169 m n.p.m.). W Międzyrzeczu Podlaskim strugi łączą się i dalej już jako Krzna płyną przez Zakłęśłość Łomaską i Równinę Kodeńską. Ujście na wysokości 130 m n.p.m. poniżej wsi Neple. Kanał Wieprz – Krzna o długości 140 km łączy Borowicę nad Wieprzem z Międzyrzeczem Podlaskim. Główne miejscowości nad Krzną: Łuków, Międzyrzec Podlaski, Biała Podlaska. Szlak kajakowy Krzną: Biała Podlaska – Neple o długości 44 km. Przy wyższych stanach wody możliwość spływania z Międzyrzeczem Podlaskiego.

KRZYCZEW – malowniczo położona wieś na skarpie Bugu, założona w 1. poł. XV w. Tutaj odkryto ślady osadnictwa z X-XII w. We wsi znajduje się niewielka drewniana cerkiew unicka z 1683 r. (obecnie kościół katolicki), położona bezpośrednio nad Bugiem, a także murowany dwór z początku XIX w. z oficyną usytuowaną obok. Na uwagę zasługują także drewniana zabudowa z pocz. XX w., w tym wiatrak-koźlak z 1921 r. oraz położony 60 m poniżej cerkiewki wodowskaz łątowy w Krzyczewie.

ŁĘGI – niewielka wieś na wysokiej skarpie w otoczeniu malowniczych łąk ze starorzeczami i charakterystycznych lasów łęgowych w zakolu Bugu. Wieś zachowała jednolitą, drewnianą zabudowę, a połowa budynków wzniesiona została na początku XX w.

PRATULIN – wieś znana od 1478 r. jako Hornowo, obecną nazwę posiada od 1732 r. W roku 1754 Pratulini otrzymał prawa miejskie. Miejscowość jest znana przede wszystkim jako symbol oporu i prześladowania unitów, nawracanych przemusem na prawosławie. W 1874 r.

Sanktuarium Błogostawionych Męczenników Podlaskich w Pratulini, fot. K. Tarasiuk

carskie wojsko dokonało tu krwawego pogromu na opornych unitach, podczas którego zginęło 13 osób, a 180 zostało rannych. Tragedię upamiętnia pomnik z polnych kamieni i tablica pamiątkowa znajdujące się na zbiorowej mogile ofiar. W miejscu tym wzniesiono także pomnik męczenników z tablicą zawierającą nazwiska pomordowanych. W 1990 r. prochy męczenników przeniesiono do kościoła pw. św. Piotra i Pawła. Klasycystyczny kościół z usytuowaną obok dzwonnica wzniesiono w 1838 r. W wyposażeniu na uwagę zasługuje ikona Matki Boskiej, namalowana w XVII wieku. Sanktuarium Męczenników otacza imponująca architektura stacji drogi krzyżowej. Na miejscowym cmentarzu znajduje się neogotycka kaplica grobowa Wierusz-Kowalskich, kopiec żołnierzy polskich z 1920 r. oraz kapliczka z rzeźbą św. Jana Nepomucena.

ZACZOPKI – wieś i folwark założone w XVIII w. Liczne przykłady budownictwa drewnianego i stara, murowana szkoła z pocz. XX w. Za wsią cmentarz wojenny żołnierzy niemieckich z I wojny światowej.

DERŁO – wieś i folwark założone na początku XVI w. Pozostałość dawnego parku z XIX w.

Drewniana chata we wsi Derło, fot. R. Domański

WOROBLIN – wieś znana od XV w. Liczne przykłady budownictwa drewnianego, w tym z końca XIX w. Murowany dwór z 1858 r. w otoczeniu dużego parku krajobrazowego.

WYGODA – dawny folwark i osada biskupia. Warto wiedzieć, że to nie oddalony o 2 km Janów Podlaski, lecz położona bliżej Bugu Wygoda jest miejscem, gdzie znajduje się słynna na cały świat Stadnina Koni Janów Podlaski. Tutaj prowadzi się, z ogromnymi sukcesami, hodowlę koni czystej krwi arabskiej. Historia stadniny sięga roku 1817. Straty, które powstawały w wyniku I, a następnie II wojny światowej, były konsekwentnie, z uporem odbudowywane, czego efektem jest wyjątkowa i jak najbardziej zasłużona pozycja stadniny na świecie. Wrażeń estetycznych w czasie wizyty w stadninie dostarczają także jej

zabytkowe budynki. Najstarsze stajnie – Zegarową i Czołową z 1845 r. – projektował Henryk Marconi. Natomiast murowane, Woroncowska i Wyścigowa, oraz dwie murowano-drewniane pochodzą z końca XIX w. Kolejne cztery, drewniane, wzniesiono na początku XX w. Do stadniny prowadzi brama wjazdowa z 1840 r. Całość zabudowań otacza rozległy park krajobrazowy z XVIII-XIX w.

Konie ze Stadniny Janów Podlaski w Wygodzie, fot. A. Biliński

JANÓW PODLASKI – duża wieś w pow. bialskim. Osada, w przeszłości miasto (lokacja 1465 r.) z historią wzmiankowaną od 1423 r. Po dawnej świetności Janowa pozostały: zespół pokatedralny; kościół pw. św. Trójcy z 1714-35, dzwonnica z 1745 r., budynek dawnego seminarium duchownego, plebanii wraz z ogrodzeniem, kościół pw. św. Jana Chrzciciela zbudowany w latach 1790-1801, a obok późniejsze: dzwonnica-brama, plebania wraz z ogrodzeniem. Pozostałość znajdującego się w otoczeniu parku zespołu pałacowego biskupów to dwie oficyny z lat 1770-80. Grota Naruszewicza zbudowana została z polnych kamieni w 1796 r., łatwo odnaleźć także pozostałości obwarowań ziemnych z fosą i podjazdem.

BUBEL ŁUKOWISKA – wieś założona na przełomie XIII i XIV w., położona na wysokiej skarpie nadbużańskiej. Przy drodze do sąsiedniej wsi Buczyce Stare znajduje się wiatrak-koźlak.

BUBEL STARY – wieś z przełomu XIII-XIV w. z potwierdzonym osadnictwem okresu brązu, wczesnej epoki żelaza i okresu rzymskiego. Drewniana cerkiew unicka z 1740 r. zamieniona na prawosławną w latach 1875-1944 – obecnie katolicki kościół filialny z wolno stojącą dzwonnica z XVIII w. Wieś o typowej zabudowie ulicówki z wieloma drewnianymi budynkami mieszkalnymi i gospodarczymi. Bubel Stary jest ostatnią lewobrzeżną miejscowością nad granicznym Bugiem.

NIEMIRÓW – pierwsza prawobrzeżna miejscowość leżąca na terytorium Polski w gm. Mielnik, pow. siemiatycki, woj. podlaskie. Pierwsze wzmianki o miejscowości, występującej wówczas pod nazwą Niwice,

pochodzą z 1495 r. W 1691 r. Niemirów uzyskał prawa miejskie, które utracił dopiero w 1944 r. Zachował się miejski układ urbanistyczny z rynkiem (obecnie park). Klasycystyczny kościół ufundowali w 1780 r. Czaratoryscy wraz ze stiukowymi dekoracjami. Do kościoła prowadzi dzwonnica-brama z 1823 r. Pół kilometra od Bugu znajduje się Góra Zamkowa – średniowieczne grodzisko. W miejscowości można odnaleźć także pozostałości cmentarza żydowskiego z macewami, a także, z racji tego, że w Niemirowie od lat budowano promy, używane w wielu miejscach do przeprawy przez Bug, jedną z takich zabytkowych konstrukcji, czynną do dzisiaj.

GNOJNO – wieś malowniczo położona u podnóża 30-metrowej nadbużańskiej skarpy była wzmiankowana w XVI w. jako miejsce przeprawy przez Bug oraz miejsce składowania towarów spławianych do Gdańska. Droga do rzeki nosi nazwę napoleońskiej – według tradycji przeprowadzał się tu w 1812 r. Napoleon Bonaparte. W 1863 r. w pobliżu przeprawy odbyła się bitwa powstańców z Rosjanami. We wsi znajduje się dawna cerkiew prawosławna w stylu rusko-bizantyjskim z 1875 r., zamieniona na kościół po I wojnie światowej. Drewniana kaplica cmentarna z pocz. XVIII w. to przebudowana w 1875 r. cerkiew unicka. We wsi zachowało się kilka drewnianych budynków mieszkalnych i gospodarczych z przełomu XIX i XX w.

Prawobrzeżny Niemirów w woj. podlaskim i lewobrzeżne Gnojno w woj. lubelskim to miejscowości najbliższe położone przy granicy rzecznej na Bugu z Białorusią. Dla turystyki kajakowej na Bugu mają podstawowe znaczenie jako miejsca kończenia spływów szlakiem Bugu granicznego i rozpoczynania wędrówki na Bugu położonym w całości na terytorium Polski. Historycznie i współcześnie Niemirów i Gnojno utrzymują ożywione kontakty na wielu płaszczyznach, a symbolem ich współpracy jest przeprawa promowa łącząca od wieków obydwie miejscowości.

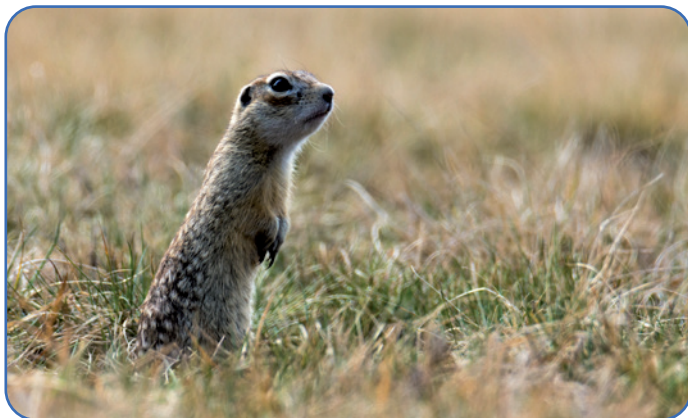
Widok na dolinę Bugu ze skarpy w okolicy wsi Gnojno, fot. A. Łazeba

Walory przyrodnicze

Rzeka i dolina Bugu należą do najmniej przekształconych działalności człowieka w Europie. Wynika to zarówno z ich niedostępności na całym odcinku granicznym, jak też położeniu na obszarach dotychczas słabo zurbanizowanych. Niezwykłe walory przyrodnicze i krajobrazowe Bugu skłoniły naukowców do postulowania i wdrażania wszelkich możliwych form ochrony przyrody i krajobrazu. Na tym etapie ugruntował się program całościowej ochrony, który przybiera postać **Transeuropejskiego Pasma Ochrony Środowiska Przyrodniczego** wzdłuż górnego i środkowego Bugu na terytorium Ukrainy i Polski oraz **Transgranicznego Rezerwatu Biosfery Polesie Zachodnie** na terenie Polski (z Poleskim Parkiem Narodowym), Białorusi (Polesie Brzeskie) i Ukrainy (z Szackim Parkiem Narodowym). Celem tych przedsięwzięć jest wpisanie całej doliny rzeki Bug z jej niepowtarzalnym bogactwem i pięknem na listę Światowego Dziedzictwa Ludzkości i objęcie w całości ochroną prawną. Należy dodać, że bogactwo przyrodnicze doliny Bugu jest uwzględnione przy tworzeniu Europejskiej Sieci Ekologicznej NATURA 2000. Nad Bugiem zaplanowano utworzenie trzech ostoi habitatowych o łącznej powierzchni 60 tys. ha. Prawie cała dolina Bugu została też zaplanowana jako ostoja ptactwa.

Te ambitne, międzynarodowe plany ochrony ekologicznej korytarza rzeki Bug poprzedzane są zmuśnym, długotrwałym procesem ochrony prawnej poszczególnych jego partii przez wewnętrzne ustawodawstwo Polski, Ukrainy i Białorusi. Najbardziej zaawansowane i najwcześniejsze projekty realizowane są w Polsce. Wzdłuż Bugu powstały: Dołhobyczowski Obszar Chronionego Krajobrazu, Nadbużański Obszar Chronionego Krajobrazu, Strzelecki Park Krajobrazowy, Sobiborski Park Krajobrazowy, Nadbużański Obszar Chronionego Krajobrazu (od ujścia Hanny do ujścia Krzny), planowany jako część Parku Krajobrazowego Dolina Środkowego Bugu, Park Krajobrazowy Podlaski Przełom Bugu, Obszar Chronionego Krajobrazu Doliny Bugu i Nurca, Nadbużański Obszar Chronionego Krajobrazu (mazowiecki odcinek Bugu), Nadbużański Park Krajobrazowy.

Wielkich postępów w dziedzinie ochrony środowiska dokonuje Ukraina, która zresztą najbardziej przekształciła pierwotną dolinę Bugu na swoim terytorium (szczególnie na odcinku między Kamionką Buską a Czerwonogradem). Dla ochrony Polesia Szackiego utworzono Szacki Park Narodowy w Obwodzie Wołyńskim. W Obwodzie Lwowskim planowane są cztery parki krajobrazowe: Woroniacki (początek Bugu), Buski, Fiodorowka, Nadbużański, a Transeuropejskie Pasma Ochrony Środowiska Przyrodniczego w randze obszaru chronionego krajobrazu obejmie całą ukraińską dolinę Bugu.

Suseł perełkowany, fot. W. Jabłoński

Dotychczas najmniejsze zainteresowanie ochroną doliny Bugu wykazywała Białoruś, ale i tutaj następuje znaczący postęp. Utworzenie parku, obejmującego częściowo dolinę Bugu i południowo-zachodni skrawek Polesia Brzeskiego stanowi białoruską część Międzynarodowego Rezerwatu Biosfery Polesie Nadbużańskie.

Wymienione wyżej obszary, poddane lub planowane do objęcia ochroną, nie uwzględniają bardzo licznych rezerwatów i pomników przyrody w dolinie Bugu. Jest to jednak dostatecznie czytelna wskazówka dla zainteresowanych, z jakim bogactwem i osobliwościami krajobrazu, a także flory i fauny spotkają się turyści na kajakowym szlaku rzeką Bug.

Dla zaostrenia apetytu prawdziwych krajoznawców i koneserów walorów przyrodniczych warto wskazać na niektóre chociażby perełki wzdłuż Bugu.

Płaty roślinności stepowej w okolicach Gołębi i Kryłowa oraz rzadki suseł perełkowany.

Orlik krzykliwy, fot. R Siek

Przełomowy odcinek Bugu koła Ślipcza, Strzyżowa i Zosina (najbardziej na wschód położony punkt Polski, który „zaliczyć” mogą tak naprawdę tylko kajakarze) ze stromymi brzegami, gdzie gniazdują zimorodki i brzegówki. Od tego miejsca rozpoczyna się najdłuższe i największe królestwo bocianów. Znaczący przyrody spotkają tu niezwykle rzadkie w Polsce rośliny stepowe przyniesione wodami Bugu z dalekiego Podola.

Potężny kompleks Lasów Strzeleckich ze słynną, strzelistą jak jodły, sosną matczańską, który jest siedliskiem rzadkich ptaków drapieżnych: orlika krzykliwego, kobuza, trzmielojada, jastrzębia, a w nadwodnych zaroślach błotniaków: popielatego i stawowego.

Zbliżając się do granicy z Białorusią, docieramy do wielkiego kompleksu Lasów Sobiborskich. Wśród niedostępnych mokradeł tego terenu znajduje się jedna z największych w Europie kolonii chronionego żółwia błotnego, dla którego utworzono rozległy rezerwat. Spotkać tu możemy rzadkie gatunki ptaków: bielika, dudka, derkacza, bociana czarnego, czapłę siwą i białą. W ostatnich latach upodobał sobie te tereny i coraz bardziej daje o sobie znać pracowity bóbr, którego ekspansja na niespotykaną dotychczas skalę jest widoczna już w całej dolinie Bugu. Liczne zwalone przez bobry drzewa i pojawiające się niespodziewanie zatory na granicznym Bugu stają się poważnym problemem zarówno dla mniej doświadczonych kajakarzy, jak i dla instytucji odpowiedzialnych za stan granicy.

Za Włodawą (ze słynnym na cały kraj wodowskazem) rzeka staje się coraz bardziej bogata w nowe elementy. Częściej pojawiają się pokryte zaroślami wyspy, brzegi z czystymi, piaszczystymi plażami zachęcające do przystanków na odpoczynek oraz kwieciste łąki z tysiącami owadów i płaty lasów łęgowych. Na tym terenie być może uda nam się dostrzec wydrę lub rzadkie ptaki, jak: remiz, wodnik, kokoszka wodna, sieweczka rzeczna, derkacz, dudek.

Od ujścia Krzny wpływamy do Szwajcarii Podlaskiej, rezerwatu w Parku Krajobrazowym Podlaski Przełom Bugu – miejsce w pełni zasługujące na nazwę, gdzie różnice wysokości w terenie dochodzą do 50 m. Podlaski Przełom Bugu to teren niezwykle atrakcyjny

Czapla biała pod Kryłowem, fot. M. Lelek

krajobrazowo. W okolicy Pratulina podziwiać możemy wspaniale zachowane nadrzeczne łęgi, coraz liczniejsze starorzecza zwane bużyskami – otwarte i zamknięte, a które towarzyszą nam od Dubienki.

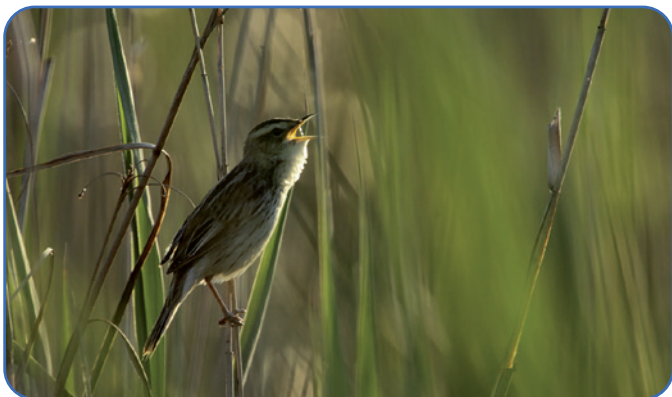
Przemierzając się wzdłuż Bugu, warto przyjrzeć się terasom zalewowym i lokalizacji siedzib ludzkich. Mieszkańcy nadbużańskich miejscowości wiedzą o kapryśkach przyrody i jej prawach, dlatego swoje siedziby sytuują powyżej terasów, czego przykłady można podziwiać z wody, chociażby pałace lub ich pozostałości w Czumowie, Dorohusku, Różance.

W dolinie Bugu lub w jej bezpośrednim sąsiedztwie nie brakuje występujących w ostępach leśnych dużych ssaków i całego bogactwa płazów i gadów, które trudno dostrzec z kajaka, ale już na postojach i biwakach lub nawet na wodzie trudno nie zauważyć przebogatej fauny, w tym fascynującego świata owadów, w którym królują ważki i motyle.

Zwornikiem przyrodniczym na międzynarodową skalę jest Polesie Zachodnie, gdzie powstał Transgraniczny Rezerwat Biosfery. Tutaj krzyżują się korytarze ekologiczne: na kierunku południowym Bugiem i równoleżnikowym wyznaczonym przez Prypec.

Rezerваты biosfery to obszary tworzone od 1971 r. w ramach programu UNESCO „Człowiek i Biosfera” (MaB). Jego celem jest badanie wzajemnych relacji pomiędzy człowiekiem a biosferą oraz wpływanie na nie w taki sposób, by miały charakter zrównoważony. Pełnią one trzy zasadnicze funkcje: zachowanie bioróżnorodności (ekosystemów, gatunków, genów), rozwój dla zrównoważonej przyszłości (humanistyczny i społeczny), badania, monitoring oraz wymiana informacji w ramach światowej sieci MaB. Siłą rzeczy rezerваты biosfery powstają na terenach o dobrze zachowanej przyrodzie i dużej wartości kulturowej. **Transgraniczny Rezerwat Biosfery Polesie Zachodnie**, utworzony został na terenie Polesia, na pograniczu polsko-białorusko-ukraińskim, obejmuje trzy rezerваты biosfery

1. Polesie Zachodnie – utworzony w Polsce w 2002 r. na powierzchni prawie 140 tys. ha, obejmuje obszar Pojezierza Łęczyńsko-Włodawskiego i terenów przyległych. W jego skład wchodzi: Poleski

Wodniczka, fot. archiwum UMWL

Park Narodowy, parki krajobrazowe: Sobiborski, Poleski i Pojezierze Łęczyńskie; liczne rezerваты przyrody, pomniki i użytki ekologiczne. Bogactwem tego terenu są liczne jeziora, różne typy torfowisk, rzadkie gatunki, w tym zagrożone w skali Europy i świata: wodniczka, derkacz, podgorzałka oraz żuraw, bielik, cietrzew, wilk, a także największa w kraju populacja żółwia błotnego. Prócz tego występuje tutaj wiele rzadkich gatunków roślin bagiennych: brzoza niska, wierzba borowkolistna i lapońska, trzy gatunki rosiczek i wiele innych. Zabytki kultury to cerkwie w Kosyniu, Hańsku, Sosnowicy, Dratowie, wiatraki, drewniana zabudowa wsi i stare cmentarze.

2. Polesie Nadbużańskie – utworzony w 2006 r. na Białorusi na obszarze ponad 48 tys. ha. Najcenniejszą jego część stanowi zakaznik krajobrazowy Polesie Nadbużańskie. Rezerwat obejmuje głównie kompleksy leśne (prawie wszystkie typy lasów występujących na Białorusi), naturalną dolinę Bugu oraz zbiorniki wodne pochodzenia naturalnego i sztucznego, np. ponad stuletni kompleks stawów w Stradeczu. Jest to teren cenny dla ptaków, występują tutaj m.in. czaple białe, bieliki, łabędzie krzykliwe. Rosną także rzadkie gatunki storczyków, których populacje są jednymi z najliczniejszych na Białorusi (np. obuwik pospolity). Zabytki architektury to drewniane cerkwie (np. w Czersku – pocz. XVIII w., Miednej, Domaczewo, Dubok), cmentarze z I wojny światowej i drewniana zabudowa wsi.

3. Szacki – utworzony w 2002 r. na Ukrainie, obejmuje powierzchnię około 75 tys. ha. W jego granicach znajduje się Szacki Park Narodowy z kompleksem największych jezior na Ukrainie, z jeziorem Świtaż o pow. ponad 2500 ha, tereny torfowiskowe, źródłowy odcinek Prypeci oraz niewielki fragment doliny Bugu. Bogactwem tego terenu są rzadkie gatunki fauny: wilk, bocian czarny, żuraw, żółw błotny, a także rzadkie zbiorowiska leśne (np. świerczyna na torfie). Poza tym znajdują się tutaj malownicze drewniane i murowane cerkwie (Świtaż, Pulmo, Szack) oraz stara drewniana zabudowa wsi.

Żurawie, fot. Sławomir Wróbel

Charakterystyka parków krajobrazowych i obszarów chronionego krajobrazu

• Nadbużański Obszar Chronionego Krajobrazu

Utworzony na terenie nadbużańskich gmin powiatu hrubieszowskiego w 1997 r. obejmuje obszar 11 970 ha. Obszar ma zapewnić względną równowagę ekologiczną, chroniąc głównie ekosystemy nieleśne w postaci muraw kserotermicznych, roślinność wodną i szuwarową w dolinie Bugu od Kryłowa do Horodła. W granicach chronionego obszaru znajdują się cenne ostoje flory i fauny wodno-błotnej i stepowej. Chronione jako użytek ekologiczny śródpolne jezioro Kacapka jest cenną ostoją ptaków. Najwartościowsze pod względem florystycznym i faunistycznym są tereny w okolicach Czumowa i Gródka posiadające także duże znaczenie historyczne i krajobrazowe. Istotne, cenne elementy tego obszaru to zabytki architektury i pozostałości parków podworskich.

Park położony jest na terenie gmin powiatu hrubieszowskiego: Mircze, Hrubieszów, Horodło.

• Strzelecki Park Krajobrazowy

Powstały w 1983 r. i powiększony w 1993 r. zajmuje powierzchnię 12 117 ha. Głównym przedmiotem ochrony jest kompleks Lasów Strzeleckich porastających płaski teren nadbużański. Pod względem fizjograficznym jego północna część znajduje się na Polesiu Wołyńskim (mezoregion Obniżenie Dubienki), a południowa na Wyżynie Zachodniowołyńskiej (Grzęda Horodelska). W obszarze Parku przeważają tereny płaskie, urozmaicone niewielkimi pagórkami. Od wschodu granicą parku jest naturalnie meandrująca, z licznymi zakolami i starorzeczami zwanymi bużyskami, rzeka Bug. W północnej części Parku wpada do Bugu Wełnianka, w południowej zaś Ubrodowica. 64% powierzchni parku stanowią lasy, tworząc zwarty kompleks urozmaicony w południowej części pięknymi łąkami. Wśród 12 typów siedlisk leśnych dominuje las świeży – około 70%

Zimorodek, fot. N. Bartricka

całej powierzchni, a w składzie gatunkowym przeważa sosna i dąb z domieszką brzozy, olszy, osiki, jesionu, jawora, lipy i modrzewia. W parku występuje lokalny ekotyp tzw. sosny matczańskiej. Wśród występującej roślinności 35 gatunków objętych jest ochroną. W runie leśnym rosną: obuwik pospolity, buławnik wielkokwiatowy i czerwony, lilia złotogłów, podkolan biały, wawrzynek wilczelyko, listera jajowata, liczne gatunki storczyków, a na łąkach: pełnik europejski, brzoza niska, zerwa kulista. Wśród bogatej fauny na tym obszarze w leśnych ostępach gnieźdzą się ptasie drapieżniki: orlik krzykliwy, myszołów zwyczajny, jastrząb gołębiarz, krogulec, a wśród nadbużańskich łąk: błotniak łąkowy i błotniak popielaty. W leśnych ostępach licznie występuje bocian czarny. W skarpach nad Bugiem gnieździ się zimorodek i brzegówka. Wśród owadów występują ciekawe gatunki motyli, w tym niezwykle rzadkie, chronione gatunki modraszków. W Parku znajdują się stanowiska żółwia błotnego, bobra i wydry. Na jego terenie ustanowiono dwa rezerваты przyrody: Siedliszcze i Liski. Cennym elementem architektury w kompleksie Lasów Strzeleckich jest pałac myśliwski Zamoyskich w Maziarni Strzeleckiej.

Park położony jest na obszarze gmin powiatu chełmskiego (Dubienka, Białopole) i powiatu hrubieszowskiego (Horodło, Hrubieszów).

• Chełmski Park Krajobrazowy

Park o powierzchni 14 325 ha utworzony został w 1983 r. W jego granicach znajdują się duże kompleksy leśne oraz podmokłe łąki i torfowiska węglanowe pomiędzy Chełmem a Sawinem. Leżący w zlewni Bugu Park odwadniany jest przez Kanał Świerżowski oraz Uherkę z jej dopływami: Gdołą i Lepietuchę. 44% powierzchni Parku zajmują lasy z dominującym typem siedliskowym lasów świeżych i mieszanych z udziałem dębu, sosny, jesionu, jaworu, klonu i lipy. Unikalne torfowiska, niskie na podłożu węglanowym, które porastają rzadkie zbiorowiska roślinne, wytworzyły się w obniżeniach pomiędzy wzgórzami z kredy piszącej. Na torfowiskach najczęściej spotykane są zespoły szuwarowe kłoci wiechowatej, a na jej obrzeżach

Obuwik pospolity, fot. L. Sapko

występują zbiorowiska z rzadkimi gatunkami turzyc. Na niewielkich wzniesieniach terenu występuje roślinność kserotermiczna, w tym: oman wielkolistny, zawilec wielkokwiatowy, ostrożeń pannoński; zaś na zboczach kredowych ostańców zbiorowiska roślinności stepowej: miłek wiosenny, wisienka stepowa, dziewięciślił popłocholistny, goryczka krzyżowa, storczyk kukawka. Na obszarze Parku odnotowano występowanie 53 gatunków roślin objętych ochroną ścisłą i kilkanaście pod ochroną częściową. Wśród roślin chronionych występują m.in.: obuwik pospolity, tojad dziobaty, pluskwica europejska, naparstnica zwyczajna, orlik pospolity, parzydło leśne, a także: kosaciec syberyjski, kruszczyk błotny, gnidosz królewski, storczyk krwisty, listera jajowata, pełnik europejski, zerwa kulista, goździk pyszny. Na torfowiskach Parku stwierdzono występowanie ponad 150 gatunków ptaków, z tego około 90 lęgowych. Na szczególną uwagę zasługuje gniazdująca tu licznie, będąca na światowej liście gatunków zagrożonych, wodniczka oraz równie rzadkie: błotniak łąkowy, zielonka, żuraw, dubelt, rycyk, kulik wielki, brodziec krwawodzioby, sowa błotna, podróżniczek, dziwonia. Chełmskie Torfowiska Węglanowe uznane zostały za ostoję ptaków o randze europejskiej przez Bird Life International. Park to miejsce występowania około 800 gatunków motyli, znajduje się tu także duża, licząca około setki osobników, populacja żółwia błotnego. Na obszarze Parku utworzono 3 rezerwaty przyrody (Bachus, Bagno Serebrskie, Brzeźno) oraz ustanowiono 53 pomniki przyrody. Cennym elementem na terenie Parku są zabytki kultury, wśród których wyróżniają się: pałac w Srebrzyszczu z XVIII w., drewniany kościół w Czulczycach (Przysiółek) oraz grodziska koło Stańkowa i Sajczyc.

Park położony jest w północno-wschodniej części powiatu chełmskiego w gminach: Dorohusk, Ruda-Huta, Chełm, Sawin.

• Sobiborski Park Krajobrazowy

Utworzony w 1983 r. na obszarze 10 000 ha Park położony jest we wschodniej części Polesia Zachodniego, chroni wyjątkowy w Polsce obszar związany z Polesiem wraz z jego charakterystycznymi krajobrazami i ekosystemami. Na wschód za Bugiem, w odległości kilku kilometrów rozciąga się obszar Szackiego Parku Narodowego na Ukrainie i m.in. wraz z nim oraz położonym na zachód Poleskim Parkiem Narodowym wchodzi w skład Transgranicznego Rezerwatu Biosfery Polesie Zachodnie. Park obejmuje najcenniejsze partie Lasów Sobiborskich, które stanowią 85% jego powierzchni w postaci prawie wszystkich typów borów niżowych. Dominują drzewostany sosnowe z domieszkami. Bardzo ważnym elementem Parku są wody, które, pomimo tego, że obejmują zaledwie 2% powierzchni, stanowią o niezwykłej wartości przyrodniczej tego obszaru. Charakterystyczną cechą jezior Parku jest niedostępność brzegów, spowodowana położeniem wśród bagien i podmokłych lasów. Charakterystyczną formacją roślinną Parku są torfowiska, występujące tutaj we wszystkich ich typach. Na terenie Parku znajdują się relikty roślinności okresu południowego: wierzba lapońska, wierzba borówkolistna, rosciczka pośrednia, brzoza niska. Inne rzadkie gatunki roślin to: kosaciec

Żółw błotny, fot. A. Haranicz

syberyjski, pełnik europejski, widłaki (cztery gatunki), storczyki, lepnicza litewska. Wyróżnikiem Parku jest największa w Europie populacja żółwia błotnego. Inną osobliwością jest występowanie w dopływie Włodawki, Tarasience, jedyne w Europie stanowiska rzecznej ryby pod nazwą strzelba przepokopowa – reliktu glacialnego. W Parku powszechnie występuje zwierzęna płowa, dziki, bobry, a także łosie, wilki, żmije zygzakowate. Bogaty świat awifauny Parku to m.in.: bielik, cietrzew, gadożer, orlik krzykliwy, bocian czarny, żuraw, gągoł, czaple siwa i biała. W Parku utworzonych zostało 6 rezerwatów przyrody: Żółwiowe Błota, Trzy Jeziora, Brudzieniec, Jezioro Orchowe, Magazyn, Małoziemce. Przez teren Parku przebiega zbudowana w 1887 r. linia kolejowa Chełm – Włodawa – Brześć, przy której hitlerowcy zbudowali dla ludności żydowskiej z całej Europy obóz zagłady Sobibór. Teren dawnego obozu jest obiektem muzealnym.

Park znajduje się w granicach powiatu włodawskiego w gminach: Wola Uhruska, Włodawa, Hańsk.

• Szacki Park Narodowy (Ukraina)

Park utworzono w 1983 r. w celu ochrony jednego z najcenniejszych przyrodniczo i krajobrazowo terenów Polesia Wołyńskiego. Powierzchnia Parku wynosi 49 000 ha, z czego 10% objęto ochroną ścisłą. Szacki Park Narodowy leży na europejskim dziale wodnym, rozdzielając dorzecze Wisły i zlewisko Bałtyku od dorzecza Prypeci i zlewiska Morza Czarnego. Tereny objęte ochroną są równiną, która urozmaicona jest przez niewysokie garby wierzchowin. Najniższe miejsca wypełniają niecki torfowiskowe, kompleksy stawów, a głównie jeziora, których powierzchnia stanowi 14% Parku. Do największych i najbardziej znanych jezior należą: Świtaż (2 750 ha), Pulemieckie (1 569 ha), Łukie (673 ha), Lucymier (443 ha). Połowę obszaru Parku zajmują lasy, wśród których przeważają różnego typu bory sosnowe. Bogactwo flory występującej w Parku odzwierciedla bytowanie blisko 800 gatunków roślin naczyniowych, w tym cennych przedstawicieli reliktywów południowych i tundrowych: brzoza niska, rosciczki, okrzężnica

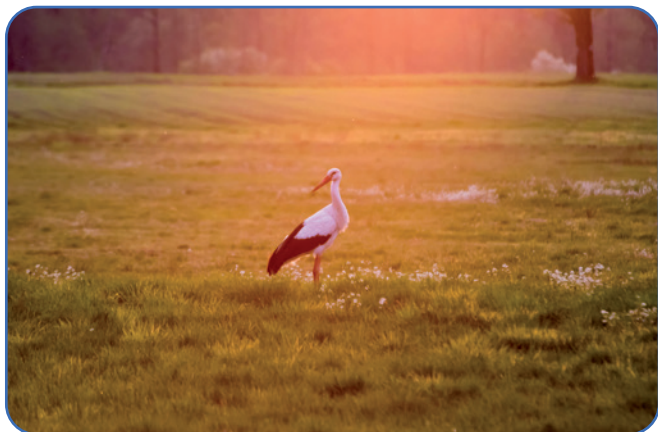

Rosiczka Okrągłolistna, fot. archiwum UMWL

bagienna, żurawina drobnolistna, tłustosz zwyczajny, kłóc wiechowata. W parku żyją przedstawiciele wielu gatunków świata zwierząt, spośród których na szczególną uwagę zasługuje awifauna w liczbie 240 gatunków, w tym blisko 200 to gatunki lęgowe. Administracyjnie Park znajduje się w rejonie Szackim w Obwodzie Wołyńskim.

• Nadbużański Obszar Chronionego Krajobrazu

Utworzony w 1990 r. na powierzchni 11 340 ha obejmuje cenne przyrodniczo, krajobrazowo i historycznie tereny lewobrzeżnej doliny środkowego Bugu. Park chroni i podkreśla naturalny, zmienny charakter rzeki Bug, która jeszcze na tym terenie w dużej części płynęła innym korytem, czego przykładem jest zespół cerkiewno-klasztorny w Jabłecznej, który pierwotnie położony był na prawym brzegu rzeki. Kręty bieg Bugu z licznymi zakolami i starorzeczami (bużyskami), wyspami i naturalną, bogatą roślinnością stanowią o wartości tego terenu. Uroku temu obszarowi dodają także nadbużańskie wioski z wielowiekową historią i tradycyjną drewnianą zabudową. Duże

Bocian biały, fot. M. Tokarzewski

powierzchnie obszaru zajmują pastwiska i murawy, z charakterystyczną dla doliny Bugu roślinnością. Na podkreślenie i uwagę zasługuje siedliskowe występowanie trzech gatunków ptaków związanych z korytem tej dużej, nieregulowanej rzeki, a mianowicie: brodziec piskliwy, zimorodek i jaskółka brzegówka. Nieodłącznym elementem krajobrazu tego obszaru jest występujący tu bardzo licznie bocian biały, coraz powszechniejsze są też czaple siwa i biała.

Park rozciąga się wzdłuż Bugu od gminy Hanna w powiecie włodawskim i w powiecie bialskim, aż do granicy Parku Krajobrazowego Podlaski Przełom Bugu w gminach: Sławatycze, Kodeń, Terespol.

• Park Krajobrazowy Podlaski Przełom Bugu

Utworzony w 1994 r. na obszarze 30 904 ha celem zachowania w nienaruszonym stanie najcenniejszych pod względem przyrodniczym, krajobrazowym i kulturowym fragmentów lewobrzeżnej doliny Bugu od ujścia Krzyny do doliny rzeki Toczna. Podstawowym walorem Parku jest nieregulowana, płynąca meandrującym korytem w szerokiej dolinie rzeka Bug. Malownicze terasy zalewowe i starorzecza w większości zarośnięte są roślinnością wodną i szuwarową. Wyżej położone są malownicze pagórki, wydmy i pola piasków. Duże powierzchnie zajmują wysoczyzny morenowe z charakterystycznymi wzniesieniami moreny czołowej, malowniczo urozmaiconej w wyniku kilkakrotnych nawrotów i regresji lądolodu w okresie zlodowaceń: środkowopolskiego i bałtyckiego. Na terenie Parku stwierdzono występowanie ponad 750 gatunków roślin, w tym 22 objętych ochroną. Występują tu stanowiska parzydła leśnego, orlika pospolitego, lilii złotogłów, widłaków i wiele innych, rzadkich gatunków roślin. W dużych kompleksach leśnych mają dobre warunki bytowania sarny, łosie, jelenie, borsuki, lisy; na Bugu zaś można spotkać bobry i wydry. Bardzo cenne przyrodniczo łągi wierzbowo-topolowe oraz olsy porastające wyspy i niskie brzegi rzeki i starorzeczy stwarzają doskonałe warunki bytowania bogatej awifauny, która reprezentowana jest przez 141 gatunków. Wśród gatunków rzadkich i zagrożonych

Bocian czarny, fot. S. Wróbel.

występują m.in.: orlik krzykliwy, bocian czarny, puchacz, błotniak stawowy, siewczka obrożna, rybitwa białoczelna, bączek. Piękny, zróżnicowany i spokojny krajobraz w połączeniu z ciekawą historią i zabytkami kultury materialnej stanowią o wyjątkowej wartości tego obszaru. Najcenniejsze miejsca podlegają ochronie w utworzonych w Parku rezerwatach: Szwajcaria Podlaska, Czapli Stóg, Łęg Dębowy, Stary Las, Zabuze.

Park położony jest w nadbużańskich gminach powiatu bialskiego (Terespól, Rokitno, Janów Podlaski, Konstantynów) oraz powiatu łosickiego (Sarnaki, Platerów).

Walory geograficzne, historyczne, a przede wszystkim przyrodnicze stanowią o wyjątkowej wartości szlaku. Wbrew obawom, nawet znaczne zwiększenie ruchu turystycznego w formie spływów kajakowych nie stanowi zagrożenia dla przyrody tego obszaru, a skoncentrowanie obsługi w określonych, dobrze zagospodarowanych i monitorowanych punktach szlaku służyć będzie ochronie tych zasobów.

Wędrując kajakiem po Bugu, poznamy niepowtarzalną przyrodę, krajobrazy, a także ślady historii, kultury i innego rytmu życia.

Dolina Bugu - tereny objęte ochroną

Obszary objęte ochroną w województwie lubelskim

Parki narodowe

1. Poleski Park Narodowy
2. Roztoczański Park Narodowy

Parki krajobrazowe

1. Chełmski Park Krajobrazowy
2. Kazimierski Park Krajobrazowy
3. Kozłowiecki Park Krajobrazowy
4. Krasnobrodzki Park Krajobrazowy
5. Krzczonowski Park Krajobrazowy
6. Nadwieprzański Park Krajobrazowy
7. Park Krajobrazowy „Lasy Janowskie”
8. Park Krajobrazowy „Podlaski Przełom Bugu”
9. Park Krajobrazowy „Pojezierze Łęczyńskie”
10. Park Krajobrazowy „Puszczy Solskiej”
11. Poleski Park Krajobrazowy

12. Południoworoztoczański Park Krajobrazowy
13. Skierbieszowski Park Krajobrazowy
14. Sobiborski Park Krajobrazowy
15. Strzelecki Park Krajobrazowy
16. Szczebrzeszyński Park Krajobrazowy
17. Wrzelowiecki Park Krajobrazowy

Obszary chronionego krajobrazu

1. Chełmski Obszar Chronionego Krajobrazu
2. Chodelski Obszar Chronionego Krajobrazu
3. Czerniejowski Obszar Chronionego Krajobrazu
4. Dołhobyczowski Obszar Chronionego Krajobrazu
5. Grabowiecko – Strzelecki Obszar Chronionego Krajobrazu
6. Kraśnicki Obszar Chronionego Krajobrazu
7. Łukowski Obszar Chronionego Krajobrazu
8. Nadbużański Obszar Chronionego Krajobrazu
9. Nadbużański Obszar Chronionego Krajobrazu
10. Obszar Chronionego Krajobrazu „Annówka”
11. Obszar Chronionego Krajobrazu „Dolina Ciemięgi”
12. Obszar Chronionego Krajobrazu „Kozí Bór”
13. Obszar Chronionego Krajobrazu „Pradolina Wieprza”
14. Pawłowski Obszar Chronionego Krajobrazu
15. Poleski Obszar Chronionego Krajobrazu
16. Radzyński Obszar Chronionego Krajobrazu
17. Roztoczański Obszar Chronionego Krajobrazu

lubelskie Smakuj życie!

Bug w Polsce i na Ukrainie

Rozdział 6

Kilometraż Bugu w granicach Polski

Niemirów (P)/Gnojno (L) – ujście do Narwi (Zalew Zegrzyński). Szlak żeglowny, wytyczony tyczkami nurtowymi, brzegowymi i kępowymi – 224 km.

Tablice kilometrowe co 5 km.

Odległość do punktu końcowego szlaku	Brzeg	Miejscowości, budowle wodne, urządzenia, dopływy i inne	Kilometraż od punktu początkowego szlaku
224,2		Granica z Białorusią	-
224,0	P	Początek Niemirowa tablica szlaku	0,0
223,0	P,L	Niemirów – Gnojno, prom, zadaszenie	1,0
221,5	L	Gnojno	2,0
217,5	P	Sutno	6,5
217,0	L	Borsuki	7,0
214,8	P	Wajków	9,2
213,8	L	Serpelice	10,2
211,7	L	Klepaczew	12,3
208,5	L	Kolonia Zabuze	15,5
207,0	P	Mielnik prom Mielnik-Zabuże	17,0
201,5	P	Ośłowo	22,5
200,0	L	Mierzvice Stare	24,0
199,1	P	Kolonia Ośłowo, ujście rz. Mętna	24,9
197,0	L	Kolonia Mierzvice Stare	27,0
196,5	P	Ujście rz. Mszczona	27,5
196,2	L	Kolonia Fronotów, most kolejowy	27,8
195,2	P	Olendry	28,8
193,7	P	Kolonia Anusin	30,3
193, 4	L	Bużka	30,6
192,0	P	Turna Duża	32,0
191,3	P	Ujście rz. Turna	32,7
191,1	P	Turna Mała - Kózki, most drogowy	32,9
191,1	L	Kózki	32,9
189,4	L	Binduga	34,6
189,0	L	Klimczyce	35,0
188,5	P	Wolka Nadbużna	35,5
186,3	L	Kolonia Klimczyce	37,7
185,1	L	Kolonia Mężenin	38,9
184,8	P	Ogrodniki	39,2
184,0	L	Mężenin	40,0
179,8	P	Zajączniki	44,2
179,0	L	Drażniew	45,0
174,3	L	Kolonia Wyczółków	49,7
173,6	L	Ruska Strona	50,4

173,0	P	Drohiczyn	51,0
171,8	L	Bużyska	52,2
168,7	P	Wólka Zamkowa	55,3
168,6	L	Starczewice	55,4
166,4	L	Mogielnica	57,6
165,9	L	Ujście rz. Myśl	58,1
163,4	P	Tonkiele	60,6
163,0	L	Frankopol, most drogowy	61,0
161,6	P	Kolonia Chrołowice Stare	62,4
161,5	L	Wasilew Szlachecki	62,5
161,3	P	Chrołowice	62,7
159,1	L	Wirów	64,9
159,0	P	Chutkowice	65,0
157,7	P	Wierzchuca Nadbużna	66,3
154,3	L	Mołożew	69,7
152,0	L	Gródek	72,0
151,4	P	Bużyska Stare	72,6
148,5	P	Śledzianów	75,5
147,0	P	Arbasy	77,0
146,0	P	Osnówka	78,0
144,5	L	Kolonia Osnówka	79,5
144,2	L	Kolonia Krzemień	79,8
144,0	P	Granne	80,0
142,5	L	Krzemień	81,5
141,1	P	Kruży	82,9
141,0	L	Wieska	83,0
140,5	P	Głębozeczek	83,5
139,6	L	Kolonia Wieska	84,4
139,4	P	Leśniki	84,6
137,8	P	Głody	86,2
137,0	P	Kolonia Wojtkowice-Glinna	87,0
134,8	P	Wojtkowice-Glinna prom	89,2
134,5	L	Kamierńczyk	89,5
133,5	L	Matejki	90,5
132,3	P	Ujście rz. Nurzec	91,7
132,0	P	Ślepowrony Nadgórne	92,0
131,5	L	Białobrzegi, ujście rz. Cetynia	92,5
130,8	L	Młynarz	93,2
130,5	L	Kółko	93,5
130,3	P	Obryte	93,7
129,8	P	Ołowka	94,2
129,0	L	Kiełpiniec	95,0
128,0	P	Myślilbory	96,0
127,5	P	Murawskie Nadbużne	96,5
126,8	P	Kosaki Stare	97,2
124,0	P	Kamianka Nadbużna	100,0

123,2	L	Dabrówka	100,8
123,2	P	Nur	100,8
120,8	-	Nur – most drogowy	103,2
119,8	L	Dąbrówka Przewóz Nurski	104,2
119,5	P	Łęg Nurski	104,5
119,0	L	Kamieńskie	105,0
118,0	P	Ołtarze-Gołacze	106,0
114,9	L	Grodziskie	109,1
114,8	P	Zuzela	109,2
113,6	P	Zakrzewo Słomy	110,4
113,1	L	Wólka Nadbużna	110,9
111,5	P	Zgłeczewo Szlacheckie Stare	112,5
110,7	L	Wólka Groble	113,3
110,7	P	Zgłeczewo Panieńskie	113,3
109,4	L	Rybaki-Olechny	114,6
108,9	L	Rytele-Olechny	115,1
108,0	P	Gąsiorowo	116,0
106,5	P	Podgórze-Gazdy	117,5
105,7	L	Rytele Wszółki	118,3
104,5	L	Rytele Suche	119,5
104,5	P	Rostki Piotrowice	119,5
103,2	L	Rytele Świeckie	120,8
103,1	P	Rostki Wielkie	120,9
101,7	P	Zawisty Nadbużne	122,3
101,3	L	Ujście rz. Kosówka	122,7
101,0	P	Zawisty Dzikie Stare	123,0
99,2	L	Boreczek	124,8
98,1	P	Małkinia-Borowe most i zniszczony most	125,9
97,2	L	Borowe	126,8
96,1	-	Małkinia – most kolejowy	127,9
95,5	P	Klukow-Morgi	128,5
94,0	L	Kielczew	130,0
93,5	P	Glina	130,5
90,8	L	Kielczew Kol.	133,2
89,5	P	Brok Podducze	134,5
88,8	L	Morzyczyn-Podkule	135,2
87,2	P	Ujście rz. Brok	136,8
86,4	L	Morzyczyn	137,6
86,4	P	Brok-Zabroczce	137,6
86,4	P	Brok-Stare miasto	137,6
84,6	P	Ujście rz. Turka	139,4
82,0	-	Brok – most drogowy	142,0
81,2	L	Płatkownica	142,8
81,1	P	Brok-Brzostowa	142,9
79,8	-	W korycie wrak parowca z 1946 r.	144,2
76,5	L	Wilczogęby	147,6

76,1	P	Bojany Stare	147,9
74,5	L	Zalesie-Suc	149,5
73,0	P	Udrzyn	151,0
71,8	L	Razny	152,2
70,0	L	Zarzetka	154,0
66,9	P	Tuchlin	157,1
64,6	P	Budy Nowe	159,4
63,5	P	Budy Stare	160,5
60,5	L	Brzuza	163,5
57,7	L	Wywłoka Stara	166,3
54,2	L	Szumin	169,8
54,2	P	Budy-Baraki	169,8
46,0	P	Brańszczyk	178,0
44,0	P	Bieliny	180,0
43,3	L	Rafa	180,7
42,5	L	Ujście rz. Liwiec	181,5
41,6	P	Nakuł	182,4
41,5	L	Kamieńczyk	182,5
39,0	P	Turzyn	146,0
39,0	L	Suwiec Stary	146,0
37,2	L	Kółko	186,8
36,0	L	Skuszew	188,0
35,2	-	Wyszków – nowy most drogowy	188,8
35,0	P	Wyszków-Zakrzęzie	189,0
34,5	L	Latoszek	189,5
34,5	-	Wyszków – most drogowy, wodowskaz	189,5
34,0	P	Wyszków	190,0
33,3	L	Rybieńko Leśne	190,7
33,2	P	Rybieńko	190,8
32,0	L	Droszewo	192,0
31,0	P	Rybno Stare	193,0
30,0	L	Deskurów	194,0
29,5	P	Tulewo	194,5
28,0	L	Grądy	196,0
27,0	L	Ślubów	197,0
26,5	P	Gulczewo Stare	197,5
24,5	L	Młynarze	199,5
23,0	L	Słopsk	201,0
22,2	L	Ujście rz. Fiszer	201,8
22,0	P	Somianka	202,0
20,0	L	Dręszew	204,0
19,8	P	Kępa Barcicka	204,2
18,5	P	Jasieniec Dolny	205,5
17,8	L	Sekundówka	206,2
17,0	P	Barcice Stare	207,0
16,0	L	Ślężany	208,0

15,8	P	Jackowo Dolne	208,2
14,5	P	Janki	209,5
13,5	P	Janki d. folwark	210,5
13,0	L	Czarnów	211,0
12,0	P	Popowo	212,0
11,5	P	Popowo d. folwark	212,5
10,0	L	Stasipole	214,0
9,0	L	Kuligów – próg na całej szerokości	215,0
6,0	P	Bindugi	218,0
5,0	L	Popielarze	219,0
5,0	P	Kania Polska	219,0
4,0	P	Kania Nowa	220,0
3,0	P	Nowa Wieś	221,0
2,5	L	Dąbrowa Arciechowska	221,5
1,5	P	Cupel	222,5
0,0		Ujście – Zalew Zegrzyński	224,0

Kilometraż Bugu w granicach Ukrainy

Teoretycznie szlak Bugu ukraińskiego wynosi 135 km (Busk – Piaseczno). W praktyce możemy pływać na odcinku Stary Dobrotwór (poniżej zapory) – Starhorod (most drogi Nowowołyńsk – Czerwonograd) jest to 65 km. Pływanie powyżej zapory w Dobrotworze to nie tylko trudności techniczne, ale przede wszystkim niesione przez Pełtew ogromne ilości zanieczyszczeń, które w przeważającej części są neutralizowane do i w samym zbiorniku dobrotworskim. Oczywiście Bugiem nie możemy wpływać na granicę polsko-ukraińską (należy ją przekraczać drogą lądową na najbliższym przejściu Uhrynów – Dołhobyczów). Atrakcyjnym uzupełnieniem spływu Bugiem może być zaliczenie jego dopływów: Rata (Przystań – Mosty Wielkie – Czerwonograd: 2 etapy) i Sołokja (Bełż – Czerwonograd: 1 etap).

Kilometraż do punktu końcowego (granica UA-PL)	Miejscowości, budowle wodne, urządzenia i inne	Odległość od punktu początkowego (źródła)
185,0	Werchobuż – źródła Bugu	00,0
136,0	Busk – most drogowy na Krasne	49,0
135,0	Ujście Pełtwi	50,0
134,0	Most drogowy (M06 – E40), ujście Sołotwiny	51,0
132,0	Kupcze (L)	53,0
128,0	Rakobuty (L)	57,0
126,0	Pobużany	59,0
122,0	Derewlany (L), Wolica Derewlańska (P)	63,0

116,0	Spas (L)	69,0
112,0	Tadanie (L) – most drogowy	73,0
107,0	Kamionka Buska – most kolejowy	78,0
98,0	Ruda Sielecka (P) – most drogowy T-1401	87,0
85,0	Sielec	100,0
79,0	Dobrotwór – zaporą	106,0
77,0	Stary Dobrotwór – most drogowy	108,0
74,0	Strychanka (L), Tyszyca (P)	111,0
67,0	Most drogowy - Jastrzębicze (P), Sosnówka (L)	118,0
62,5	Most drogowo-kolejowy (Wołświn - Sasówka)	122,5
58,0	Ujście Raty (L)	127,0
55,5	Ujście Sołokiji (L)	129,5
55,0	Czerwonograd - most drogowy	130,0
53,0	Czerwonograd - wisząca kładka	132,0
43,5	Most drogowy Żwirka – Sokal	141,5
41,0	Most drogowy Zabuże – Sokal	144,0
31,5	Skomorochy – zaporą	153,5
27,5	Most kolejowy	157,5
19,0	Starhorod (L)	166,0
13,0	Most drogowy Nowowołyńsk – Czerwonograd (T-0305)	172,0
10,0	Ujście Wareżanki	175,0
8,0	Litowiz (P)	177,0
1,0	Piaseczno (L)	184,0
0,0	Granica ukraińsko-polska (znak nr 820)	185,0

Nepłe - widok ze skarpy w rez. Szwajcaria Podlaska, fot. P. Żydek

Polskie dopływy Bugu granicznego

Od kilku lat systematycznie wzrasta zainteresowanie szlakami kajakowymi na lewobrzeżnych dopływach Bugu granicznego: Huczwie (ujście 352,5 km szlaku „Bug graniczny”), Uherce (ujście 221 km szlaku „Bug graniczny”), Włodawce (ujście 162,5 km szlaku „Bug graniczny”), Krznie (ujście 49,0 km szlaku „Bug graniczny”). Rzeki te są wykorzystywane do organizacji 1-3-dniowych spływów. Na Włodawce organizuje się również spływy na jej dopływach (Krzewianka, Krzemianka, Tarasienka) lub etapy początkowe spływów Bugiem. Spośród innych dopływów do rozpoczęcia spływów Bugiem mogą być wykorzystywane również: Wełnianka z Dubienki (ujście 278,9 km szlaku „Bug graniczny”), Udal z Husynnego (ujście 256,7 km szlaku „Bug graniczny”). O ile Krzna i Huczwa od dawna są opisane w literaturze dla kajakarzy, o tyle Uherka i Włodawka stały się modne dopiero w ostatniej dekadzie dzięki publikacjom przewodnikowym oraz organizacji spływów promocyjnych i niekomercyjnych, a także dostępności kajaków w rozwijających się wypożyczalniach we Włodawie i powiecie. Mankamentem wszystkich dopływów są regulacje melioracyjne większości szlaków na tych dopływach Bugu. W ostatnich latach, w wyniku zaniechania lub ograniczenia tych prac oraz intensywnej działalności bobrów, przyroda z powodzeniem przywraca naturalną kolej rzeczy, czego dowodem jest okazała tama bobrów na Więziennym Rowie (Krzewianka) powstała w 2009 r. Szlaki kajakowe na dopływach Bugu możemy zakwalifikować jako wiosenne, ale ich pokonywanie jest możliwe nawet w środku lata.

Spływ Huczwą pod mostem koło Hrubieszowa, fot. J. Tworek

HUCZWA – lewy dopływ Bugu, płynie przez Grzędę Sokalską, Padół Zamojski i Rostocze. Długość 75 km, pow. dorzecza 563 km², wypływa w okolicy Tomaszowa Lubelskiego. W pobliżu także źródła Sołokii i Wieprza. Dopływy prawe: Kamień, dopływy lewe: Rachanka, Białka, Siniocha. Ważniejsze miejscowości nad Huczwą: Łaszczów, Tyszowce, Czerarno, Turkowice, Wronowice,

Werbkowie, Hrubieszów. Uchodzi do Bugu na wschód od Hrubieszowa (6 km do ujścia). Szlak kajakowy Huczwą od Łaszczowa do ujścia o długości 55 km.

- Długość rzeki: 77 km.
- Długość szlaku: 55 km.
- Skala trudności: szlak trudny.
- Skala uciążliwości: szlak uciążliwy.
- Malowniczość: szlak bardzo malowniczy.

Szlak kajakowy Huczwa rozpoczyna się w Łaszczowie i dzielony może być na następujące etapy:

- Łaszczów – Tyszowce: 12 km.
- Tyszowce – Werbkowice: 20 km.
- Werbkowice – Hrubieszów: 17 km.
- Hrubieszów – ujście: 6 km.

Na szlaku Huczwy nie ma żadnych urządzeń i ułatwień dla kajakarzy. Rzeka może być wykorzystywana jako samodzielny szlak na organizację 2-3-dniowych imprez lub jako miejsce startowe na Bug: z Werbkowic (jaz przy cukrowni) – 23 km do ujścia, z Hrubieszowa (most i jaz przed rozwidleniem) – 9 km do ujścia, z Gródką (okolice grodziska, kładka) – 1 km do ujścia. Mimo braku zagospodarowania turystycznego, Huczwa może być bardzo atrakcyjnym urozmaiczeniem dla kajakarzy wędrujących Bugiem.

Odległość od punktu końcowego szlaku (ujścia do Bugu)	Brzeg	Miejscowości, budowle wodne, urządzenia i inne	Kilometraż od punktu początkowego szlaku
55,0		Łaszczów – most żelbetonowy, droga 852	0,0
54,5		Czerkazy – most betonowy	0,5
50,5		Kol. Dobużek – most rolniczy	4,5
47,0		Mikulin – most drewniany	8,0
44,0		Tyszowce – most żelbetonowy, droga 850	11,0
43,5		Tyszowce – most	11,5
38,0		Turkowice PTR – jaz	17,0
36,0	L	Czerarno – grodzisko	19,0
34,0		Wronowice – most	21,0
29,0		Malice – jaz kozłowy, most	26,0
28,0		Konopne – most	27,0
25,0		Werbkowie – most	29,5
25,5		Werbkowie – most	30,0
24,5		Werbkowie – Terebiniec – most	30,5
23,5		Werbkowie – most żelbetonowy, droga 847	31,5
23,0		Werbkowie cukr. Jaz	32,0
17,5		Podhorce – most	37,5
17,0		Podhorce – most	38,0
12,0		Brodzice – most kolei wąskotorowej	43,0
11,0		Sławęcín – most	44,0
9,0		Hrubieszów – jaz z mostem	46,0
8,0		Hrubieszów – most żelbetonowy, droga 844	47,0
6,5		Hrubieszów – stopień z piętnieniem	48,5
4,0		Hrubieszów – most żelbetonowy, droga 74	51,0
1,0		Gródek – kładka	54,0
1,0	P	Gródek – grodzisko	54,0
0,0		Ujście do Bugu	55,0

Huczwa: Werbkowice – Hrubieszów – ujście

Spływ Uherką, fot. M. Gołębiowska

UHERKA – lewy dopływ Bugu, płynie przez Pagóry Chełmskie i Obniżenie Dubienki. Długość 44 km, pow. dorzecza 575 km². Wypływa spod wsi Zagroda na południe od Chełma. Dopływy prawe: Słyszówka, Gdola, dopływy lewe: Janówka, Garka, Lepietucha. Ważniejsze miejscowości nad Uherką: Chełm, Stańków, Zarzecze, Ruda,

Rudka, Siedliszcze. Uchodzi do Bugu poniżej wsi Siedliszcze przed Uhruskim. Szlak kajakowy Uherką: Stańków – Zarzecze – Siedliszcze o długości 28 km.

- Długość rzeki: 44 km.
- Długość szlaku: 28 km.
- Skala trudności: szlak łatwy, otwarty dla wszystkich.
- Skala uciążliwości: szlak nieuciążliwy.
- Malowniczość: szlak malowniczy.

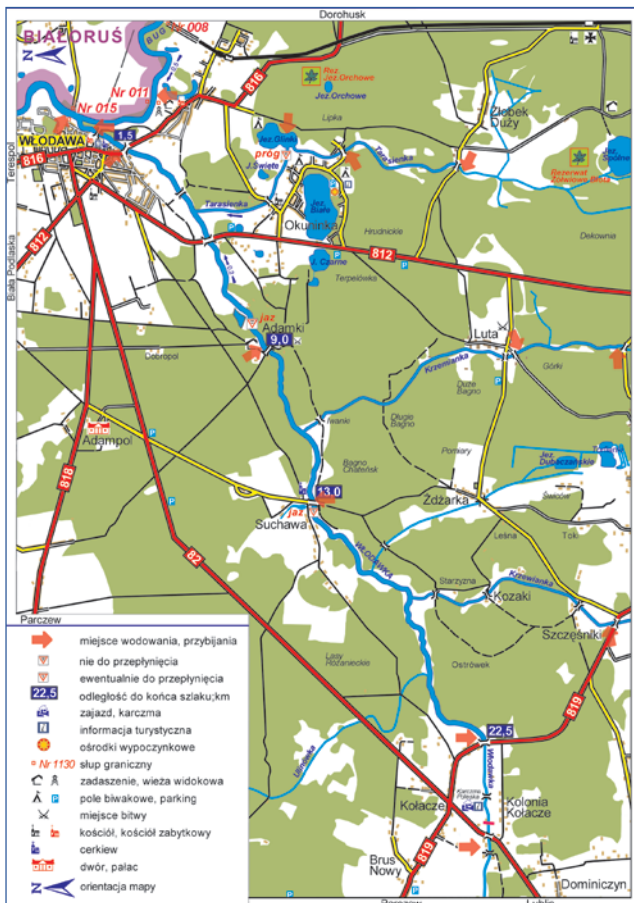
Odległość od punktu końcowego szlaku (ujścia do Bugu)	Brzeg	Miejscowości, budowle wodne, urządzenia i inne	Kilometraż od punktu początkowego szlaku
27,8		Most betonowy Stańków – zalew	0,0
27,5		Próg betonowy	0,3
26,0	L	Ujście Garki	1,8
25,0		Mostek drewniany – Wólka Czulcz	2,8
23,4		Most betonowy – Zarzecze Hołówka	4,6
21,2		Most drewniany	6,6
21,1		Jaz kozłowy	6,7
21,0		Most betonowy z progiem	6,8
19,2		Most betonowy – Sajczyce Majdan	8,8
16,0		Ujście Lepietuchy	11,8
16,0		Pozostałość drewnianego mostu	11,8
13,3	P	łłowa – Sykowie	14,5
	L	Wodowskaz	17,9
10,0		Most betonowy – Ruda	17,9
8,9	L	Wodowskaz	17,9
8,3		Jaz kozłowy	18,9
6,5		Most kolejowy	21,3
5,9	P	Ujście Gdoli	22,1
3,2		Most betonowy – Rudka	25,5
1,3		Most betonowy – Siedliszcze I	26,6
0,8		Most betonowy niski – Siedliszcze II	26,9
0,0		Ujście do Bugu	27,8

Dogodne punkty etapowe lub postojowe spływu to: Stańków – zalew (początek szlaku), Zarzecze (23,4 km), Sajczyce (19,2 km), łłowa-Sykowie (13,3 km), Ruda (10,0 km), Rudka (3,2 km), Siedliszcze (0,8 km).

Szlak kajakowy Uherką jest jedynym profesjonalnie oznakowanym szlakiem na omawianym terenie. Poza oznakowaniem brak jest zagospodarowania. Istnieją plany zagospodarowania: Rudka (gm. Ruda-Huta) przy Centrum Kultury i Rekreacji (doskonałe miejsce biwakowe); Siedliszcze (gm. Wola Uhruska): zadaszenie turystyczne.

WŁODAWKA – lewy dopływ Bugu o długości 38,5 km. Płyynie przez Pojezierze Łęczyńsko-Włodawskie na Polesiu Zachodnim. Pierwotnie jej długość określano na 51,5 km z obszarem źródłiskowym na Bagnie Bubnów. Przepływała też przez jez. Wytyckie o pow. 270 ha. W wyniku prac melioracyjnych górna Włodawka stanowi obecnie sieć rowów melioracyjnych, a jej bieg został skierowany obok jez. Wytyckiego, przekształconego w zbiornik o pow. 500 ha. Dopływy prawe: Krzemianka, Tarasienka, Więzienny Rów (Krzewianka), dopływy lewe: Mietułka, Ulanówka. Ważniejsze miejscowości nad Włodawką: Kołacze, Suchawa, Okuninka, Włodawa. W przeszłości (od 1387 r.) Włodawka była rzeką graniczną między Wielkim Księstwem Litewskim a Koroną. Szlak kajakowy Włodawką: Wytyczno - Kołacze - Suchawa - Włodawa o długości 28 km.

Włodawka, Krzewianka, Krzemianka, Tarasienka

Przystań na Włodawce we Włodawie, fot. S. Gębski

Odległość od punktu końcowego szlaku (ujęcia do Bugu)	Brzeg	Miejscowości, budowle wodne, urządzenia i inne	Kilometraż od punktu początkowego szlaku
28,0		Wytyczno – poniżej przepustu i drogi	0,0
24,0		Koł. Kołacze – most DK 82	0,1
23,9		Kołacze – próg, kładka stalowa	1,5
22,5		Most żelbet. Kołacze DW 819	7,2
16,8	P	Ujście rz. Krzewianki	11,0
13,0		Jaz żelbetowy – Suchawa (I)	11,1
12,9		Most żelbetowy – Suchawa	13,6
10,4	P	Ujście rz. Krzemianki	15,9
8,1		Most drewniany – Adamki	16,0
8,0	L	Pomost, pole biwakowe	17,2
6,8		Jaz żelbetowy	18,1
5,9		Kładka drewniana dla pieszych	19,4
4,6		Most żelbetowy (Włodawa-Chełm DW 812)	19,5
4,5		Stopień z piętreniem	20,2
3,7	P	Ujście rz. Tarasienki	20,6
3,4		Kładka stalowa (szlak rowerowy)	22,5
1,5		Most żelbetowy (ul. Okunińska - DW 816)	22,9
1,1		Kładka (ogródki – p)	23,3
0,7		Most drewniany (Grobla)	24,0
0,0		Ujście do Bugu -	28,0

- Długość rzeki: 38,5 km
- Długość szlaku: 28 km
- Skala trudności: szlak łatwy, otwarty dla wszystkich
- Skala uciążliwości: szlak nieuciążliwy
- Malowniczość: szlak bardzo malowniczy

Uwaga. Na odcinku Suchawa – Adamki nieco trudny i uciążliwy.

Nad Włodawką w Suchawie, fot. A. Jaroszyńska

Dogodne punkty etapowe lub postojowe na Włodawce to: Kołaczce (most drogi 819), Suchawa (most), Adamki, Okuninka (most na 812), Włodawa (most na 816). Szlak Włodawki posiada bardzo dobrze urządzone miejsce pobytowe w Adam-

kach – pole namiotowe, obszerne zadaszenia turystyczne, miejsce na ognisko, pomosty stałe dla kajakarzy i wędkarzy, suche sanitariaty. Podobne z wieżą widokową zagospodarowanie w Suchawie poniżej mostu oraz bardzo skromne (pomost) w Kołaczach. Od 2012 r. przy ostatnim moście przed ujściem we Włodawie funkcjonuje przystań z pływającymi pomostami.

Dopływy Włodawki:

Krzewianka (Więzienny Rów) – szlak o długości 9 km, początek przy moście w Szczesnikach, ujście do Włodawki powyżej Suchawy (km 16,8). Szlak łatwy, nieuciążliwy, malowniczy.

Krzemianka – szlak o długości 9 km, początek przy moście drogi Osowa-Dubeczno, ujście poniżej Suchawy (km 10,4). Szlak trudny, bardzo uciążliwy, bardzo malowniczy

Tarasienka – szlak o długości 8 km, początek w Kol. Żłobek, ujście poniżej Okuninki (km 3,7). Szlak łatwy, nieco uciążliwy, bardzo malowniczy. Przy niskim stanie wody krótszy wariant szlaku od mostu pomiędzy Okuninką i Tarasiukami. Ponieważ Tarasienka przepływa przez jez. Glinki (wypływ 100 m na lewo od wpływu) możliwy jest postój nad brzegiem jeziora (1 km od wpływu).

Na dopływach Włodawki brak jest dostatecznej infrastruktury turystycznej ułatwiającej uprawianie turystyki kajakowej.

KRZNA – lewy dopływ Bugu, płynie na Nizinie Południowopodlaskiej i Polesiu Podlaskim. Długość 119,9 km, powierzchnia dorzecza 3353 km². Początek Krzny stanowią dwie strugi wypływające w podmokłych lasach na Równinie Łukowskiej (Krzna Północna na wys. 165 m. n.p.m. i Krzna Południowa na wys. 169 m n.p.m.) W Międzyrzeczu Podlaskim strugi łączą się i dalej jako Krzna płynie przez Zakłęsłość Łomaską i Równinę Kodeńską. Ujście na wysokości 130 m n.p.m. poniżej wsi Neple. Kanał Wieprz – Krzna o długości 140 km łączy Borowicę nad Wieprzem z Międzyrzecem Podlaskim. Dopływy: prawe; Dziegciarka, Rudka, Zielawa, Czapelka, lewe; Krzymosza, Piszczanka, Złota Krzywula, Klukówka. Główne miejscowości nad Krzną: Łuków, Międzyrzec Podlaski, Biała Podlaska, Neple. Szlak kajakowy Krzna: Biała Podlaska – Neple o długości

44 km. Przy wyższych stanach wody możliwość dogodnego spływania z Międzyrzeczem Podlaskiego.

- Długość rzeki: 120 km
- Długość szlaku: 68 km
- Skala trudności: szlak łatwy, otwarty dla wszystkich
- Skala uciążliwości: szlak nieuciążliwy
- Malowniczość: szlak malowniczy

Spływ rzeką Krzna, okolice Kijowca, fot. KajakowaPrzygoda.pl i Marek Pomleńto

Odległość od punktu końcowego szlaku (ujścia do Bugu)	Brzeg	Miejscowości, budowle wodne, urządzenia i inne	Kilometraż od punktu początkowego szlaku
68,0		Most - Międzyrzec Podlaski, ul. 3 Maja	0,0
68,0		Kolektor ciepłowniczy - Międzyrzec Podl.	0,0
67,5		Kolektor ciepłowniczy - Międzyrzec Podl.	0,5
67,5		Most - Międzyrzec Podl., ul. Lubelska	0,5
67,5		Kładka - Międzyrzec Podl., ul. Zamczysko	0,5
67,0		Kolektor ciepłowniczy - Międzyrzec Podl.	1,0
66,5		Kładka - Międzyrzec Podlaski	1,5
66,0		Kolektor ciepłowniczy, Międzyrzec Podl.	2,0
63,0		Most – Wysokie	5,0
58,0		Most – Kolonia Rogoźnica	10,0
58,0		Jaz – Kol. Rogoźnica (Puchacze)	10,0
49,0		Most – Styrzyniec	19,0
45,0		Most – Porosiuki	23,0
45,0		Jaz – Porosiuki	23,0
43,5		Most drewniany – Sławacinek Stary	24,5
42,5		Kładka– Biała Podl., ul. Droga Wojskowa	25,5
40,0		Most – Biała Podlaska, ul. Łomaska	28,0
39,5		Most – Biała Podlaska, al. Tysiąclecia (DK 83)	28,5
39,0		Kładka – Biała Podlaska, ul. Mickiewicza	29,0

38,5		Most – Biała Podlaska, ul. Jana Pawła II	29,5
38,0		Kładka – Biała Podlaska, ul. Kąpielowa	30,0
36,0		Jaz – Biała Podlaska (Sielczyk)	32,0
35,0		Most – Biała Podlaska, ul. Gwardii Lud.	33,0
31,0		Jaz – Czosnówka	37,0
27,0		Most – Woskrzenice Duże (DK 2)	41,0
22,5	L	Husinka – tablica szlaku	45,5
22,0		Zniszczony most – Koczukówka	46,0
18,0		Most – Kijowiec	50,0
17,5		Jaz - Kijowiec	50,5
12,0		Most – Nowosiółki	56,0
9,5		Jaz – Malowa Góra	58,5
9,0		Most – Malowa Góra	59,0
2,0		Most – Neple (DW 698)	66,0
0,0		Ujście do Bugu	68,0

Szlak kajakowy Krzna rozpoczyna się w Międzyrzeczu Podlaskim i dzielony jest na następujące etapy:

1. Międzyrzecz Podlaski – Biała Podlaska: 25 km.
2. Biała Podlaska – Woskrzenice: 19 km.
3. Woskrzenice – Neple: 25 km + 2 km do ujścia.

KRZNA – szczegółowy kilometraż – opis szlaku na odcinku Woskrzenice - Neple – ujście

Km 27,0 (0,0)

Woskrzenice Duże – most DK 2. Miejsce wodowania bezpośrednio za mostem na prawym brzegu.

Km 24,5 (2,5)

Widok cerkwi w **Horbowie** – prawy brzeg.

Km 22,5 (4,5)

Husinka - tablica informacyjna szlaku na lewym brzegu. Po 600 m stary most na szynach o zniszczonej drewnianej nawierzchni.

Km 18 (9,0)

Kijowiec – most żelbetowy

Km 17,5 (9,5)

Kijowiec – jaz. **Uwaga!** Spływać wyłącznie po rozeznaniu, przy niskim spiętrzeniu.

Km 15,5 (11,5)

Ukośnie nad rzeką linia wysokiego napięcia.

Km 15,0 (12,0)

Druga linia wysokiego napięcia nad rzeką.

Km 13,0 (14,0)

Linia średniego napięcia nad rzeką. Po chwili, na lewo zabudowa wsi Nowosiółki.

Km 12,0 (15,0)

Nowosiółki. Niewielki most żelbetowy. Na lewym brzegu silos „Michał”.

Km 11,5 (15,5)

Wysoki, urwisty acz krótki lewy brzeg w zakolu z gniazdami brzegówki.

Km 9,5 (17,5)

Malowa Góra – jaz.

Uwaga! Spływać wyłącznie po rozeznaniu, przy niskim spiętrzeniu.

Km 9,0 (18,0)

Malowa Góra – most żelbetowy. Za mostem na lewym

brzegu wodowskaz łatowy. Na prawo widok neogotyckiego kościoła.

Uwaga! Po 200 m próg z kamieni może stwarzać problem przy niskich stanach wody – płynąć na lewo od środka rzeki.

Km 5,5 (21,5)

Prawy brzegu wysoki, czysty z sosnowym lasem.

Km 3,0 (24,0)

Z prawej i na wprost widok zabudowań wsi **Neple**. Po chwili z lewej odnoga starorzecza i miejsce nieistniejącej już stancji.

Km 2,0 (25,0)

Neple – most żelbetowy DW 698. Na postój przybijać na prawym brzegu przed mostem. Przy kończeniu spływu lewy brzeg pod mostem – dobry dojazd po sprzęt (za mostem w prawo). Uwaga pod mostem bystrze i kamienie przy niskich stanach wody.

Km 0,0 (27,0)

Ujście Krzny do Bugu. Granica rezerwatu „Szwajcaria Podlaska”. Przed ujściem ciekawe odsłonięcia profili geologicznych na lewym brzegu.

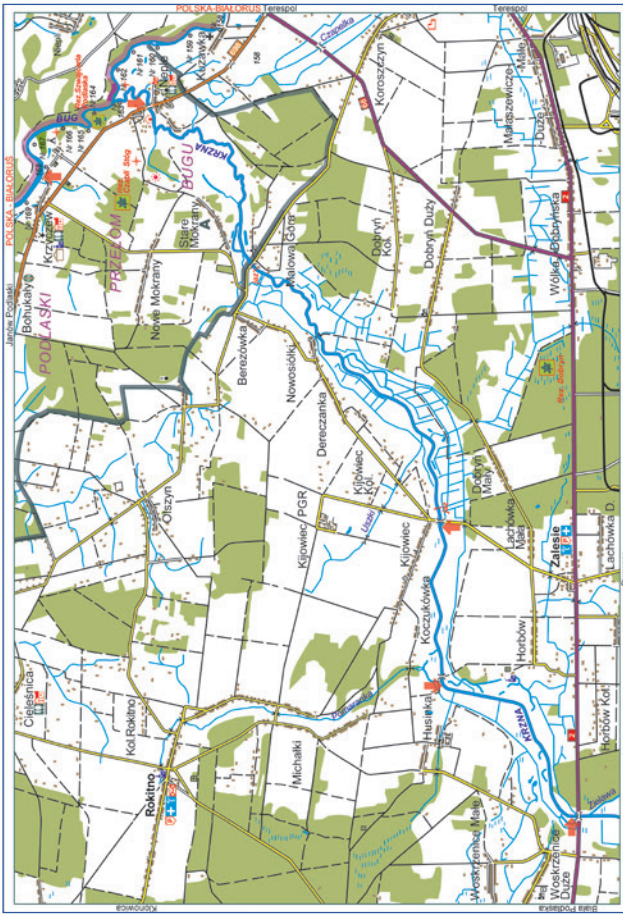
Ze względu na brak możliwości dojazdu do ujścia, spływanie Krzną należy kończyć przy moście w Neplach. W przypadku wpływania na Bug konieczne jest zgłoszenie spływu w Placówce Straży Granicznej w Bohukałach zgodnie z Rozporządzeniem regulującym warunki uprawiania turystyki na wodach granicznych. Najbliższe, dogodne miejsce przybijania na Bugu w miejscowości Krzyczew – odległość od ujścia Krzny 4 km (800 m poniżej kościoła i wodowskazu). Opis miejscowości Neple w rozdziale „Historia-zabytki-przyroda”.

Odcinek Bugu granicznego od Kuzawki do Niemirowa (Gnojna) wraz ze szlakiem Krzny stanowią zamknięty, bardzo atrakcyjny kompleks, dostatecznie przygotowany do uprawiania turystyki kajakowej.

Dopływy granicznego Bugu stanowią doskonałe uzupełnienie szlaku głównego, mogą być również miejscem niewielkich, bardzo atrakcyjnych spływów 1-3-dniowych. Warunkiem dalszej popularyzacji i rozwoju turystyki kajakowej na szlakach Huczwy, Uherki, Włodawki i Krzny jest poprawa zagospodarowania tych rzek pod kątem ułatwień dla kajakarzy, podstawowego oznakowania i wydawnictw przewodnikowych.

Uwaga! Bardzo praktyczne i wygodne rozpoczynanie spływów Bugiem przy ujściach jego dopływów wiąże się oczywiście z obowiązkiem powiadamiania odpowiednich Placówek Straży Granicznej.

KRZNA: Woskreszence Duże - Kijowiec - Neple

lubelskie Smakuj życie!

Bezpieczeństwo na spływach

Rozdział 8

Bug przy monasterze w Jabłecznej, fot. A. Kępowicz

Zagadnienie bezpieczeństwa na spływach jest bardzo obszerne i obejmuje w różnym stopniu takie tematy jak:

- technika wiosłowania i pływania;
- znajomość zagrożeń;
- ratownictwo i posługiwanie się sprzętem;
- umiejętność udzielania pierwszej pomocy;
- nawigacja, łączność i sygnalizacja na wodzie;
- znajomość węzłów;
- znaki żeglugowe i oznakowanie szlaków kajakowych;
- ubiór i ekwipunek;
- prognozowanie pogody i jej wpływ na program i uczestników.

Jednym z najważniejszych i często niedocenianym elementem, mającym niewątpliwie przełożenie na bezpieczeństwo, jest rozstrzygnięcie, z kim i pod czym kierownictwem znajdziemy się na kajakowym szlaku. Szczególnie nowicjusze muszą mieć pewność, że ich braki w teorii i praktyce oraz słabości w nieznanym otoczeniu znajdą zrozumienie i spotkają się z życzliwym wsparciem, radą i pomocą bardziej doświadczonych. Na spływach nie ma demokracji, a uczestnicy muszą wiedzieć, że kluczowe decyzje związane przede wszystkim z bezpieczeństwem podejmują przedstawiciele organizatora, posiadający niezbędną wiedzę i kwalifikacje. Jeśli komandor spływu zarządzi przenoszenie kajaków brzegiem dla ominięcia przeszkody – powinniśmy się do tego zastosować. Nawet na najmniejszym spływie uczestnicy powinni mieć pewność, że jest z nimi ktoś, kto posiada uprawnienia instruktora rekreacji ruchowej, instruktora PZK, przodownika PTTK lub chociażby doświadczenie obejmujące znajomość szlaku czy odznaki kajakowe.

Kajakarstwo jest wyjątkowo przyjemnym i zdrowym sposobem obcowania z naturą. Jest też bezpieczne, ale pod warunkiem, że postępujemy rozsądnie, przestrzegając kilku podstawowych, podanych niżej zasad.

Zawsze licz się z możliwością wywrotki kajaka.

- Każda nieumiejąca pływać osoba, która wsiada do kajaka, podejmuje ryzyko. Można je zmniejszyć, zakładając kamizelkę ratunkową. Jeżeli wozisz w kajaku dzieci, to pamiętaj, że w razie wypadku jedna osoba dorosła będzie w stanie ratować tylko jedno dziecko.
- Podczas wywrotki w pierwszej kolejności ratuj człowieka, jego sprzętem zajmiesz się później.
- Osoby potrafiące pływać powinny liczyć się z ograniczeniem swoich możliwości przez ubranie, szybki prąd na rzece, falę na jeziorze lub morzu i niską temperaturę wody. Dlatego w trudnych warunkach należy zakładać kamizelkę asekuracyjną, a na morzu i większych akwenach śródlądowych – kamizelkę ratunkową.
- Nigdy nie pływaj samotnie na trudnej rzece. Zawsze powinien być koło Ciebie ktoś, kto pomoże Ci w razie wypadku.
- Nigdy nie pływaj w nocy. Udzielenie pomocy w ciemności jest bardzo trudne, a często wręcz niemożliwe.
- Nigdy nie wsiadaj do kajaka po spożyciu alkoholu lub środków odurzających. One spowalniają Twoje reakcje i ograniczają rozsądek. Alkohol nie rozgrzewa, ale przyspiesza utratę ciepła.
- Wypadki są nieoczekiwane. W krytycznych sytuacjach nie ma czasu na demokrację i dlatego każda grupa powinna wybrać osobę, która w razie wątpliwości podejmie szybką decyzję. Takim decyzjom należy się bezwzględnie podporządkować.

Woda jest potencjalnie groźnym i zdradliwym żywiołem.

- Przed spływem dowiedz się jak najwięcej o trasie, którą chcesz przepłynąć. Pamiętaj, że największym niebezpieczeństwem są spiętrzenia wody – powinieneś wiedzieć, czy i gdzie znajdują się sztuczne progi, tamy, młyny. Zachowaj tam szczególną ostrożność. Spływająca woda tworzy poniżej spiętrzenia poziome zawirowanie stanowiące pułapkę dla osoby, która się w nim znajdzie. Nie należy próbować przepływać takich miejsc, bo konsekwencje wywrotki są tam dużo poważniejsze niż gdzie indziej.
- Pamiętaj, że rzeki są szczególnie groźne przy wezbranej wodzie; pływanie przy stanach powodziowych jest zawsze i wszędzie niebezpieczne.
- Przed wypływaniem na otwarte akweny (duże jeziora, morza itp.) zawsze trzeba sprawdzić warunki pogodowe. Wybieraj taki akwen, na którym sobie poradzisz w konkretnych warunkach hydrologicznych i meteorologicznych, uwzględniając sprzęt, którym dysponujesz.
- Wody górskie i morza stwarzają szczególne zagrożenia. Jeżeli chcesz po nich pływać, to powinieneś zdobyć odpowiednie umiejętności i zaopatrzyć się we właściwy sprzęt.

Kajakem po Bugu, fot. M. Kołodziejczyk

Biwak na płaszczystej skarpie nad Bugiem, na Sugrach. fot. KajakowaPrzygoda.pl | Krzysztof Bielek

Kajak to mała łódka.

- Zwracaj uwagę na większe jednostki pływające i zawsze ustępuj im z drogi; jesteś najmniejszy i najbardziej zwrotny. Zachowaj zawsze duży odstęp od statków, barek, promów.

Odpowiedni sprzęt jest koniecznym warunkiem bezpieczeństwa.

- Twój kajak powinien być niezatapialny (dzięki wodoszczelnym komorom lub workom wypornościowym).
- Zawsze miej pod ręką (a najlepiej na sobie) kamizelkę asekuracyjną (na dużych akwenach – ratunkową).
- Pamiętaj o odpowiednim ubraniu; zwłaszcza przy złej pogodzie i w zimnej wodzie właściwe ubranie może uratować życie. Ubranie nie może krępować ruchów i być zbyt ciężkie; gruby płaszcz i kalosze mogą po wywrotce pociągnąć Cię na dno.
- Na wodach górskich pamiętaj o założeniu kasku i zabraniu ze sobą rzutki (na wodach nizinnych przynajmniej na części kajaków).
- Nigdy nie zaszkodzi wozic ze sobą szczelnie zapakowanej apteczki – jeżeli nie będziesz jej miał pod ręką, to okaże się niezbędną! Naucz się udzielać pierwszej pomocy.

Staraj się cały czas uczyć i rozwijać swoje umiejętności i wiedzę.

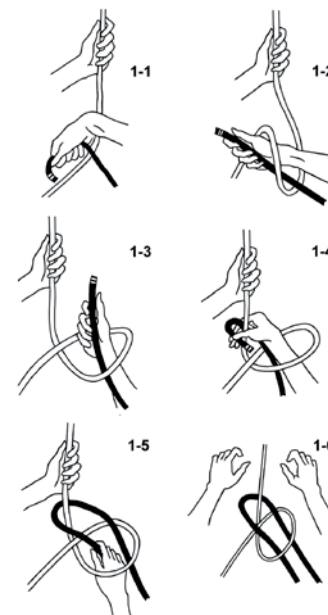
- Im więcej umiesz, tym większe jest Twoje (i innych uczestników sphywu) bezpieczeństwo.
- Ćwicz techniki udzielania pierwszej pomocy, posługiwania się rzutką ratunkową, stosowania węzłów. W razie potrzeby natychmiastowego zastosowania tych umiejętności nie ma czasu na naukę.

Zwracaj uwagę na innych i pomagaj im w razie potrzeby.

Węzły

Dla zdecydowanej większości naszego społeczeństwa sztuka posługiwania się i znajomość praktycznego zastosowania węzłów to tajemna wiedza żeglarzy i alpinistów. Jest w tym sporo racji, podsycają ją także skutecznie sami zainteresowani, czemu trudno się dziwić. Sposoby łączenia lin były opracowywane przez wieki przez żeglarzy jako podstawowy element ich rzemiosła i bezpieczeństwa. Uzyskanie patentów żeglarskich i uprawnień taternickich wiąże się z bezwzględnym wymogiem perfekcyjnej, praktycznej znajomości węzłów. Dla potrzeb turystów kajakarzy, a również ułatwiania sobie codziennych, często prozaicznych zajęć, nie jest to wymogiem formalnym, ale warto poznać i nauczyć się przynajmniej kilku podstawowych węzłów. Sztuki wiązania węzłów uczymy się z wyprzedzeniem, a nie w sytuacji konieczności natychmiastowego zastosowania.

Węzeł ratowniczy – jest to węzeł, który powinien być koniecznie znany nie tylko ludziom związanym z uprawianiem rekreacji na wodzie. Jest on bardzo ważny w kontekście praktycznej znajomości udzielania pierwszej pomocy w różnych okolicznościach. Węzeł ratowniczy może być używany przy wyciąganiu z wody człowieka, który jeszcze nie utracił przytomności. Jeśli rzucimy linę przytomnemu, ale znajdującemu się w niebezpieczeństwie człowiekowi, to będzie on mógł jedną ręką trzymać linę, a drugą wykonać węzeł ratowniczy i w ten sposób znaleźć się w niezaciskającej się pętli, co pozwoli przyholować go do kajaka lub brzegu. Podaną linę trzyma się cały czas lewą ręką. Ręką prawą wprowadza się wolny koniec liny pod pachami. Wiązanie węzła rozpoczyna się, wykonując ruch nadchwytem i podchwytem (ryc. 1-1) wokół trzymanej liny.

W ten sposób ręka prawa razem z trzymanym końcem liny znajduje się w pętli (ryc. 1-2). Wolny koniec przekładamy teraz wokół liny (ryc. 1-3) i, ciągnąc go do siebie (ryc. 1-4), zaciskamy pętlę (ryc. 1-5). Przez zawiązanie węzła ratowniczego tworzy się na linie „oczko” (ryc. 1-6), które może także służyć do nałożenia liny na pacholek przy pomocy itp. Węzeł ratowniczy trzyma niezawodnie, a rozwiązuje się bardzo łatwo.

Więcej informacji na temat bezpieczeństwa (i nie tylko) znajdziesz na stronach internetowych:

- www.kajak.org.pl

- www.ktkaj.pttk.pl

- www.kajaki.nadbugiem.pl

oraz w poradniku „Kajakarstwo”. M. Weckwerth. Pascal, Bielsko-Biała 2006 i w wielu publikacjach i na stronach internetowych związanych z kajakarstwem.

Znaki informacyjno – ostrzegawcze na szlakach krajowych.

Rys.1. Znak główny

Rys.2. Pole biwakowe

Rys.3. Stacja wodna

Rys.4. Osobliwość (atrakcja) przy szlaku

Rys.5a, 5b. Miejsce wodowania

Rys.6a, 6b. Miejsce dobijania (ładowania)

Rys.7. Wypływ rzeki (kanalu) z jeziora (zalewu)

Rys.8. Niebezpieczeństwo

Rys.9. Pale w dzień

Rys.10. Plywające pale

Rys.11. Zwisająca lina

Rys.12. Nie do przepłynięcia

Rys.13. Zapora nie do przepłynięcia

Rys.14. Zapora ewentualnie do przepłynięcia

Rys.15. Wodowskaz

Rys.16. Elektrownia

Rys.17. Zakaz pływania

Rys.18. Dopływ

Rys.19. Ostrzeżenie przed nieuprawnionym wpływaniem na wody graniczne – granica Strefy Schengen

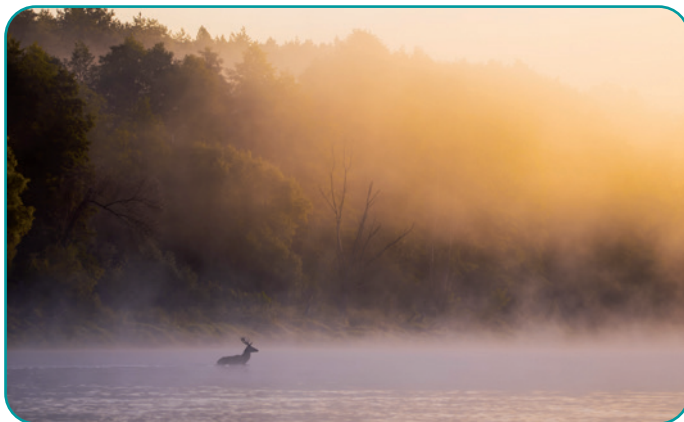
Rys.20. Drogowskaz

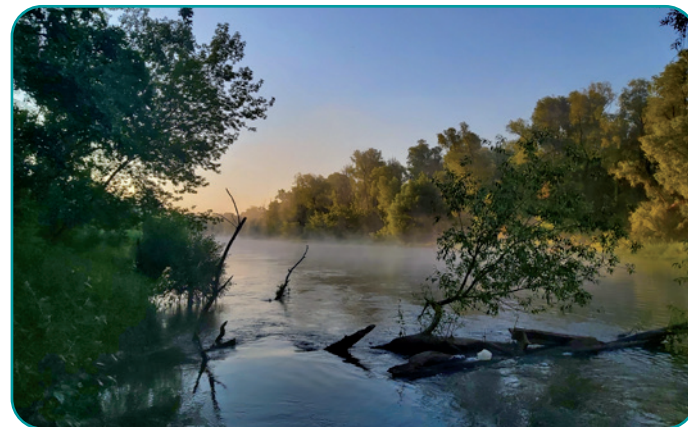
lubelskie *Smakuj życie!*

Informacje praktyczne

Rozdział 9

Jeleń przepływający się przez Bug, fot. Katarzyna Wereniewicz

Bug w okolicach Sławatycz o poranku, fot. KajakowaPrzygoda.pl | Krzysztof Bielał

Samorządy

- **Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego**
Departament Promocji, Sportu i Turystyki
ul. A. Grottgera 4,
20-029 Lublin
☎ 81 44 16 789
🌐 www.lubelskie.pl, promocja@lubelskie.pl
- **Starostwo Powiatowe w Hrubieszowie**
ul. Narutowicz 34,
22-500 Hrubieszów
☎ 84 69 650 68
🌐 www.starostwo.hrubieszow.pl
- **Urząd Gminy Dołhobyczów**
ul. Spółdzielcza 2a,
22-540 Dołhobyczów
☎ 84 653 25 24
🌐 www.dolhobyczow.pl
- **Urząd Gminy Mircze**
ul. Kryłowska 20,
22-530 Mircze
☎ 84 651 90 15
🌐 www.mircze.pl
- **Urząd Gminy Hrubieszów**
ul. B. Prusa 8,
22-500 Hrubieszów
☎ 84 696 26 81
🌐 www.hrubieszow-gmina.pl
- **Urząd Gminy Horodło**
ul. Jurydyka 1, 22-523 Horodło,
☎ 84 65 15 447
🌐 www.horodlo.pl
- **Starostwo Powiatowe w Chełmie**
pl. Niepodległości 1,
22-100 Chełm
☎ 82 562 75 01
🌐 www.powiatchelmski.pl
- **Urząd Gminy Dubienka**
ul. 3 Maja 6, 22-145 Dubienka
☎ 82 566 80 02
🌐 www.dubienka.eurząd.eu
- **Urząd Gminy Dorohusk**
ul. Niepodległości 50,
22-175 Dorohusk
☎ 82 566 10 89
🌐 www.dorohusk.com.pl
- **Urząd Gminy Ruda-Huta**
ul. Niepodległości 44,
22-110 Ruda-Huta
☎ 82 568 60 33
🌐 www.ruda-huta.home.pl
- **Starostwo Powiatowe we Włodawie**
Al. J. Piłsudskiego 24,
22-200 Włodawa
☎ 82 572 56 90
🌐 www.powiatwlodawski.pl

- **Urząd Gminy Wola Uhruska**
ul. Parkowa 5,
22-230 Wola Uhruska
☎ 82 591 50 03
🌐 www.wolauhruska.pl
- **Urząd Gminy Włodawa**
Al. Jana Pawła II 22,
22-200 Włodawa
☎ 82 572 12 34
🌐 www.gmina-wlodawa.pl
- **Urząd Miasta Włodawa**
Al. J. Piłsudskiego 41,
22-200 Włodawa
☎ 82 57 21 444
🌐 www.wlodawa.eu
- **Urząd Gminy Hanna**
Rynek 2/1, 22-220 Hanna
☎ 83 379 80 16
🌐 www.gminahanna.pl
- **Starostwo Powiatowe w Białej Podlaskiej**
ul. Brzeska 41,
21-500 Biała Podlaska
☎ 83 343 75 31
🌐 www.powiatbialski.pl
- **Urząd Gminy Sławatycze**
Rynek 14, 21-515 Sławatycze
☎ 83 378 33 58
🌐 www.slawatycze.pl
- **Urząd Gminy Kodeń**
ul. 1 Maja 20, 21-509 Kodeń
☎ 83 375 41 55
🌐 www.koden.pl
- **Urząd Gminy Terespol**
pl. R. Kaczorowskiego 1, Kobylany
21-540 Małaszewicze
☎ 83 411 20 00
🌐 www.gminaterespol.pl

Przełom Bugu w Ślipczu, fot. J. Fuchs

Nad Buglem, fot. E. Marszałec

- **Urząd Miasta Terespol**
ul. Czerwonego Krzyża 26,
21-550 Terespol
☎ 83 375 20 36
🌐 www.terespol.pl
- **Urząd Gminy Rokitno**
Rokitno 39A,
21-504 Rokitno
☎ 83 345 35 50
🌐 www.rokitno.pl
- **Urząd Gminy Janów Podlaski**
ul. Białka 6A,
21-505 Janów Podlaski
☎ 83 341 30 73
🌐 www.janowpodlaski.pl
- **Urząd Gminy Konstantynów**
ul. Kard. St. Wyszyńskiego 2,
21-543 Konstantynów
☎ 83 341 41 92
🌐 www.ugkonstantynow.pl

Kościół we Włodawie, fot. J. Tworek.JPG

- **CHEŁM**
• **Chełmski Ośrodek Informacji Turystycznej******
ul. Lubelska 63, 22-100 Chełm
☎ 82 565 36 67,
🌐 itchelm@wp.pl
www.itchelm.pl
- **HRUBIESZÓW**
• **Punkt Informacji Turystycznej***
przy Lokalnej Organizacji Turystycznej Gotania
ul. Hubala 1,
22-500 Hrubieszów
☎ 799 110 761,
🌐 gotania.lot@gmail.com
www.lotgotania.pl
- **ZAMOŚĆ**
• **Zamojskie Centrum Informacji Turystycznej I Historycznej******
Rynek Wielki 13,
22-400 Zamość
☎ 84 639 22 92,
🌐 zci@zamosc.pl
www.zci.zamosc.pl

Punkty informacji turystycznej

LUBLIN

- **Lubelski Ośrodek Informacji Turystycznej I Kulturalnej******
ul. Krakowskie Przedmieście 6,
20-002 Lublin
☎ 81 532 44 12,
🌐 info@loitik.eu
www.lublintravel.pl,
www.lubelskietravel.pl

BIAŁA PODLASKA

- **Centrum Informacji Turystycznej*****
pl. Wolności 10,
21-500 Biała Podlaska
☎ 83 341 67 30,
🌐 cit@bialapodlaska.pl
www.cit.bialapodlaska.pl

JANÓW PODLASKI

- **Gminny Ośrodek Kultury**
ul. 1-go Maja 5,
21-505 Janów Podlaski
☎ 83 341 30 89,
🌐 gok@janowpodlaski.pl
www.janowpodlaski.pl

WŁODAWA

- **Punkt Informacji Turystycznej***
ul. Partyzantów 25,
22-200 Włodawa
☎ 82 571 70 73,
🌐 it.wlodawa@gmail.com
www.mosir.wlodawa.eu

Stowarzyszenia Agroturystyczne

- **Lubelski Związek Stowarzyszeń Agroturystycznych**
24-150 Nałęczów, Al. 1 Maja 16
☎ 81 501 43 11,
🌐 info@agroturystyka.pl
www.lubelskie.agroturystyka.pl
- **Nadbużańskie Stowarzyszenie Agroturystyczne**
ul. Parkowa 5,
22-230 Wola Uhruska
☎ 82 591 50 58,
🌐 bugagroturystyka@gmail.com
www.nadbuzanskie.agroturystyka.pl

Wypożyczalnie Kajaków

POWIAT BIALSKI

MALOWA GÓRA

- **Spływy Kajakowe Malowa Góra (rzeki: Krzna, Bug)**
Malowa Góra 4a,
21-512 Malowa Góra
☎ 600 083 329, 83 375 90 05
🌐 kajakimalowagora@gmail.com
com
FB: Spływy Kajakowe Malowa Góra

Pole biwakowe w Adamkach, fot. J. Tworek

KODENŃ

- **Dolina Bugu (rzeka Bug)**
Terespolska 10A, 21-509 Koderń
☎ 691 220 874, 695 656 310
🌐 kontakt@dolinabugu.pl,
www.dolinabugu.pl

KRZYCZEW

- **Bużny Szlak (rzeki: Krzna, Bug)**
Krzyzew 44, 21-550 Terespol
☎ 504 247 516,
🌐 buznyszlak@gmail.com
www.buznyszlak.pl

SŁAWATYCZE

- **Aktywny Wypoczynek Marek Pomiećło**
(organizacja spływów na Bugu, Włodawce, Krznie i Zielawie, wypożyczalnia i transport kajaków, usługi pilotów, instruktorów i ratowników)
Liszna 12, 21-515 Sławatycze
☎ 606 972 793
🌐 www.kajakowaprzygoda.pl,
info@kajakowaprzygoda.pl

POWIAT CHEŁMSKI

ŚWIERŻE

- **OPEN-BUG (rzeka Bug)**
(wypożyczalnia kajaków, baza z polem namiotowym przy znaku 1005)
ul. Jana Pawła II 74/A, Świerże,

22-175 Dorohusk
☎ 504 061 040,
🌐 joziuk44@vp.pl
www.splywybugiem.szu.pl

POWIAT HRUBIESZOWSKI

HRUBIESZÓW

- **Kayak Trip (rzeka Bug)**
ul. Konopnickiej 91,
22-500 Hrubieszów
☎ 691 552 167
🌐 FB: Kayak Trip Marcin
Lebiedowicz
- **KB Tour (rzeki: Huczwa, Bug, Tanew, Wieprz)**
ul. Czerniczyn 81,
22-500 Hrubieszów
☎ 511 271 552,
🌐 kbtourhrubieszow@gmail.com

KRYLÓW

- **Kajakibug.pl (rzeka Bug)**
(wypożyczalnia i transport kajaków, obsługa spływów, pole biwakowe "Pod Strzechą")
ul. Krótka 2,
Kryłów 22-530 Mircze,
☎ 606 857 117, 692 397 670
🌐 www.kajakibug.pl,
info@kajakibug.pl

POWIAT WŁODAWSKI

RÓZANKA

- **Kajakiem po Bugu**
Różanka 232, 22-211 Różanka
☎ 508 691 440,
🌐 omelczukdaniel@gmail.com
kajaki.wlodawa.pl

WOLA UHRUSKA

- **Gminny Ośrodek Sportu i Rekreacji**
(wypożyczalnia kajaków)
ul. Sportowa 1,
22-230 Wola Uhruska
☎ 82 591 50 69
🌐 www.wolauhruska.pl

WŁODAWA

- **Kajakiem po Bugu - Centrum Turystyki Aktywnej**
(wypożyczalnia i transport kajaków, obsługa spływów)
ul. Przemysłowa 3,
22-200 Włodawa
☎ 505 514 813,
🌐 kontakt@kajakiempobugu.pl
www.kajakiempobugu.pl
- **Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji**
(wypożyczalnia i transport kajaków)
ul. Szkolna 4 (wypożyczalnia)
ul. Mostowa (przystań)
22-200 Włodawa
☎ 82 572 25 84,
🌐 mosir.wlodawa@gmail.com
www.mosir.wlodawa.eu
- **PTTK Oddział Włodawa**
(organizacja spływów na Bugu, Włodawce i Uherce wg kalendarza PTTK/PZK, weryfikacja i nadawanie Poleskiej Odznaki Kajakowej)
ul. Żołnierzy WiN 25,
22-200 Włodawa
☎ 82 572 17 09
- **Spływy Kajakowe Krokodylek (rzeka Bug)**
ul. Mostowa 11,
22-200 Włodawa
☎ 504 148 400,
🌐 kajakikrokodylek@wp.pl
🌐 www.splywykajakowebugiem.pl

Włodawa - wnętrza cerkwi prawosławnej, fot. archiwum UM Włodawa

Literatura

1. Bondyr N., Tworek J., *Ogólnopolskie Spływy Kajakowe „BUG”*. Informator – przewodnik, Zarząd Oddziału PTTK w Chełmie, Chełm 1992.
2. Bondyr N., *Roztoczańskie szlaki kajakowe*, Zarząd Oddziału PTTK w Chełmie, Chełm 1992.
3. Dubaj S., *Chełmskie formacje ochrony granicy państwowej w latach 1945-2002*, [w:] *Rocznik Chełmski*, T. 8, 2002, s. 331-359.
4. Gawarecki H., Marszałek J., Szczepanik T., Wójcikowski W., *Lubelszczyzna. Przewodnik*, Sport i Turystyka, Warszawa 1979.
5. Gloger Z., *Dolinami rzek. Opis podróży wzdłuż Niemna, Wisły, Bugu i Biebrzy*, Warszawa 1903.
6. Gołębiowski J., *Chełmskie. Przewodnik turystyczny*, [w:] „Promotor”, Lublin 1998.
7. Grodecki Z. (red), *Informator dróg wodnych śródlądowych – żeglownych*, Wydawnictwo Komunikacji i Łączności, Warszawa 1961.
8. Heinrich A., *Szlaki wodne Polski. Oficjalny przewodnik Polskiego Związku Kajakowego*, Główna Księgarnia Wojskowa, Warszawa 1935.
9. Jastrzębski B., *Turystyczne szlaki wodne Polski*, Sport i Turystyka, Warszawa 1960.
10. Kondracki J., *Geografia fizyczna Polski*, PWN, Warszawa 1978.
11. Kozłowski W.A., *Życie sportowe w Chełmie w latach 1918-1939*, Chełmskie Towarzystwo Regionalne, Chełm 2004.
12. *Ochrona i stan środowiska w województwie chełmskim. Informator 1994*, Chełm 1995.
13. *Słownik geograficzno-krajoznawczy Polski*, PWN, Warszawa 1992.
14. Rąkowski G., *Polska egzotyczna. Przewodnik – część druga*, O.W. „REWASZ”, Warszawa 1996.
15. Skurzyński P., *Kajaki od A do Z. Poradnik i przewodnik dla kajakarzy*, Pascal, Bielsko-Biała 2003.
16. Turski S., *Trzy Polesia*, Starostwo Powiatowe we Włodawie, Włodawa 2010.
17. Tworek J., *Rzeka Bug dla kajakarzy: przewodnik*, TAWA, Chełm 2008.
18. Tworek J., *Uherka: przewodnik dla kajakarzy*, TAWA, Chełm 2007.
19. Tworek J., *Włodawka: przewodnik dla kajakarzy*. TAWA, Chełm 2007.
20. Tworek J., *Bug ukraiński, Rata i Sołokija*. TAWA, Chełm 2012.
21. Wawryniuk A., *Leksykon miejscowości powiatu chełmskiego*, Starostwo Powiatowe w Chełmie, Chełm 2002.
22. Wawryniuk A., *Powiat włodawski: historia, geografia, gospodarka, polityka. Monografia miejscowości*, Starostwo Powiatowe we Włodawie, Włodawa 2010.
23. Weckwerth M., *Kajakarstwo*, Pascal, Bielsko-Biała 2006.
24. Wójcikowski W., *Polesia czar: knieje i mszany, miasta i wioski*, Tylda-WA, Lublin 2006.
25. Wysocki S., *Żeglarnictwo śródlądowe*, Sport i Turystyka, Warszawa 1964.
26. Zięba M., *Nasz Bug*. KUL, Lublin 2008.
27. Zubkowicz R. i in., *Biała Podlaska-Brześć. Nieodkryty wschód*, Amistad Sp. z o.o., Kraków 2008.

Mapy

1. Mapa turystyczna 1:50 000, *Pojezierze Łęczyńsko-Włodawskie – część wschodnia*, KARTPOL, Lublin 1997.
2. Mapa turystyczna 1:100 000, *Działy Grabowieckie*, KARTPOL, Lublin 1998.
3. Mapa turystyczno-topograficzna 1:200 000, *Roztocze od Kraśnika do Lwowa*, Wojskowe Zakłady Kartograficzne, Warszawa 1993.
4. Mapa turystyczna 1:150 000, *Województwo chełmskie*, KARTPOL, Lublin 1997.
5. Mapa turystyczna 1:200 000, *Chełm – Kowel. Pogranicze polsko-ukraińskie*, KARTPOL, Lublin 2004.
6. Mapa turystyczno-krajoznawcza 1:50 000, „*Podlaski Przełom Bugu*” - park krajobrazowy, DONATECH, Biała Podlaska.
7. Mapa turystyczna 1:50 000, *Poleski Park Narodowy*, Zakład Kartografii UMCS, Lublin 1994.
8. Mapa turystyczna 1:300 000, *Województwo lubelskie*, KARTPOL, Lublin 2003.
9. Mapa topograficzna Polski 1:100 000, *Arkusz Tomaszów Lubelski M-34-59/60, M-35-49*, WZKart., Warszawa 1999.
10. Mapa topograficzna Polski 1:100 000, *Arkusz Zamość M-34-47/48, M-35-37*, WZKart., Warszawa 1999.
11. Mapa topograficzna Polski 1:100 000, *Arkusz Chełm M-34-35/36*, WZKart., Warszawa 1999.
12. Mapa topograficzna Polski 1:100 000, *Arkusz Włodawa M-34-23/24*, WZKart., Warszawa 2000.
13. Mapa topograficzna Polski 1:100 000, *Arkusz Biała Podlaska N-34-143/144*, WZKart., Warszawa 2000.
14. Mapa topograficzna Polski 1:100 000, *Arkusz Wisznice M-34-11/12*, WZKart., Warszawa 2000.

Indeks

Bereźnica 37, 42, 81
Bubel Łukowska 38, 56, 101
Bubel Stary 34, 101
Chełmski Park Krajobrazowy 109, 115
Czumów 33, 37, 40, 60, 78, 79, 106, 108
Derło 100
Dołhobrody 31, 32, 34, 49, 92
Dorohusk 8, 12, 13, 14, 16, 17, 18, 27, 31, 34, 37, 43, 44, 63, 74, 75, 81, 84, 85, 106, 110, 144, 148
Dubienka 8, 10, 12, 18, 30, 31, 34, 37, 42, 63, 74, 81, 82, 83, 84, 86, 106, 108, 109, 126, 128, 144
Dubnik 34, 37, 47, 89
Gnojno 13, 14, 15, 22, 34, 38, 56, 72, 102, 118, 135,
Gołębie 9, 11, 13, 14, 15, 16, 17, 22, 27, 33, 36, 37, 38, 39, 59, 76, 104
Gródek 10, 18, 33, 60, 79, 108, 119, 127
Hanna (rzeka) 10, 38, 92, 103
Hanna (wieś) 12, 32, 34, 92, 93, 113, 145
Hniszów 34, 37, 44, 64, 85, 86
Horodło 8, 10, 12, 27, 30, 31, 33, 34, 37, 42, 61, 74, 80, 81, 108, 109, 144
Huczwa (rzeka) 10, 17, 18, 33, 37, 41, 79, 126, 127, 128, 135, 148
Husynne 27, 33, 34, 37, 41, 43, 61, 79, 84, 126
Jabłeczna 34, 38, 51, 67, 94, 95, 112, 138
Janów Podlaski 12, 33, 34, 98, 100, 101, 114, 146
Kodeń 8, 12, 19, 32, 34, 38, 52, 68, 74, 95, 96, 113, 145, 148
Kolemczyce 43, 84
Kosmów 33, 37, 40, 59, 60, 78
Kostomłoty 34, 38, 53, 68, 96
Kryłów 8, 12, 15, 17, 27, 30, 33, 37, 39, 40, 59, 74, 76, 77, 104, 105, 108, 148
Krzna (rzeka) 10, 17, 19, 34, 38, 50, 54, 55, 98, 99, 103, 105, 113, 126, 132, 133, 134, 135, 136, 147, 148
Krzyczew 12, 17, 34, 38, 55, 70, 99, 135, 148
Kuzawka (gm. Terespol) 15, 16, 34, 38, 54, 55, 75, 98, 135
Kuzawka (gm. Hanna) 8, 34, 38, 49, 67, 70, 74, 93
Lebiedziew 53, 97, 98
Łęgi 38, 52, 99
Łukaszówka 37, 41
Łuszków 34, 37, 42, 80
Matcze 34, 37, 42, 62, 81
Michalków 15, 16, 34, 38, 53, 54, 69, 75, 96, 97, 98
Mościce 38, 50
Mościce Dolne 50, 94
Murawiec 38, 53, 96
Nadbużański Obszar Chronionego 103, 108, 112, 116
Neple 10, 19, 34, 54, 98, 99, 123, 132, 134, 135, 136
Niemirów 10, 11, 13, 14, 15, 16, 17, 34, 36, 38, 56, 72, 101, 102, 118, 135

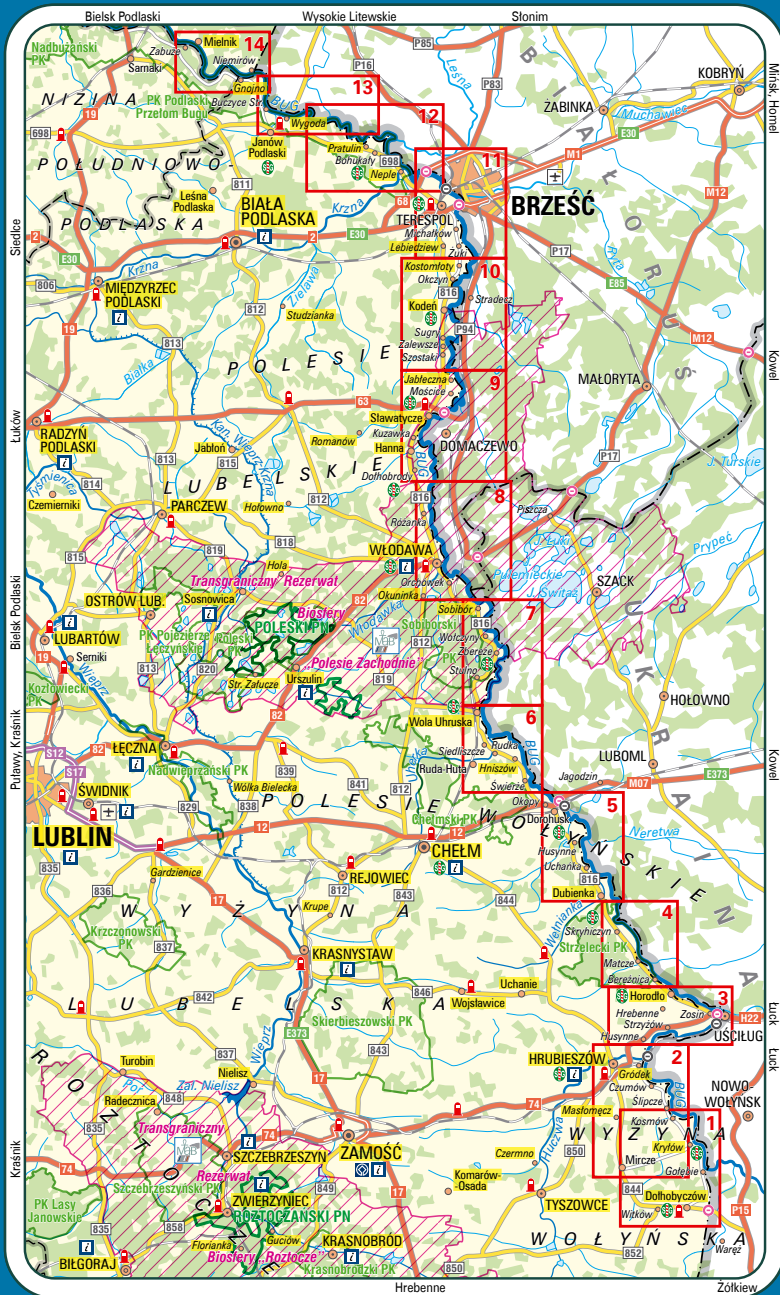
Okczyn 34, 38, 53, 96
Okopy 27, 34, 37, 44, 63
Orchówek 8, 20, 38, 48, 66, 74, 89
Park Krajobrazowy Podlaski Przełom Bugu 98, 103, 105, 113, 115
Pratulín 34, 38, 55, 70, 99, 105
Prehoryle 39, 76, 77
Różanka 34, 38, 48, 49, 66, 91, 92, 106, 149
Siedliszcze 10, 18, 34, 37, 44, 45, 86, 87, 109, 129
Skryhiczyn 30, 31, 34, 62, 82
Sławatycze 8, 12, 16, 19, 27, 32, 34, 38, 50, 67, 74, 93, 94, 113, 145, 148
Sobiborski Park Krajobrazowy 88, 103, 107, 110, 116
Sobibór 34, 37, 46, 47, 65, 88, 89, 91, 111
Starosiele 34, 37, 42, 62, 82
Stawki 49, 92
Strzelecki Park Krajobrazowy 81, 82, 103, 108, 116
Strzyżów 12, 17, 37, 41, 79, 80, 81, 104
Stulno 87
Suszno 48, 91
Szostaki 34, 38, 51, 68, 95
Ślipcze 10, 27, 40, 78, 104, 145
Świerże 27, 34, 37, 44, 64, 85, 148
Tarasienka (rzeka) 111, 126, 130, 131, 132
Terespol 5, 10, 12, 14, 15, 16, 27, 32, 33, 34, 38, 53, 54, 55, 69, 75, 95, 96, 97, 98, 113, 114, 145, 146, 148
Uchańka (rzeka) 19, 34, 37, 42, 43, 82, 83, 84
Udał (rzeka) 10, 18, 37, 43, 84, 126
Uherka (rzeka) 10, 17, 18, 34, 37, 44, 45, 86, 109, 126, 128, 129, 135, 150
Wetnianka (rzeka) 10, 18, 37, 42, 82, 83, 108, 126
Włodawa 8, 12, 14, 17, 19, 31, 32, 34, 38, 48, 66, 74, 88, 89, 90, 91, 95, 105, 111, 126, 131, 132, 144, 145, 146, 149, 150, 151
Włodawka (rzeka) 10, 17, 18, 19, 38, 48, 89, 90, 91, 111, 126, 130, 131, 132, 135, 148, 149, 150
Wola Uhruska 12, 13, 31, 34, 37, 45, 64, 87, 88, 111, 129, 145, 147, 149
Wołczyń 34, 37, 46, 65, 88
Woroblin 71, 100
Wygoda 34, 38, 56, 71, 100, 101
Zaczopki 71, 100
Zalewsze 34, 38, 51, 95
Zbereże 31, 34, 37, 46, 65, 88
Zosin 16, 27, 30, 33, 37, 41, 61, 80, 104
Żuki 34, 38, 53, 54, 96, 97

 Smakuj życie!

Bug graniczny

Kajakiem po Bugu

